

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

Ana Zavašnik

PROBLEM KLOŠARJA
KLOŠAR IN DRUŽINA

DIPLOMSKA NALOGA

Mentor: izr. prof. dr. Christian Gostečnik

Ljubljana, avgust 2008

Zahvala

Hvala staršem, za življenje.

Hvala skupnosti, za oporo in varnost.

Hvala Petru, za vse.

Hvala mentorju, za vzpodbudo in strokovno pomoč.

Hvala njegovi asistentki, za pomoč pri citiranju.

Hvala Evi, za prevod.

Hvala Davidu, za lektoriranje

Hvala brezdomcem, za odprtost.

Seznam uporabljenih kratic in okrajšav

b.l.	brez letnice
CS	pastoralna konstitucija Cerkev vsedanem svetu
DPVZD	Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote
KKC	Katekizem katoliške Cerkve
SSKJ	Slovar slovenskega knjižnega jezika
s.v.	pod geslom

Kazalo

Seznam uporabljenih kratic in okrajšav	III
Kazalo	IV
Uvod	1
1 Klošar	3
1.1 Beseda klošar	4
1.2 Klošar kot oseba – brezdomec	5
1.2.1 Kaj je dom?.....	6
1.2.2 Kdo je brezdomec?	7
2 Družina in klošar	10
2.1 Pomen družine	10
2.2 Družine klošarjev	12
2.3 Izpovedi brezdomcev	15
3 Od doma do ulice	20
3.1 Želja po svobodi?.....	20
3.2 Ulica - dom?.....	23
3.2.1 Zavrženost.....	24
3.2.2 Zanemarjenost.....	25
3.2.2 Sram	28
3.3 Klošarstvo – zasvojenost	30
3.3.1 Iskanje in beg pred odnosom v zasvojenosti	31
3.4 Manipulacija in izsiljevanje	33
3.5 Vprašanje ulice – neraziskano področje	35
4 Tri osebne izkušnje klošarjev	36
4.1 Metodologija dela	36
4.1.1 Raziskovalna vprašanja.....	36
4.1.2 Vzorec	37
4.1.3 Postopek pridobivanja podatkov.....	37
4.2 Zgodbe intervjuvancev.....	38
4.2.1 Borut	38

4.2.2 Matej	40
4.2.3 Rok.....	43
4.3 Rezultati	45
4.3.1 Doživljanje doma.....	46
4.3.2 Doživljanje drugih odnosov	47
4.3.3 Prevladujoča čutenja	48
5 Predlog rešitve.....	50
5.1 Jezus zdravi v odnosu	52
5.1.2 Odnos - pot do svobode	53
5.2 Red in doslednost – šola za odgovornost.....	55
5.3 Delo.....	56
5.4 Individualno spremljanje	57
5.5 Skupnost.....	58
Zaključek	59
Povzetek in ključne besede.....	61
Viri in literatura.....	64
Priloge	i
Priloga I: Pogovor z Borutom.....	i
Priloga II: Pogovor z Matejem.....	vii
Priloga III: Pogovor z Rokom.....	xvi

Uvod

V diplomski nalogi, ki je pred vami, želimo izpostaviti vprašanje, kako izvorna družina vpliva na človeka, da postane brezdomec. Skozi nalogo bomo skušali dokazati, da ima družina bistveni vpliv na problematiko te vrste in da za vsemi materialnimi primanjkljaji, kot so izguba stanovanja, službe, osebnih dokumentov, zdravstvenega zavarovanja, osnovne denarne preskrbljenosti, itd., tiči nekaj globljega, kar jih vodi na socialno dno.

Problem brezdomca se velikokrat začne pri težki zasvojenosti od alkohola ali droge. Vendar velik del ljudi ob tem misli: »Pejt delat, kaj pa piješ, sam si si kriv...«, ne pozna pa globljega problema, ki jih žene v to. V tej nalogi želimo ta problem posebej izpostaviti.

Tu je še drugo vprašanje. Kaj je tisto, kar »meče« brezdomce iz družine, ki so si jo mogoče enkrat že ustvarili? Kaj jih ločuje od žena, otrok, staršev in potem delodajalcev, družbe pa vse do vseh vrst institucij? Kaj je tisto, zaradi česar ne morejo vztrajati v zdravem odnosu?

Razlog za vse te bolj ali manj zunanje probleme je v njih samih, v njihovem odnosu do sebe in do drugih, v izgubi zaupanja vase in v drugega človeka, v izgubi zaupanja v vsak odnos, v popolni izgubi dostojanstva. Skušali bomo dokazati tezo, da je razlog za ta odklonilen odnos do sebe in drugih v njihovih izvornih družinah.

S prvim delom naloge (2. in 3. poglavje) bomo postavili psihološko in teološko izhodišče omenjenega problema. V empiričnem delu bomo predstavili pogovore z brezdomci, ki smo jih posneli v Dnevnom centru za brezdomce, kjer se prostovoljci že nekaj let redno srečujemo z brezdomci. Z njimi smo se pogovarjali o njihovih družinah, doživljanju drugih ljudi in njihovih odnosih. (5. poglavje).

Pri delu v Dnevnom centru za brezdomce prostovoljci spoznavamo njihovo željo po pripadanju, ki je povsem človeška, po drugi strani pa še močnejši strah pred pripadanjem, saj jim ob vseh zavrnitvah in podrtih odnosih, ki so jih doživeli, sploh ni varno komurkoli pripadati. Diplomaska naloga, ki je pred vami, je sad tega dela in

spoznavanja, predvsem zadnje poglavje, ki predstavlja rešitev za njihovo stisko, kot jo vidimo v Dnevem centru za brezdomce.

1 Klošar

Klošar ali brezdomec je oseba brez doma. Po evropski klasifikaciji obstajajo štiri temeljne kategorije brezdomstva:

- biti brez strehe,
- biti brez stanovanja,
- bivati v negotovih razmerah,
- bivati v neprimernih pogojih.

Prvi dve kategoriji predstavljata odkrito ali vidno oziroma cestno brezdomstvo, drugi dve pa skrito in manj vidno brezdomstvo (Edgar in Meert 2005).

V prvo kategorijo spadajo tisti, ki nimajo strehe nad glavo, ki spijo v podhodih, v parkih, pod mostovi, ipd. Po Edgarju in Meertu (2005) so to ljudje, ki spijo pod milim nebom in nimajo 24-urnega dostopa do nastanitve in nimajo bivališča. Sem spadajo tudi tisti, ki živijo v nočnih zavetiščih in so jih čez dan prisiljeni zapustiti.

Brez stanovanja so tisti, ki nimajo stanovanja, imajo pa streho nad glavo, ti npr. živijo v zapuščenih lopah, kletah blokov ali stolpnic, zapuščenih hišah, začasnih zatočiščih, ki so jih priskrbele javne ali prostovoljne organizacije (Boškić in Zajc 1997) ter podobnih okoliščinah, kjer sicer imajo svoj prostor, kamor se zatečejo zvečer in kjer lahko shranijo nekaj svojih stvari, vendar pa temu gotovo ne bi mogli reči stanovanje.

V negotovih pogojih bivajo tisti brezdomci, ki sodijo v tretjo kategorijo brezdomstva. To pomeni, da nekdo sicer lahko ima npr. podnajemno stanovanje, vendar nima svoje zemlje, nikoli ne ve, kdaj se bo moral izseliti. To so največkrat ljudje, ki nimajo toliko finančnih sredstev, da bi si lahko zagotovili bolj gotovo stanovanje ali pa živijo življenje, s katerim si hitro povzročijo težave (npr. odvisniki, negotovi plačniki, ljudje hitre jeze,...) in so v stalni nevarnosti pred izselitvijo.

V neprimernih pogojih živijo vsi zgoraj naštetih. Lahko pa živijo v neprimernih pogojih tudi ljudje, ki imajo stanovanje, pa imajo npr. družino in kasneje partnerja, kjer niso varni, so zlorabljeni na različne načine tam, kjer naj bi imeli dom (tj. varnost, zatočišče) in zaradi tega iščejo pomoč in dom drugje, tudi na ulici.

To zadnje je tudi problem vsakega klošarja, če odštejemo tiste, ki so ostali brez stanovanja zaradi naravnih katastrof in nesreč. Menimo, da tisti, ki imajo nekoga, ki jih sprejme in kamor se lahko zatečejo, celo v takšnih situacijah najdejo rešitev lažje kot tisti, ki tega nimajo. To pa je odvisno od vsakega posameznika.

S to nalogo se osredotočamo na tiste, ki nimajo doma ne zaradi spleta okoliščin, ampak zaradi nezmožnosti vzpostavljanja funkcionalnih odnosov. Njihova nefunkcionalnost se kaže v tem, da jim nikjer in z nikomer ni varno, ker s seboj nosijo prtljago svoje družine. Tako so ljudje, ki so odraščali v družinah brez čustvene topline in predvsem tisti, ki so postali nositelji starševskih nerazrešenih konfliktnih vsebin in travm, prvenstveni kandidati, ki na ulici iščejo osnovno strukturo sprejetosti in s tem varnosti, ki jim je družina ni nudila. Na ulici bodo na svojski način odigrali družinsko patologijo; postali bodo ponovne žrtve ali pa agresorji in tako v obeh primerih ponavljali ozračje, ki je prevevalo v njihovih družinah (Gostečnik 1998, 292). Doma, ki ga iščejo na cesti, ne bodo našli, dokler ne razrešijo konfliktov v sebi, dokler ne začutijo, da so lahko sprejeti in ljubljeni.

O skritem in manj vidnem brezdomstvu govorimo iz več razlogov: ker ti ljudje niso vselej opazni in v javnosti prisotni kot berači in ker jih niti ne moremo zlahka zajeti v statistike, saj ne prihajajo vsi v stik z zavetišči ali drugimi organizacijami. Prikrito brezdomstvo se pojavlja v različnih oblikah. V ruralnem okolju ali manjših mestih temu pojavu toliko bolj botruje nelagodje posameznikov zaradi njihovega položaja. To pomeni, da se ti brezdomci niso pripravljani javno izpostaviti. Pogosto pa gre za odmaknjen in izoliran način življenja posameznika, ki se kolikor je to le mogoče izogiba socialnim stikom oz. jih nikoli ni imel (Dekleva in Razpotnik 2007, 15).

1.1 Beseda klošar

Ob besedi klošar se marsikomu postavlja vprašanje, katera je razlika med klošarjem in brezdomcem. Po Slovarju slovenskega knjižnjega jezika je klošár (clochárd) zlasti v francoskem okolju brezdomec, potepuh (SSKJ, s.v. »klošar«). To je torej drugi izraz za brezdomca, človeka brez doma. Brezdomec je namreč po SSKJ človek brez doma

(SSKJ, s.v. »brezdomec«). Poznamo pa še več izrazov, kot so npr. klatež, potepuh, postopač, vagabund, berač, brezdelnež (Knežević 2000, 15), siromak, ipd.

Beseda klošar, ki je francoskega izvora, v svoji izvorni obliki »clochard« izhaja iz francoske besede »clossher«, kar pomeni »šepati«. Prvotni pomen besede »clochard« je torej šepavec. Drug možen izvor besede »clochard« pa je »clocher« kot zvonik, cerkveni stolp, župnija ali občina, v kateri je zvonik. Včasih so namreč z zvonjenjem oznanjali razdeljevanje brezplačne hrane za ljudi, ki so bili brez sredstev za preživetje – prav njih se je oprijela oznaka »clochard« (16). Ob tem pa besedo »cloche« vežejo tudi drugi pojmi, npr. slab delavec, nesposobnež, neroden, bedast (npr. izraz »fondre la cloche« pomeni »vse mostove za seboj podreti«) ipd. (Grad 1990, 153).

Beseda klošar v našem jeziku zveni precej slabšalno, vendar je to izraz, s katerim se cestni oz. neprikriti brezdomci v slovensko govorečem okolju najbolj poistovetijo. Sebe najraje kličejo klošarji.

Pomen besede brezdomec je zelo širok, saj vključuje tako človeka, ki je ostal brez strehe nad glavo zaradi naravne nesreče ali vojne, kot tistega, ki se je znašel na ulici zaradi osebnih, družinskih ali družbenih razmer in celo tistega, ki streho nad glavo sicer ima, a to bivališče vendarle ni njegov dom. Ob iskanju pomena besede »brezdomec« moramo najprej razumeti vsebino besede »dom«. Zaenkrat naj navedemo samo razlago, ki jo prinaša Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ, s.v. »dom«): dom je prostor ali hiša, kjer kdo stalno živi ali od koder izhaja. Seveda pa je to najbolj ozek pomen besede dom, ki ima sicer veliko širši in pomembnejši pomen.

1.2 Klošar kot oseba – brezdomec

»Kaj pomeni živeti kot brezdomec?

Brezmejno trpeti! Ne imeti strehe, dela, družine, prijateljev.«

(Stojič 1995, 53)

1.2.1 Kaj je dom?

Kot smo nakazali že v prejšnjem poglavju, je brezdomec človek, ki nima doma. Dom, kot ga definira SSKJ, je najbolj osnovna definicija te besede. Vendar, če pomislimo na mlade narkomane, ki se cele dneve potikajo po ulicah, zapuščenih hišah, kletih, lokalih, ipd., vidimo, da večina teh mladih, če ostanemo pri definiciji SSKJ, ima dom. Imajo namreč prostor, hišo, od koder izhajajo in kjer so stalno prijavljeni, imajo starše in družino. Zakaj jih torej prištevamo med brezdomce? Odgovor je na dlani: ti ljudje nimajo doma v drugem, globljem pomenu besede.

Mnogi mislijo, da je brezdomec tisti, ki nima strehe nad glavo in se zaradi lenobe potika po ulicah. Taka definicija bi bila zelo preprosta, pa ni. Brezdomec je človek brez *doma*, kar pomeni, da dom ni le streha nad glavo, obleka in hrana. Dom pomeni biti sprejet in ljubljen, imeti prostor v katerem lahko človek osebno raste in sklepa nove odnose (DPVZD b.l.). Ti mladi narkomani, ki jih je na cesti vedno več, pravzaprav postajajo novodobni brezdomci. To glede na strukturo uporabnikov opažamo v Dnevnom centru za brezdomce. Zaradi pomanjkanja ljubezni in sprejetosti so na cesti, so na robu družbe, obupujejo in po mnenju mnogih lenarijo. Osamljenost, zavrženost in nemoč prisilijo človeka na ulico, kjer išče svoje dostojanstvo, pa ga ne uspe najti (prav tam).

Nekateri izmed njih se ne morejo vrniti tja, od koder izhajajo, ker so jih od tam zapodili starši oz. skrbniki, nekateri pa se tja nočejo vrniti, saj na ulici iščejo tisto, kar išče vsak človek najprej v družini – ljubezen, sprejetost, toplino ... – dom.

Gostečnik pravi, da je družina obenem sistem, v katerem skušajo mladostniki zadovoljiti svoje osnovne želje in potrebe. Te so: pripadnost in sprejetost, vpliv in moč, samostojnost in enkratnost, posamičnost in svojskost ter pozornost in izziv. Če te potrebe v družini niso zadovoljene oziroma so starši preveč zaposleni sami s seboj in zato zanemarjajo mladostniške potrebe, bodo mladostniki iskali prostor za uresničevanje teh potreb zunaj družine. Kraj, kjer mladostnik išče novo strukturo, ki naj bi mu omogočala varnost, sprejetost in občutek pomembnosti, postane ulica (Gostečnik 1998, 283).

Primer mladih narkomanov izpostavljam, ker je najbolj očiten. Kaže na to, da ni dovolj samo streha nad glavo, da se človek nekje počuti doma, čeprav temu prostoru celo lahko reče dom.

Dom v polnem pomenu besede prinaša ozračje »človeške topline in sprejetosti« (Janez Pavel II. 1997) in je veliko več kot zgolj streha nad glavo. V njem oseba oblikuje in živi svoje življenje, dom pa ji hkrati omogoča oblikovati osebno identiteto in odnose do drugih (Pontifical Commission »Iustitia et pax« 1987). Ob tem lahko marsikdo pomisli, da je tudi sam pravzaprav brezdomec; in res smo na svetu po malem vsi brezdomci. Tako tudi sv. Pavel (2 Kor 5, 6) pravi, da »smo zdoma in daleč od Gospoda, dokler smo doma v tem telesu«, saj se na tem svetu nikoli ne bomo počutili tako sprejete, kot se bomo nekoč pri Bogu v nebesih (Flp 3, 20).

Kljub temu nas od brezdomcev, ki jih imamo v mislih v tej nalogi, loči to, da mi imamo človeku primerno bivalno okolje (Knežević 2000, 22), ki ga oni nimajo ter še veliko drugih dejavnikov, zaradi katerih jim rečemo brezdomci.

1.2.2 Kdo je brezdomec?

V najbolj očitnem smislu je to človek brez možnosti življenja v človeku primernih pogojih, se pravi v stanovanju, kjer ima svoj košček sveta, kamor se lahko umakne, kjer lahko shranjuje svoje osebne stvari, kjer si lahko odpočije in kamor se lahko kadarkoli zateče. Življenje brezdomca je globoko zaznamovano z nezmožnostjo pridobiti si stalno, človeku primerno bivališče, kar negativno vpliva na njegovo fizično, psihično, socialno in duhovno stanje. Prav odsotnost primerne bivališča je skupna točka vseh različnih oblik brezdomstva (Knežević 2000, 19). Kakor hitro smo vzeli človeku zavarovanost, pravzaprav skritost hiše, boljše stanovanja, smo mu vzeli mir in notranji razkroj človeka je neizbežen (Trstenjak 1984).

Položaj brezdomstva praviloma pomeni razpad ali nezmožnost vzdrževanja ustaljenih socialnih mrež, ki nas v življenju stabilizirajo, lokalizirajo, nam dajejo dom (Dekleva in Razpotnik 2007, 10). Za človeka pa ni dobro, da je sam (1 Mz 2, 18) in brez kvalitetnega odnosa človek gotovo drsi v propad. Brezdomec je tisti, ki se mu je dom

(tj. odnos, ki nudi varnost, oporo) porušil in ga je to tako zaznamovalo, da so vse njegove nadaljnje odločitve vnaprej obsojene na neuspeh. Z vsako odločitvijo bolj drsi na rob družbe (DPVZD 2007).

Dejstvo, da nekdo postane brezdomec, je sad različnih okoliščin. Do stanja brezdomstva pripeljejo vsakega človeka različni razlogi. V državah, kjer so bile opravljene ustrezne raziskave, so problematiko brezdomstva pogosto povezovali z zlorabami v otroštvu (Mounier in Andujo 2004) in nefunkcionalnimi družinami (Tyler, Cauce in Whitbeck 2004). Na Škotskem npr. je med brezdomnimi mladimi 1/3 takih, ki so bili v svojem otroštvu v zunajdružinski obravnavi, zavodu ali rejniški družini (Jones 2003). Tudi po pogovorih z brezdomci v Dnevnom centru za brezdomce opažamo, da je veliko takih, ki so bili velik del otroštva v vzgojnih domovih, pri rejnikih ali v sirotišnicah. Očitno je dejstvo, da je med večino brezdomcev razširjena zasvojenost z alkoholom ali prepovedanimi drogami, predvsem heroinom. V Dnevnom centru za brezdomce je vedno več prav tistih, ki so zasvojeni s heroinom.

Ljudje, ki so najbolj podvrženi tveganju, da se v svojem življenju srečajo z brezdomstvom, so tisti, ki jih pesti:

- odvisnost od drog ali alkohola,
- prekinitve dolgotrajnega razmerja,
- težave v duševnem zdravju,
- brezposelnost,
- bivanje v zaporu oz. težave s policijo,
- izkušnja, da so posameznika spodili od doma,
- prisilna izselitev,
- življenje v skrbstvenih ustanovah,
- izkušnje nasilja in zlorabe.

To so po kriterijih avtorjev Lownsbrougha, Thomasa in Gillinsona (2004) najmočnejši dejavniki tveganja. Vsi ti zunanji dejavniki pa morajo imeti nek globlji motiv, ki človeka pripelje do takšnega stanja.

Zelo zgovorno o tem spregovori Vodopivec (1969), ko pravi: »To, kar je značilno za osebnost klošarja je, da je bil dolgo časa izpostavljen različnemu pomanjkanju vseh vrst: materialnemu, čustvenemu, moralnemu in socialnemu. Tako ni zmožen uresničiti

ničesar, kar bi ga lahko zadovoljilo. Bil je oropan ne samo hrane in zavetišča, marveč tudi pravice in ljubezni; bil je ne samo oropan, marveč tudi zavržen. Prignan v stanje skrajnosti, je postal do vseh vrednot tudi indiferenten. Marsikdo izmed njih jih sploh nikdar ni poznal. Okoli sebe je čutil praznino, pomanjkanje prijateljstva in usmiljenja, njegovo žalostno stanje pa je zbujalo le posmeh. Odločil se je, da ne bo šel nikamor več, ali pa vsaj, da si ne bo več prizadeval, da bi se čemurkoli prilagajal, saj so bili vsi naporji za to dolgo časa zaman. Odrekel se je svojemu socialnemu naporu, to pa je tista oblika napora, ki je najtežja. Opustitev delovanja pa ima za posledico tudi tisto, kar je najbolj značilno za klošarja: degradacijo njegovih potreb. Na vseh področjih, všteti prehrano, se zadovoljuje z malim, brez izbire, brez odklanjanja; izbira in možnosti izbiranja namreč opredeljujejo človeški način zadovoljevanja potreb.«

V literaturi zasledimo dve skupini brezdomcev. V prvo skupino spadajo tisti, ki so brez vsakršnih sredstev za preživljanje, brez prebivališča ter zaposlitve in brez trajno izraženega interesa, da bi si to pridobili. Hkrati pa bi bilo tudi napačno, če bi prvo opredelitev razumeli zgolj v romantičnem smislu, tj. kot nekakšen stereotipen življenjski stil, za katerega se nekdo odloči povsem iz osebnih razlogov in prostovoljno.

V drugi skupini najdemo tiste, ki so padli v revščino zlasti zato, ker so njihova prizadevanja, da se jim to ne bi zgodilo, ostala nezadostna. Posledica tega je tako brezposelnost, stanovanjska kriza, upadanje družbenega standarda ipd. (Dragoš 1993, 153). Glede na to, da je razlog za stanje, v katerem se brezdomci nahajajo, za vsakega brezdomca specifičen in drugačen, je namen te naloge predstaviti in opisati prvo skupino brezdomcev. Ti brezdomci svoje stanje ohranjajo zaradi nezmožnosti vzpostavljanja odnosov. Brezdomec »Francimedbusanci« (2008) (psevdonim, ki si ga je nadel nekdanji klošar v članku, ki ga je napisal za časopis Dnevnik) temu stanju pravi: »Nekdo se na individualni ravni upre zlaganosti, zafnanosti, gnilobi, za maskami omikanega vedenja skrite puhlo(glavo)sti in hudobiji soljudi.« Od primarne družine in doživljanja odnosov v primarni družini je odvisno, kako človek doživlja odnose in ljudi okrog sebe (Gostečnik 2000a, 197). Ta teza bo podrobneje predstavljena v naslednjem poglavju.

2 Družina in klošar

Odnos brezdomcev do družbe največkrat kaže na njihov odnos do družine in obratno, odnos družbe do brezdomcev kaže na njihove rane, ki jih nosijo s seboj iz najbolj zgodnje mladosti. Zavrženost v vseh pogledih je vedno posledica kompulzivnega ponavljanja, kar v psihologiji pomeni prisilno ponavljanje osnovnih modelov medosebne interakcije in komunikacije; ponavljanje in rekreiranje konfliktnih situacij, travm in vedenjskih modelov v človeškem osebnem in interaktivnem, interpersonalnem obnašanju, mišljenju in čutenju (Gostečnik 1997, 9), ki ima svoj začetek v izvorni družini. Zavrženost, sram in občutki nesposobnosti so »prtljaga«, ki jo brezdomci nosijo s seboj v vse odnose, v katere stopajo, naj bo to partnerski odnos, odnos z delodajalci, stanodajalci, institucijami in končno odnos do družbe. Zato v ljudeh vzbujajo odpor, posmeh in zavračanje. Stalno ponavljanje občutkov razočaranja, zavrnitev, konfliktov, ponižanj, jih vodi do popolne odpovedi zdravim odnosom, po drugi strani pa podzavestno iščejo možnost za razrešitev teh travm s tem, da kopičijo v sebi občutke, ki jih na ulici še močneje doživljajo (Gostečnik 2003, 5).

2.1 Pomen družine

Družina je najintimnejši prostor, kjer se izražajo najgloblja čustva pripadnosti, ljubezni in medsebojne povezanosti. V družini odkrijemo, kdo smo, kaj smo in kaj hočemo v življenju doseči; naučimo se osnovne človeške govorice, načinov povezovanja, medsebojnega dogovarjanja, sprejemanja drugačnih mnenj, razreševanja sporov, izražanja čustev, prepoznamo svoj značaj, drug ob drugem preizkusimo svojo moč in vpliv na druge, skratka naučimo se življenja v skupnosti (Gostečnik 2000b, 9). Če pa do te harmonije ne pride, zlasti če oče ali mati ne začitata otroka ali če njun odnos ni urejen in funkcionalen, potem se življenje samo zapleta. Vrženi smo v svet brez notranje varnosti, ponosa in vere vase, ki je ne samo nujno potrebujemo, da lahko na osnovi tega uspemo, ampak je brez nje lahko ogroženo samo preživetje. Tedaj govorimo o življenjskih tragedijah, govorimo o težavah in konfliktih, ki so največkrat neposreden

odsev domačih družinskih odnosov, ki pa jih nevede prenašamo na vse nadaljnje odnose v življenju (Gostečnik 2003, 5).

Posameznikov razvoj vedno poteka znotraj ciklusa razvoja družine, ki je primarni kontekst človeškega razvoja (McGoldrick 1988). Če so odnosi v družini nefunkcionalni, je razvoj posameznika lahko moten tako na telesni, kot čustveni, psihični, socialni ali na duhovni ravni.

Cerkev daje družini velik pomen in veliko odgovornost za zdravo družbo. Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu poudarja, da je družina, v kateri se različni rodovi srečujejo in si med seboj pomagajo pri doseganju polnejše modrosti in pri usklajevanju osebnih pravic z drugimi potrebami socialnega življenja, temelj družbe (CS 52, 2), saj je zdravje osebe ter človeške in krščanske družbe globoko povezano z uspevanjem zakonske in družinske skupnosti (CS 47, 1). Katekizem katoliške Cerkve nas uči, da je družina prvotna celica družbenega življenja (KKC, 2207). Kako pomemben je odnos do očeta in matere, kaže tudi naslednji primer: »Četrta božja zapoved osvetljuje druge odnose v družbi. V bratih in sestrah vidimo otroke svojih staršev; v bratrancih in sestričnih potomce naših prednikov; v sodržavljanih sinove naše domovine; v krščenih otroke naše matere Cerkve; v vsaki človeški osebi sina ali hčer tistega, ki hoče, da ga kličemo »Oče naš«. Tako odnose z bližnjim prepoznavamo kot odnose osebnostnega reda« (KKC, 2212). Če ne pridemo do spoštovanja matere in očeta, vse zamere in neodpuščene krivice vplivajo na odnose do vseh drugih ljudi in celo do Boga. Spoštovanje pa lahko dosežemo šele ob odpuščanju.

Od teh najzgodnejših občutij torej ni odvisen samo odnos do ljudi in družbe, temveč tudi človekov odnos do Boga. Tudi ta se razvije primarno v družini. Katekizem katoliške Cerkve pravi, da je za starše težka odgovornost v tem, da svojim otrokom dajejo dober zgled (KKC, 2223). Z vzgojo v veri morajo starši pričeti že v najnežnejšem otroštvu. Ta vzgoja se uveljavlja že tedaj, ko si družinski člani s pričevanjem krščanskega življenja v skladu z evangelijem pomagajo pri rasti v veri (KKC, 2226). To velja za družino, kjer sta mati in oče čustveno prisotna. Kjer pa mati in oče odpovesta v svoji starševski vlogi, ko čustveno nista dostopna svojemu otroku ter nista sposobna nuditi varnosti in zavetja, v katerem bi otrok lahko zaupal, je takšna vzgoja v veri lahko samo razumska, pod njo pa človek doživlja velik strah, negotovost, zavrženost in

nezaupanje. Gostečnik (2000a, 302) pravi, da se razvojni proces posameznikove osebnosti ali posameznikovega jaza začne v družini, ki obenem tudi omogoča razvoj intrapsihične podobe Boga.

Po Tomorijevi (1999, 152) so polja duševnega zdravja, na katera družina najbolj pomembno vpliva naslednja:

- samopodoba in samospoštovanje,
- čustvene navezave, gradnja pomembnih odnosov,
- socializacija, komunikacija,
- odnos do drugih in do sveta,
- spretnosti in sposobnosti, ustvarjalnost,
- sposobnost opredelitve, odločanje, sprejemanje odgovornosti, izbiranje ciljev,
- obvladovanje stresov in reševanje problemov,
- gradnja vrednostnega sistema.

Kompan Erzarjeva (2003, 25) pravi, da je družina, ne glede na njeno konkretno podobo, najkompleksnejši in edinstven prostor, v katerem nastaja in se razvija človeška psihična struktura in vpliva na vsak človekov odnos. Moči družinskega sistema, oziroma skripta, ki mu je družina zapisana, se posamezniki v družini navadno ne zavedajo. Zato lahko govorimo o skriti moči družine, ki oblikuje življenje posameznikov in družine na najgloblji notranjepsihični in medosebni ravni. Tudi v svoje okolje se družina vpiše prav preko tega temeljnega skripta. Od njega je odvisno, kako bo okolje dojemala, kako se bo nanj odzivala, kako bo izbirala, kaj iz okolja je zanjo pomembno, in kakšno težo bo pripisala zahtevam okolja (31).

2.2 Družine klošarjev

O tem, kakšne so družine klošarjev, največ lahko povedo brezdomci sami. Njihove zgodbe so po večini žalostne in težke, če ne celo brutalne in gnusne. Vse to bi najbrž ostalo zakopano v njih samih in tistih redkih ljudeh, ki so jim pripravljene prisluhniti, če ne bi začel leta 2005 izhajati časopis za brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja Kralji ulice. Tu so brezdomci dobili možnost, da spregovorijo o sebi in o teži svojega križa. Tudi iz teh virov prihaja na dan njihovo ozadje odklonilnega odnosa do sebe in

sočloveka. Otrokovo doživljanje odnosov je namreč tisti temeljni material, iz katerega otrok gradi podobe o sebi in drugih (Gostečnik 2000, 303). Kljub temu je veliko resnice še vedno zakopane samo v njih.

Kakšne so torej družine brezdomcev? Zelo različne. Ne moremo jih spraviti v eno obliko in reči, da je to tipična družina klošarja. Gotovo pa je, da so njihove družine nefunkcionalne in da so ti ljudje doživljali različne vrste zlorab in zanemarjanja od svojega otroštva naprej. To trditev lahko podpremo z njihovimi osebnimi izpovedmi. V angleško govorečem okolju pa so tudi znanstveniki prišli do pomembnih zaključkov, ko so raziskovali področje predvsem mladih brezdomcev in njihovih družin.

Vostanis in Cumella sta zbrala raziskave o brezdomnih otrocih in brezdomnih družinah ter njihovih potrebah. Povzetek njunih ugotovitev najdemo na internetni strani strokovne revije *Advances in Psychiatric Treatment*. Vostanis (2002) na tem mestu piše, da so razlogi za družinsko brezdomstvo drugačni od tistih za brezdomne odrasle. Večina družin postane brezdomnih zaradi domačega nasilja in manj razširjeno zaradi nadlegovanja sosedov. V njihovih epidemioloških raziskavah je bil odgovarjajoči procent 50% in 25%.

Večina družin ima zgodovino predhodnih kroničnih opozoril, ki določajo tveganje za oboje, otroke in starše (Bassuk 1997). Ta tveganja povzročajo dogodki kot so družinski spori, nasilje in zlomi ... Matere so najverjetneje pretrpele zlorabo v svojem otroštvu in še potem, otroci pa so zapisani v registre za zaščito (risk child protection register) zaradi zanemarjenosti, fizične in/ali spolne zlorabe (Vostanis 2002).

Wrate in Blair pravita, da se je razblinil nekoliko pretirano hvaljen stereotip o mladih, ki so pobegnili od doma, ker so se pozitivno odločili za življenjski stil brezdomca. Na njegovem mestu imamo rastočo zavest o nujnosti bega pred mnogovrstnim prikrajšanjem in zlorabo (Wrate in Blair 1999, 83).

Z raziskavo v Seattlu v ZDA, ki so jo naredili z 372-imi brezdomimi in pobeglimi adolescenti, so prišli do rezultatov, da je bila polovica teh mladih fizično in skoraj tretjina spolno zlorabljena. Precej večji odstotek spolnih zlorab so v primerjavi z moškimi doživele ženske. Po drugi strani pa je homoseksualno usmerjena mladina doživela pomenljivo višje procente fizične in spolne zlorabe kot heteroseksualna

mladina. Največkrat so bili povzročitelji fizičnih zlorab biološki starši, medtem ko so bile spolne zlorabe večkrat povzročene izven družinskih krogov.

Znanstveniki, ki so delali raziskavo, so prišli do zaključkov, da ima lahko vzorec izkoriščanja in zlorabljanja znotraj družine resne razvojne posledice za to mladino, ki vstopi v cestno okolje. Potrebni so zgodnji programi pomoči, da zlomijo krog izkoriščanja in zlorabe, ki so jo ti mladi doživeli znotraj družine. Brez pomoči bo veliko teh mladih v tveganju ponovnega zlorabljanja na cesti (Tyler in Cauce 2002). Bežanje mladih od doma v devedesetih ponavadi ni rezultat želje imeti izkušnjo Huckleberryja Finna. Pogosto je to njihov dramatičen način soočanja z dolgoletnimi problemi in konflikti z družino (Sharlin in Mor-Barak 1992).

Tudi težave z duševnim zdravjem, ki jih brezdomci največkrat imajo, izvirajo iz pomanjkanja starševske skrbi, konfliktov med starši, psihičnih motenj katerega od staršev, telesne in spolne zlorabe ter pomanjkanja družbene podpore (Wrate in Blair 1999, 84). Te trditve najdejo svoje dokaze v zgodbah brezdomcev v naslednjem podpoglavju.

Tomas in Dittmar (1995) pravita, da je temen zaključek te njihove nesrečne zgodovine ta, da je za mnogo mladih brezdomcev brezdomstvo edina rešitev iz situacije, v kateri so živeli in niso imeli druge možnosti nastanitve.

Za tiste brezdomce torej, ki jih nekateri kličejo klošarji zaradi tega, ker naj bi si prostovoljno izbrali tak način življenja, je cesta tisti kraj, kjer iščejo rešitve za svoj obstoj. Družina je zanje kraj, kjer se ne da preživeti. Cesta je varnejša. *»V zgodnjem otroštvu mi ni bilo z rožicami poslano. Neurejena družina, zakomplicirani družinski odnosi, 'težak' očim. Izpolnjeni so bili vsi pogoji, da končam v vzgojnem zavodu in nekje na varnem dočakam polnoletnost,«* pravi o tem tudi neznani predstavnik ulice (Stojič 1995, 60). Ni potrebno, da so ravno zlorabe in nasilje tisto, kar povzroči odhod od doma, lahko je to splošno pomanjkanje odnosa, ljubezni, zanemarjanje, ipd., skratka okolje, ki ni človeka vredno, kjer se ne da preživeti. Največ o tem pa lahko povedo brezdomci sami. Tu je nekaj pripovedi brezdomcev, ki govorijo o svojem otroštvu in svojih izvirnih družinah.

2.3 Izpovedi brezdomcev

X-OSEBA, imenovana FOTR

Neumen, pravi je degen,
materialist zafukan en.
Teži mi vedno, kar se da,
živeti z njim se sploh ne da.

Goveja muska mu je všeč
in strog je vedno, čist preveč.
Se hvali s kešem, ki ga ma,
a men ga skoraj nič ne da.

Zdaj, ko sem polnoletna že
in zase odgovarjam že,
Življenje malce boljše je,
a vedno prasec bo za me.

Življenje mi spremenu je,
otročvo odfrčalo je,
modrice pa ostale so,
grenkoba, žalost, prav tako.

('Bla' 2007, 13)

1. ZGODBA

»Živel sem z materjo vdovo. Nekega dne je draga mati menda doživela živčni zlom. Z avtobusom se je odpeljala v bližnji kraj k zdravniku in dva dni je ni bilo nazaj. Dobro se spominjam, kako sem jo kot devetletni fantič čakal na prašni avtobusni postaji naše vasi. Veliko kasneje mi je povedala, da me je videla in se skrila na avtobusu, da je ne bi opazil. »Človek mora najprej pomagati sebi, da lahko pomaga drugim,« je rada rekla.

Peljala se je v Ljubljano do dr. Miličinskega, ki ji je potem pomagal. Jasno, da je nisem videl. In odšel sem počasi domov, s podplati podrsavajoč po prašni cesti. Nisem se dal. Predstavljal sem si, da lahko živim tudi brez nje. V grlu me je peklo in prijazno sem pozdravljal ljudi. Zaprl sem se v svet sanj in ljudje so rekli, da dobro prenašam. Ljudje nič ne vedo. Bolelo me je do skrajnosti. V mislih sem obujal spomin na pokojnega očeta in si ga predstavljal tako močno, da sem se od njegove bližine pomiril. Tako sem zaspal.

Drugi dan mi je ujna skuhala fižolovo juho z bleki, ki je bila tako dobra, da jo hvalim še danes, v resnici pa sem samo preusmerjal svojo pozornost od bolečine drugam in poizkušal ustvariti brezbrizen vtis. Mati se je po dveh dneh končno prikazala. Vem, da je jokala in me stisnila k sebi. Nisem jokal. Solze so ostale nekje drugje. Zgubil sem stik z njimi, celo tolažil sem jo. Če bi se obnašal naravno, bi ji verjetno prisolil eno okoli ušes, ampak jaz nisem nikoli niti pomislil, da bi storil kaj takega. Bila je vendar moja mati. Namesto mene jo je svoj čas pretepal moj oče. V njej je poizkusil ubiti njeno slo po oblasti in blaginji, s katero je bila obsedena. Jaz je nisem udaril, niti žal besede ji nikoli nisem rekel, le trpel sem zaradi njenih ambicij in se zapiral v svoj svet. Veliko sem prejokal skrit pred drugimi očmi ter tako izpiral bolečino. Psihiatri temu pravijo depresija. Vem še marsikaj in vem tudi to, da si zaenkrat zmorem pomagati sam. Kadar slišim besedo brezdomec, se zdrznem, kakor da bi me kdo poklical. Brezdomec sem, to vem, le da za razliko od večine še nisem obupal. Borim se po svojih močeh vsak dan sproti in zadje čase prav nestrpno pričakujem, kaj mi bo prinesel nov dan. Nisem pozabil preteklosti in ne obupal nad prihodnostjo. Zakaj? Nisem bog, ampak zgolj človek, in živemu se vse pripeti, mar ne?

Ne odrekam vsega svojega spoštovanja materi, čeprav svojih ambicij nisem nikoli vezal nanjo, tako kakor je ona svoje name. Nikoli, draga mati, te nisem moril s svojimi problemi. Rad sem te imel in nisem maral, da bi trpela, a ti, ja, ti si uporabljala svoje trpljenje zato, da si me rosno mladega bičala z njim in upala, da mi bo to bičanje prineslo kaj dobrega, pa mi ni. Prineslo je olajšanje tebi, meni pa križ, ki sem ga na otroških ramah nosil za oba in ki sem ga skrival pred tabo in vsemi le zato, ker sem te imel in te imam še vedno skrajno rad. Kaj hočem, si pač moja mati in to ni kar tako.»
(*'Vaš vdani Brezdomec'* 2008, 5)

2. ZGODBA

»Že moje otroštvo ni bilo posejano z rožicami, kot je bilo večini mojim sovrstnikom, ki so brezskrbno tekali za žogo in užili vse radosti otroštva ter se vrnili zvečer v zavetje družine, kjer jih je čakala topla postelja. Do šestega leta starosti, ko mi je umrla stara mama, sem živel pri njej in užil vsaj nekaj radosti otroštva, za katerega sem bil kasneje prikrajšan. Čeprav me je imela mama zelo rada, si me ni mogla privoščiti in me je dala po smrti stare mame v rejništvo. Čeprav mi, razen starševske ljubezni, ni nič manjkalo in sem se z rejniki dobro razumel, se je tudi to končalo, ko sem končal osnovno šolo.«
(Kepa 2006, 3)

3. ZGODBA

»Letos je 10 let, odkar sem na ulici. V tem času sem dopolnila 21 let. Iz leta v leto sem globlje, pa nisem hudoben človek, pomagam sočloveku, če le lahko. Zaznamovalo me je spolno, fizično in psihično nasilje (bila sem posiljena od strica). Bolehala sem za anoreksijo in bulimijo in imela dva spontana splava. Zdaj jemljem 66 tablet Metadona, 6 Distraneurinov in za mojo bolezen (shizofrenijo) zdaj 3x200mg Seraquela (novejše zdravilo). Našla sem si drugega fanta v življenju; s prvim, ki je v zaporu (bil je na Dobu tri leta, zdaj pa je na Povšetovi še kak mesec), sva izgubila otroka, ko sem bila noseča. Tudi moj oče je narkoman, hodiva v isti metadonski program v Logatec. Tudi zdajšnji fant hodi v isti center. Samo še shizofrenije bi se rada ozdravila, čeprav pravijo, da bom vedno na zdravilih. Večkrat sem tudi v Polju. Metadona bi se rada znebila oba s fantom in zaživela normalno življenje z otroki. Moj zdajšnji fant ima sinčka, starega tri leta in pojutrišnjem greva k njemu, da bo živel z nama in najinim(a) otrokom(a), saj ga je njegova mati zabodla skoraj do smrti. Zaenkrat se še opijava, a gre na bolje, samo ljudje »narkomanom« težko pomagajo, če sploh. Našla si bova »flat« in nato še avto. Pa on službo, jaz pa šolo.« ('Kim' 2007, 38)

4. ZGODBA

»Njegovo življenje se je končalo v trenutku, ko je našel mater, obešeno za kletno okno. Nikoli ne bo pozabil ohlapnega telesa brez življenja, ugaslih oči in teme. Globoke teme

od katere beži že vse življenje in od katere ne more ubežati. Od takrat ga pogosto mučijo moreče sanje in tista slika groze, ki se mu je tako globoko usadila v dušo. Ona mu je edina dajala upanje, da bo bolje, čeprav so živeli v peklu. Ob očetu pijancu, ki jo je za vsako malenkost pretepal in nagnal na cesto. Koliko noči sta prespala ravno v tisti kleti, trepetala od strahu, si celila rane v tišini in miru, en drugega grela v upanju, da bosta dočkala lepše. Najlepše kar je doživel, ko ga je mati stisnila k sebi, božala in iskala besede, da ga potolaži. Prepričan je bil, da je to najlepše kar obstaja.

Sreča, da je njegova vzgoja očetu pomenila preveliko breme in je privolil, da odide k teti in njeni družini. A kaj, ko je bilo v hiši še troje otrok in še velika kmetija, ki je zahtevala vse družinske člane zase. Hodil je v šolo, delal na kmetiji in polni hiši navkljub se je počutil brezmejno sam. Po končani srednji šoli se je zaposlil. Takrat je začutil, da je tetini družini v breme in je odšel na svoje.

Podnajemniško stanovanje, služba in nekaj let je preživel običajno življenje. Do tistega trenutka, ko so ga po krivem obdolžili, da je v podjetju nekaj izmaknil. Med preiskavo je ostal brez stanovanja in kasneje tudi brez službe. Ni zdržal. Vse se mu je zdelo brez pomena. Samo to si je želel, da bi imel moč iz svoje zavesti izbrisati tisti trenutek iz kleti in vse pozabiti. Pije vedno bolj, a tudi to mu ne pomaga. Mogoče malo. Takrat, ko omaga v spanec brez sanj.» (Stojič 1995, 53)

5. ZGODBA

»Rodil se je v 'srednje stoječi kmečki družini' kot najstarejši od dveh otrok. Oče je umrl pred enajstimi leti za kapjo, kmalu za njim še mati. Oba sta dočkala visoko starost.

Oče je bil kmet, ki je trdo delal in temu primerno pil, mati pa je doma vse komandirala in 'grabila denar'. Denar dobljen od prodaje kmečkih izdelkov se je moral v celoti izročati materi. Bila je preostra ženska in je vsem za vse ukazovala, tudi dninarjem, ki so ji pomagali pri večjih kmečkih opravilih. Prav zaradi takega odnosa je bil dvajset let proč od doma in je živel pri očetovi sestri, tudi kmetici v Kopru, kjer je dobil le kak dinar in kakšen kozarec vina več kot doma. Imel pa je več svobode v stikih z ženskami, kar je mati ostro preganjala. Mlajši brat je tudi odšel od doma in je več let živel v Kanadi z družino, ki si jo je ustvaril v novem svetu. Umrl je pred nekaj leti.

V šolo je hodil neredno. Dokončal je štiri razrede italijanske osnovne šole, naprej pa mu mati ni več dovolila, čeprav je večina otrok v tistem času nadaljevala šolanje.» (Stojič 1995, 58)

6. ZGODBA

»Ko sem bil star šest let, se je mama ločila. Od takrat pa do mojih 17 let je zamenjala veliko intimnih prijateljev. Vsak novi, ki je prišel, je hotel nov način življenja. Zadnji kurbir se me je hotel losat. Bil sem brez službe in sem moral delat na njegovi parceli, da sem zaslužil kosilo. Prišli so dnevi, če nisem hotel delat, sem bil brez hrane in toplega doma. Zjutraj ob 7.00 sem moral ven, celi dan sem preživu zunaj brez hrane, tudi po tri dni. Ko sem prišel domov, je bila prva beseda, greš jutri na parcelo, kaj mi je pa drugega preostalo. Ko je bilo na parceli vse narejeno, sta mi obadva rekla, da naj grem, in jaz sem si dal v nahrbtnik cunje in sem šu.« (Mrak 2007, 47)

3 Od doma do ulice

Do tega, kar vodi brezdomce v takšen način bivanja in v to, da v takšnih pogojih vztrajajo, lahko pridemo na podlagi tega, kar vidimo in zaznavamo ob njih, na podlagi tega, kar sami pravijo o sebi ter na podlagi odkritij psihoanalize, ki temeljijo na teoriji kompulzivnega ponavljanja.

Po Kompan Erzarjevi (2001, 12) je družina čustveni sistem odnosov, iz katerega je izšel posameznik in sistem, ki narekuje odnose, ki jih posameznik vzpostavlja v sedanosti. Ti odnosi in njihova simptomatika vzpostavljajo nov sistem, ki pa v jedru ponavlja dinamiko prejšnjega sistema in tako razkriva posameznikovo najglobljo psihično dinamiko. Razkritje ponavljanja bo pokazalo dejansko stanje te dinamike ter nakazalo smer, v kateri je možna sprememba.

3.1 Želja po svobodi?

Zdi se, da brezdomci na ulici iščejo popolno svobodo. Tudi sami večkrat pravijo tako. Dva od intervjuvancev (glej prilogo I in II) sta povedala, da je tisto, kar iščeta, svoboda (Borut: *»Povod je bil svoboda, ne,«* in Matej: *»Čeprav to sploh ni v skladu z normalnim lajfmom, ne ampak, čutu sem svobodo, a veš, pa mer sem čutu in to mi ful pomen, ne.«* in *»... to ni vrede, da si omejen.«*). To vidimo tudi pri večini tistih brezdomcev, ki odklanjajo kakršnokoli obliko institucionalizacije.

Vendar, ali je odločitev klošarjev, da zaživijo takšen način življenja, dejansko svobodna? Že v prejšnjem poglavju smo nakazali, da je po raziskavah ameriških in drugih znanstvenikov stereotip o prostovoljnem odhodu od doma porušen. Odhod od doma je edina rešitev, tudi če ti ljudje niso prisilno izgnani. Prisilijo jih namreč razmere, v katerih živijo. To trditev nekoliko jezno, zelo subjektivno, a dobro opiše bivši brezdomec s psevdonimom »Francimedbusanci« (2008), ko pravi: *»Kako torej človek postane klošar? Najprej se nekoliko pomudimo pri samem izrazu. Zame osebno obstaja občutna razlika med »navadnimi« brezdomci, ki jih je v tej deželi vsak dan več in so*

posledica čedalje bolj krute družbene realnosti in »klošarji«, ki jih v teh krajih skoraj ni več, ki pa so to, kar so, zaradi upora tej in takšni realnosti. Brezdomci so pač žrtve vse bolj neizprosne kapitalizma, saj se v teh časih kaj rado zgodi, da človek najprej ostane brez službe, nato zaradi nezmožnosti plačevanja tekočih obveznosti izgubi še stanovanje in se (neprostovoljno) znajde na ulici. /.../

Kaj pa druga, tista »prostovoljna« odločitev, da se nekdo na individualni ravni upre zlaganosti, zafnanosti, gnilobi, za maskami omikanega vedenja skrite puhlo(glavo)sti in hudobiji soljudi? /.../ Nekateri se pač rodijo, odraščajo in se razvijejo v okoliščinah, ko so prisiljeni zgoraj omenjene deviantne lastnosti človeške družbe spoznati in občutiti že v zelo zgodnjem otroštvu in je zato edina varovalka, ki jim brzda upravičeno željo, da bi zapustili ta svet, še prej pa »pospravili« nekaj sočlovekov, da se iz te družbe izločijo. Vem, težko si je predstavljati, da se kdo rodi staršu, ki svojega otroka dojema kot hudo moteč element, tako zelo moteč, da se med njima že zelo zgodaj razvije sovraštvo in to tako ostro sovraštvo, da izniči kakršno koli možnost normalne komunikacije. A se dogaja. In to ne tako redko, kot se morda zdi v vato zavitim »intelektualcem«. Otrok je v tem razmerju vedno šibkejši partner in zadelj tega izpostavljen hudim, včasih tudi nevezdržnim pritiskom, ki neredko kulminirajo celo v samomor.

No, za korekcijo tovrstnih odnosov med starši in otroki ima vsaka družba bolj ali manj strokovno usposobljene institucije, ki naj bi bile nekakšen amortizer teh odnosov. A kaj, ko so v teh institucijah povečini zaposleni »strokovnjaki«, ki ali ne dojemajo ali pa nočejo razumeti otrokovih sporočil, da je v njegovem neposrednem okolju, torej v družini nekaj hudo narobe, da se dogaja nekaj, kar utegne povzročiti nepopravljivo škodo.

Eden od zelo pogostih vzrokov, da človek postane klošar je torej tudi v tem, da nekoga kot majhnega otroka denimo mečejo ob zid, mu prevezujejo lulčka z elastiko, ga nenehno mlatijo, ga spolno, pa tudi drugače zlorablajo, ko pa skuša vse to (do)povedati tistim, ki naj bi ga znali in ga bili pripravljene poslušati, pa mu nihče od njih ne prisluhne. Če pa že, mu pa nič od tistega, kar pove, ne verjame, saj je vendarle otrok in kot tak neverodostojen sogovornik. Tega ne govorim »na pamet«, bogate tovrstne izkušnje so za mano...«

Ta izpoved je res opisana nekoliko trdo, a kaže na realno stanje in v sebi skriva kruto resnico. Nekaj časa se ti brezdomci še soočajo z drugimi odnosi (dosti jih je nekoč imelo razmerje, družino, službo ...), a se na vsakem koraku srečujejo z istimi občutki, kot so jih doživljali v izvirnih družinah. Vzorci vedenja in čutenja se ponavljajo ali obnavljajo v novih okoliščinah in z novimi ljudmi (Kompan Erzar 2001, 5). Na tem temeljijo tri najpomembnejše relacijske teorije, ki jih navaja psihoanalitična literatura. Kažejo, da je gonilo človeškega psihičnega razvoja interrelacijska dinamika med otroki in starši in da kasneje življenje izraža paleto relacijskih vzorcev, ki jih pridobimo v najzgodnejših fazah otroškega razvoja (Gostečnik 1997, 62). Na vsakem koraku se tudi brezdomci srečujejo s seboj, dokler ne začnejo odklanjati vsakršnega odnosa, ki bi jih še lahko spominjal na najpomembnejše odnose, kjer bi morali dobiti temeljno varnost in sprejetost, pa so doživeli samo zavrženost in razvrednotenje. Na ta način bežijo pred seboj in pred občutki, s katerimi se lahko srečujejo le prek odnosa z drugimi in ki bi jih edino v odnosu lahko tudi razrešili. Le kdor se nam približa in komur pustimo blizu, ima možnost, da nam pokaže zrcalno sliko, ki mu jo kažemo (Kompan Erzar 2001, 6).

Ob tem lahko rečemo, da je iskanje svobode izgovor za beg pred soočenjem s seboj. Svoboda namreč ni tisto, kar si brezdomci največkrat predstavljajo pod to besedo, da so svobodni vsake nadvlade, da jim zdaj nihče več nič ne more, da nihče nič več ne zahteva od njih, ipd. To je samo beg v osamitev, izolacijo od družbe, ki jim vsakič znova predstavlja grožnjo pred srečanjem s seboj.

Svoboda nujno prinaša s seboj tudi odgovornost (Gostečnik 1999, 150). Neupoštevanju vsakršnih pravil in vsesplošni nepokorščini pa ne moremo reči odgovornost. Jezus je bil pokoren Očetu do smrti (Flp 2, 8) in vendar je bil popolnoma svoboden (2 Kor 3, 17). Za klošarje pa je navadno vsaka oblika pokorščine omejevanje, tlačenje in ogrožanje.

Cerkev pravi o svobodi, da postajamo bolj svobodni, bolj kot delamo dobro. »Resnična svoboda obstaja le v službi pravičnosti. Izbira nepokorščine in zlega je zloraba svobode in vodi v 'sužnost greha'« (KKC, 1733). Frankl (1982, 103) pravi, da je človek »sredi vse polno vezi. Te vezi so prijemališča za njegovo svobodo. Svoboda predpostavlja vezi, je navezana na vezi.« Izmikanje vsaki vezi je ravno nasprotje svobodi. V svojih odločitvah brezdomci torej ne morejo biti svobodni. Njihova bolečina, zavrženost in

vse, kar nosijo v sebi, jih žene v že skoraj brezizhodne situacije do popolne degradacije lastne osebnosti.

Beg pred odnosi pa je zgolj navidezen, saj so prav ti odnosi prostor, ki so si ga izbrali za življenjsko okolje. Prav to okolje je edino, v katerem se počutijo varne, v stiku s seboj in ljubljene, ne glede na to, kako zadovoljujoči ti odnosi izgledajo na zunaj (Kompan Erzar 2001, 11). Kot vsak človek torej iščejo tisto strukturo, ki jo edino poznajo, strukturo svojih primarnih družin. V drugačnem ozračju se ne počutijo domače (11). Tako lahko rečemo, da bežijo pred kvalitetnim odnosom, ker poznajo samo zlorabo in kaos. Tja silijo, tam jim je varno, vse drugo jih ogroža. Zvezani so z nefunkcionalnim odnosom, s tem pa so zelo omejeni v odločitvah, kar jih dela nesvobodne. Travma trajno poškoduje pacientovo sposobnost soočanja z življenjskimi izzivi in dokler človek ne razreši in ne sprejme travme, ponavlja potlačeno izkušnjo, kot da bi bila del sedanjega stanja (Gostečnik 2000a, 258). Zelo pomembno je, da razumemo, kako je ponavljanje pretekle travme prisila za travmirane ljudi (260).

Po tem lahko rečemo, da njihova odločitev za ulico ni bila svobodna niti takrat, ko je to bila odločitev. To pravijo tudi sami. Vsi trije intervjuvanci so povedali, da se absolutno niso svobodno odločili za tak način življenja, čeprav so šli na ulico iskat svobodo (glej prilogo I, II in III). V resnici so šli na ulico iskat kaos svoje družine.

3.2 Ulica - dom?

Kljub vsem nevšečnostim, ki jih pozna cesta in vsej njeni bedi in odporu do nje, cesta ostane prostor, ki najbolj ustreza njihovim izkušnjam iz preteklosti. Vrsta odnosa govori o notranji psihični strukturiranosti posameznika in o vzdušju, ki je življenjski prostor tega posameznika. V drugačnem ozračju se tak posameznik ne počuti doma; ne počuti se živega in resničnega (Kompan Erzar 2001, 11). Čeprav si večina brezdomcev želi oditi s ceste (vsi trije intervjuvanci so povedali, da si želijo drugačnega življenja), pa vendar močno vztrajajo na njej (dva od treh intervjuvancev sta povedala, da sta se na tak način bivanja že navadila). Grozljivo, vendar resnično: cesta je tista, ki jim vzbuja najbolj domač občutek, nikjer ni bolj varno kot prav tam.

Tudi Tomorijeva (1999, 151) trdi, da so družinski odnosi osnova vsem kasnejšim odnosom. Čustvene izkušnje iz njih usmerjajo tudi poznejše emocionalne navezave. Kaj je torej tisto vzdušje, ki jih pripelje do tega, da cesta postane njihov dom?

3.2.1 Zavrženost

Brezdomci nimajo nikogar. Imajo kolege z ulice, imajo krajša ali daljša razmerja, imajo ljudi, ki jim rečejo prijatelji, ampak vsi ti odnosi so zgolj začasni, polni prevar, laži, zlorab, skrivanja in manipulacije. V intervjuju (glej prilogo II) je Matej povedal o prijateljih na cesti tole: *»Konc koncov pa dons ni prjatlov, a veš. Dons smo vsi samo znanci, ne. Jest ne morem rečt, da mam prjatla kakšnega ... Prjatle vidš ne, tko kot pravjo, v tapravem trenutku, ne, v tapravem času, ne. To so prijatli. Drugač si pa prijatu, če maš kej v žepu pa če maš cigarete pa če maš za liter, ne. To je klasika med brezdomci, ne.«*

Vse to opažamo pri delu z brezdomci v Dnevnem centru za brezdomce. Do tega prihaja, ker v njih ni zaupanja v sočloveka. Spremlja jih večna zavrženost, saj že od začetka svojega življenja niso imeli nikogar, ki bi jim bilo mar zanje. Matej je povedal o sebi: *»Ubistvu, jest sem že od tam, cirka, od petga leta naprej, tretga do petga leta naprej brez, ne, am, staršev, ne, mami je nardila samomor, ne, je bla alkoholik. Stara je bla okol 25 let, jest sem bil tri leta star al šter, tam nek. Am, po rejah sem bil večina pa po domovih pa tko, ane. To je vse, ne, ubistvu ... Očeta pa ne poznam, ne. Pol te pa socialna vzame in te dajo v rejo, ne.«*

V družini naj bi se ljudje naučili abecede prve socializacije, sposobnosti sporazumevanja, vključevanja, izražanja svojih teženj, potreb, širjenja svojega zanimanja, zaznavanja in smiselnega zbiranja usmeritve drugih. Zaupanje vase naj bi širili v zaupanje v druge in obratno (Tomori 1999, 151). Ker pa niso bili deležni ničesar tega, ne zmorejo zaupanja vase in s tem niti zaupanja v druge. Družina je prvo ogledalo, v katerem otrok zazna obrise svoje podobe. Iz družinskih odnosov črpa svoje občutje vrednosti in v njih gradi svoje samospoštovanje. Njegova samopodoba dobiva zanj značilne poteze tudi kasneje, a tudi te so odvisne od prvih predstav o sebi, na katerih je pričel v družini razvijati odnos do sebe in do vsega, kar mu je v življenju pomembno

(151). Otrok, ki je bil zavržen, je torej spoznal sebe kot nepomembnega, nevrednega ljubezni, skrbi, odnosa in to bo podoživljal v vseh ostalih stikih z ljudmi, to bo živel vse svoje življenje, dokler se ne bo soočil s temi občutki in jih začel predelovati.

Gostečnik (1999, 7) pravi, da se v družini naučimo osnovnih oblik obnašanja, v njej prvič začutimo globino intimnosti, pripadnosti, ljubljenosti, hotenosti, želenosti ali pa odvečnosti, zavrženosti in nepripadnosti. K temu temeljnemu izkustvu se vedno znova vračamo, saj nas ravno čutenje in mišljenje, ki ga ustvarja družina, določa v našem poznejšem ravnanju. Tako tudi brezdomci s tem, ko so na ulici zavrženi od družbe, ponavljajo to temeljno čutenje, ki jih vrača v otroštvo. V najbolj zgodnjih travmah je obenem skrit najgloblji odnos, ki so ga nekoč vzpostavili s pomembnimi drugimi in zato ta odnos nezavedno ponovno iščejo (Gostečnik 2000a, 262). V zavrženosti od družbe iščejo ponovni primarni občutek, ki jim je najbolj domač in zato najbolj varen. Obenem pa v tem iščejo rešitev za svojo zavrženost. V ponavljanju istih občutkov se skriva upanje, da bodo v tem nekoč slišani in sprejeti. Vendar pa se v tem začaranem krogu to nikoli ne zgodi (Gostečnik 1997, 72).

3.2.2 Zanemarjenost

O zanemarjenosti brezdomci v intervjujih niso govorili naravnost. Na zanemarjenost v otroštvu nam kaže njihov zdajšnji odnos do sebe in svojega telesa. Nihče od intervjuvancev ne kaže pretiranih znakov zanemarjanja, saj vsi trije bolj ali manj redno skrbijo za svojo osebno higieno v Dnevnom centru za brezdomce ali drugje. Vendar vsi nimajo te navade. Vsi imajo možnost tuširanja vsak delovni dan, pa vendar je včasih nekatere treba skoraj prisiliti, da gredo pod tuš. Za to poskrbijo največkrat brezdomci sami, ki ne morejo več prenašati smradu katerega izmed njih, ko pride v Dnevni center.

Ni samo osebna higiena tista, po kateri lahko sklepamo na zanemarjenost v otroštvu. Njihov odnos do telesa je viden v tem, kako nepomembno jim je njihovo lastno zdravje. Nepomembna jim je obleka, ki jo po tuširanju najraje vržejo kar v smeti. Na čustveno zanemarjenost kaže dejstvo, kako malo poskrbijo zase, kako nepomembni so sami sebi, kako uničujoč je njihov odnos do samih sebe.

Kljub temu, da je njihova skrb zase minimalna, si globoko v sebi, kot vsak od nas, še vedno želijo dostojnega življenja. Le da – z razliko od nas – veliko manj delajo za to, da bi do tega prišli, ker enostavno tega niso vajeni. V Dnevnem centru za brezdomec smo jim dali možnost, da lahko poskrbijo zase s tem, da se stuširajo in da obleko lahko operejo. Najprej so se na pranje oblek odzvali samo nekateri, drugi so svoje perilo še vedno raje metali v smeti. Vendar v zadnjem času so redki tisti, katerih spodnjice še pristanejo v smeteh.

Na zanemarjenost brezdomecev torej lahko sklepamo zgolj iz tega, kar vidimo pri delu z njimi v Dnevnem centru za brezdomec in kar praktično lahko vidi vsakdo, ki na ulici sreča katerega od njih. Skrb zase izhaja iz družine in iz tega, kakšen odnos ima človek do sebe. Odnosa do sebe se lahko naučimo le v družini. Nega, varovanje in zaščita so osnovne naloge, ki jih prevzame družina v svoji odgovornosti za otroka. Le če so te naloge zagotovljene, je možen zdrav razvoj njegovih potencialov (Tomori 1999, 150-151). To so zgolj opisi fizične zanemarjenosti otrok, čustvena zanemarjenost pa ni tako očitna na prvi pogled, vendar prav tako močno prisotna in uničujoča.

Kakšne so karakteristike staršev, ki zanemarjajo svoje otroke, je opisal že Young (1964). Opisal jih je kot tako obremenjene s svojimi potrebami, da so nezmožni skrbeti za potrebe svojih otrok, nimajo usmeritev in so nezmožni usmerjati svoje otroke proti pravemu cilju. Svoje starše Borut v intervjuju (glej prilogo I) opiše takole: »... *družina je bla, hm, skoz, am, u eni zmedi socializacije, vsak je u svoj konc rinu ne, ubistvu, tut oče pa mama ...*«. Razen tega so bili po Youngovih raziskavah označeni kot slabo izobraženi (Borut: »*Tut bla sta obadva izobražena kot delavca ...*«), vzkipljivi, zmedeni (Borut: »... *ker tut oče, mislm z očetom se nista dobr razumela, pa nista bla skladna, tko da je bla totalna zmeda, ubistvu, tko, res ...*«), čustveno oddaljeni (Borut: »... *pristop do mene je bil tak, da sta me mela za odveč ne, ubistvu ...*« in »... *Oče je pa pač tut, že prej ne vem kok skrbel za dom, ne. Je bežu je od nas, ne, fušat pa, pa pol, am, je doma, mu je vedno bolj postajal dom obveznost, ne. Isto je mater dom postajal obveznost ...*«), žalostni, osamljeni, apatični in nezaupljivi. Problemi v takšnih družinah so tudi kronične in akutne bolezni, alkoholizem, psihoze, duševne bolezni (Borut: »... *mama bla nekak živčna, bolna, am tut mentalno je mela ene določene težave na določena obdobja, mislm da obdobja ...*«), kriminalno vedenje in veliko število otrok. Največja nevarnost za zanemarjanje otrok pa je revščina (Martin in Walters 1982).

Smith in Fong (2004, 1) pravita, da so posledice zanemarjanja otroka vsaj tako resne kot posledice zlorabe. Študije so pokazale, da se pri zanemarnjenih otrocih v primerjavi z drugimi pogosteje pojavljajo duševne bolezni, problemi v šoli, od neuspehov do neopravičenega zaostajanja od pouka. Imajo nižji inteligenčni kvocient in/ali bolj zaostajajo v razvoju, so bolj vase zaprti in uslužni, imajo težave pri reševanju nalog in problemov ter pri odločanju, so pasivni in depresivni (63). Po rezultatih drugih raziskav, ki jih navajata Smith in Fong (64), se zanemarnjeni otroci tudi slabše vključujejo v družbo. V primerjavi z njihovimi vrstniki, ki niso utrpeli zanemarjanja, so ti otroci pogosteje nastanjeni v zavodih ali rejah, težje sklepajo prijateljstva z vrstniki, težje se vključijo v družbo in so agresivnejši, bolj neposlušni, večkrat zapadajo v mladinsko prestopništvo in kriminalno vedenje. Kadar so nastanjeni v vzgojnih zavodih, težijo k temu, da bi tam ostali dlje kot njihovi vrstniki, ki so v zavodu zaradi prestopništva. Iz tega sledi, da na dolžino obdobja nastanitve bolj vpliva drža staršev do otroka (zanemarjanje) kot pa otrokovo vedenje (prestopništvo).

Vse to vedenje seveda vpliva na človeka, ko je odrasel in posledice se kažejo v odrasli dobi. Tako so odrasli, zanemarnjeni v otroštvu, močno podvrženi pomanjkanju upanja in zaupanja, jezi ali depresiji, čustveni odrevenelosti, negativnemu vedenju, občutkom, da so izolirani in nerazumljeni ter osebnostnim motnjam. Za to populacijo so značilni zdravstveni problemi, zloraba nedovoljenih drog in pogoste bolezni. Pestijo pa jo tudi socialni problemi. Ugotovili so, da obstaja med brezdomstvom kot resnim obubožanjem v odrasli dobi in zanemarnjenostjo v otroških letih zelo močna povezava. Ena najbolj izrazitih posledic zanemarjanja v otroštvu, ki pogojuje vse ostale, pa je nezmožnost opravljanja različnih življenjskih veščin in pomanjkanje osebnostnih zmožnosti. To pa odseva tudi karakteristike staršev, ki so zanemarnjali svojega otroka (72).

Zanemarnjenost je torej tisto ozračje, ki ga brezdomci iščejo na ulici, ki jim je domače in zato bolj varno kot dostojanstvo in spoštovanje. Večkrat pa se zaradi posledic zanemarnjenosti tudi slabše soočajo z življenjskimi izzivi in težavami in zaradi tega pristanejo na cesti.

3.2.2 Sram

Sram je naslednje čustvo, s katerim so brezdomci nasičeni, vendar niso v stiku z njim. Zaradi tega so se zmožni postaviti na ulico in prositi za drobiž, v raztrganih in umazanih oblačilih, smrdeči in polulani. Ker ne začutijo vsega tega sramu, se izpostavljajo v najslabših podobah, ki ljudem večkrat vzbujajo odpor in gnus. Če bi začutili svoj sram, bi se skrili pred ljudmi, a le, če bi ga začutili, bi ga začeli tudi predelovati (Kompan Erzar in Simonič 2007, 38). Sposobnost, da zavestno izkušamo psihobiološko stanje, zaznamovano s sramom, je bistvena, saj odprto priznani sram omogoča, da negativna čustva izkušamo, raztrosimo in prenesemo navzven. Če sram zaobidemo, se sicer izognemo temu stanju, toda to stanje še vedno obstaja in vpliva na naše zavedanje, četudi ne zavestno, s tem pa posamezniku ne da možnosti, da bi aktivno razrešil to stanje (Schore 1994). Ta nezavedni sram brezdomce žene v dejanja, ki jih sicer ni mogoče početi, saj bi človeka, ki je v stiku s svojim sramom, to občutje hitro odvrnilo od tega.

Sram poznamo kot izredno kompleksno čustvo, s katerim se sreča vsak človek v najzgodnejšem otroštvu, saj je to prevladujoče čustvo drugega leta življenja. Dinamika sramu je ključna točka novega vzpostavljanja sposobnosti radovednosti in samostojnosti (Kompan Erzar 2006, 115). Čeprav je v osnovi negativno stanje, ima bistveno mesto v emocionalnem razvoju. Srednje močni občutki sramu naj bi posamezniku pomagali pri spremljanju njegovih odnosov s svetom in delujejo kot signal za spremembo (Schore 1994), zato je prav sram čutenje, ki je pomembno sredstvo pri preverjanju in testiranju realnosti. Zavestno občutenje sramu je v tem primeru izrazito pomembno, ker omogoča občutenje, razpršitev in prehod ven iz negativnega stanja, medtem ko spregledani sram, s katerim nismo v stiku, onemogoča predelavo negativnega stanja, ker posameznik nima priložnosti, da bi ukrepal na način, s katerim bi zmanjšal napetost (Erzar in Torkar 2007, 91). Pri vsem tem je izrednega pomena, kako na občutje pri otroku odreagira njegova mati. Če se na otrokovo iniciativo odzove s posmehom in zaničevanjem, otrok ne bo občutil sramu, temveč neobvladljiv bes in frustracijo (Schore 1994). Namreč, po Kompan Erzarjevi (2006, 120) je sram čustvo, ki se vzbudi v otroku takrat, ko širi prostor svoje iniciative. Ker je sram izjemno neprijetno čustvo, ga človek lahko začuti samo takrat, kadar je v varnem, sprejemajočem okolju. Sicer ga pogosto skuša izriniti iz

zavesti z manj bolečimi nadomestnimi čustvi kot so bes, prezir, zavist, pa celo potrptost (depresivnost) (Trampuž 1995, 12).

Erzar in Torkar (2007, 89) definirata sram kot nefunkcionalno in globoko prikrito čustvo izpostavljenosti in nevrednosti, ki je usmerjeno na celotno osebo in vodi v socialno izolacijo. Posameznik, ki je pretirano nagnjen k doživljanju sramu, v sebi doživlja neprestan proces ocenjevanja, pri katerem so vse interakcije (z drugimi, s sabo, ...) ocenjevane v skladu z znano stopnjo kriticizma, posmeha, presojanja ali neposrednega ponižanja (90).

Odkod torej brezdomcem tolikšen sram? Odkod popolna izguba dostojanstva? Kot smo pokazali v poglavju o družinah brezdomcev, se zdi, da so brezdomci doživljali travmatična otroštva, polna čustvenih, psihičnih, fizičnih in spolnih zlorab ter različnih vrst nasilja.

Oravec (2000, 121) pravi, da znanstveni dokazi potrjujejo jasno povezavo med nasiljem in poniževanjem človeškega dostojanstva. Zdi se, da poniževanje deluje na posameznika tako, da uniči njegovo socialno kompetentnost in posledično tudi njegovo psihosocialno identiteto. V današnjem času se sram (v smislu psihopatologije) skoraj vedno kaže v povezavi z izkušnjo nasilja, v smislu fizične, besedne in spolne zlorabe, zanemarjanja, trpinčenja, zavrženosti, sramotenja, poniževanja, žalitev, ipd. (122-123).

Kaufman (1989) je zasledoval možne dogodke, v katerih prihaja do sramu in poudaril naslednje:

- zgodnje doživljanje starševske jeze,
- povezava med sramom in strahom pred zavrženostjo,
- stavki v smislu: »Sram te bodi«.

Opisal je tudi vpliv obtoževanja, zaničevanja in poniževanja. Zdi se, da so ravno ti trije dogodki (obtožbe, zaničevanje in poniževanje), ki povzročajo sram (shame-producing events), najbolj povezani z medosebnimi in družbenimi vidiki nasilja. Ponižanje človeškega dostojanstva nujno predpostavlja obstoj odnosov z avtoriteto. Npr. stavek »Sram te bodi!« proizvede občutke sramu samo v primeru, če »zasramovana« oseba prepozna in sprejme avtoriteto osebe, ki je izrekla stavek. Prve osebe z avtoriteto pa so navadno starši.

Sram tako zopet postane čustvo, ki je brezdomcem domače in ki ga na cesti vsakič znova podzavestno podoživljajo, kljub temu, da jih vodi v vedno večje ponižanje in večkrat v popolno izgubo dostojantva.

3.3 Klošarstvo – zasvojenost

Vprašanje, zakaj nekdo postane klošar, še vedno ostaja. To, kar skušamo povedati o brezdomcih je, kot se zdi, precej neraziskano področje. Literature o statistiki in opisov stanja brezdomcev je veliko in mnogi avtorji skušajo spregovoriti o stiski brezdomcev ter ponujajo možne rešitve. Literature o tem, zakaj nekdo postane brezdomec, zakaj v tem vztraja, zakaj ne išče boljših rešitev, kljub izredno težkim razmeram v katerih živi in velikim željam, da bi se iz njih izkopal, ... pa je bore malo. Večina ugotovitev, ki jih navajamo v tem delu, je sad osebnih stikov z brezdomci in dognanj sodobne psihologije.

Vse tri zgoraj naštetih značilnosti (zavrženost, zanemarjenost, sram) pa vendar ne veljajo za vse brezdomce. Še vedno ostaja vprašanje, zakaj nekdo živi takšen način življenja. Namreč, mnogo je ljudi, ki so podobno ranjeni in zlorabljeni, pa ne pristanejo na ulici. Mnogi so lahko še bolj ranjeni kot marsikdo izmed klošarjev pa kljub temu hodijo v službo in imajo stanovanje.

Zakaj torej nekdo živi tak način življenja, drugi pa ne? Je vse ostalo le splet nesrečnih okoliščin? Je razlog revščina staršev? Lenoba? Padec v luknjo birokratskih storitev? Obup nad sabo in nad svojimi sposobnostmi? Obup nad svetom?

Gotovo je, da se z jasno odločitvijo in močno željo, je mogoče izkopati iz ulice. Če brezdomci pravijo, da željo imajo, zakaj pomanjkanje odločitve? Kako so se na tak način življenja lahko preprosto navadili? Zdi se, da izkopavanje iz takšnega življenja potrebuje enako postopanje kot pri zdravljenju alkoholizma ali nedovoljenih drog.

V Dnevnem centru smo nekaj več kot dve leti spremljali brezdomca, ki je na koncu dobil stanovanje in zaposlitev ter nekaj časa uspešno opravljal svoje delo. Obenem se je začel umikati stiku z nami in ob vsaki priložnosti poudarjal, da je še vedno na strani brezdomcev. Med tem se je od nas popolnoma umaknil. Nekega dne smo dobili klic iz

podjetja, kjer je bil zaposlen, da ga že teden dni ni na delo in da se ne odziva na njihove klice. To se je dogajalo še vsaj en teden in ker se ni oglasil, je izgubil delovno mesto. Kmalu je izgubil tudi stanovanje. Delovno mesto in stanovanje ni bilo dovolj močno sredstvo za resocializacijo.

Postavlja se vprašanje, ali je lahko tak način življenja zasvojenost? Je to še ena zasvojenost, ki brezdomce poleg vrste ostalih zasvojenosti ohranja na cesti?

Poglejmo najprej najpogostejše odvisnosti, ki tarejo večino brezdomcev. Na kaj kažejo ti zunanji znaki odvisnosti, opozarja Gostečnik (2000a, 262), ko pravi, da je klasični primer ponavljanja starih, utečenih vzorcev morda najgloblje viden prav v primeru zasvojenosti vseh vrst. Zopet zunanji problem kaže na globljo resničnost, problem, ki se je začel v primarni družini.

3.3.1 Iskanje in beg pred odnosom v zasvojenosti

Brezdomci so v večini zasvojeni z alkoholom, vedno več pa je takih, ki so odvisni od nedovoljenih drog – začeni s kajenjem marihuane, uživanjem LSD-ja, zlorabljanjem močnih antidepresivov, pomirjeval in vseh vrst tablet, ki jim tako rekoč »pridejo pod roke«, ponavadi pa se takšne zlorabe končajo v zasvojenosti od heroina (glej prilogo I). Prostovoljci Dnevnega centra za brezdomce, ki se že dve leti vsakodnevno srečujemo z njimi, opazamo, da postajajo klošarji modernega časa prav narkomani in ne več toliko alkoholiki. Najdemo pa tudi takšne, ki so zasvojeni z alkoholom in drogo obenem. Zasvojenost z mamili in alkoholom sta samo očitni zasvojenosti, ki jih lahko opazimo ob stiku z njimi, poleg nekaterih primerov zasvojenosti z odnosi, ki jih je mogoče zaznati pri vsakodnevem srečevanju z njimi. Ne vemo pa, katere zasvojenosti se še lahko skrivajo pod mejo očitnega, npr. zasvojenost s spolnostjo ter posebno pri ženskah, s hrano ...

Mnogovrstna zasvojenost zopet kaže na njihove nefunkcionalne in destruktivne primarne odnose, saj je zasvojenost v svoji najgloblji dimenziji in dinamiki nezavedni krik po odnosu. Zasvojenosti vseh vrst so samo nadomestki za neuresničen odnos, saj zasvojenost v svojem jedru nikoli ne nastane zaradi navezave na določeno osebo,

aktivnost ali objekt, ampak je posledica oziroma zunanji odraz nečesa veliko globljega. Zasvojenost je ponovno iskanje odnosa, ki je bil primarno vzpostavljen, pa naj je bil še tako razdiralen in boleč, zato je vsaka zasvojenost obenem tudi psihični odraz razbolelosti, praznine, strahu, groze, negotovosti, pomanjkanja samozavesti in samospoštovanja, itd. Paradoksalno postanejo tako vse zasvojenosti boj proti odnosom ali obramba strahu in groze pred intimnostjo odnosov in obenem odraz najmočnejše želje po odnosu, bližini in intimnosti (Gostečnik 2000a, 236).

Zasvojenost je pravzaprav iskanje 'nadomestkov' za neuresničene odnose, za odnose, ki jih zasvojena oseba zaradi svoje globoke psihične ranjenosti in s tem povezane nadaljnje ranljivosti ni zmožna vzpostaviti (263).

Večkrat je zasvojenost tisti zunanji dejavnik, ki brezdomec pripelje do tega, da pristanejo na ulici. Tako pravi o sebi tudi Rok (glej prilogo III): *»Mel sem pa dobro službo tut takrat ... Alkohol svoje nardi, to je to. Jest sem bil en teden ubistvu mrtvo pijan, men se je fuzlal in za šiht in za vse in ... to je blo to.«* Tak izid je posebno prisoten pri zasvojenostih s spolnostjo, alkoholom in mamili, saj je 'gnanost' tako močna, da se nadaljuje ne glede na propadanje odnosov, zdravja, kariere, ugleda, samozavesti in samospoštovanja, saj je zasvojeni povsem nemočen ob tej zasvojenosti (271). Problem pa se ne začne pri zasvojenosti, ampak že veliko prej, saj je zasvojenost, predvsem od alkohola in mamil, šele zelo pogosto uporabljeni poizkus samoozdravljenja. Žrtve bodo s tem vsaj začasno utišale boleč spomin na travmo iz otroštva (291). Z drugimi besedami to pove tudi psihoanalitičarka Alice Miller (2004, 129), ko pravi, da temelj narkomanije verjetno nastane čisto na začetku življenja, podobno kot temelj bulimije in drugih motenj hranjenja. Telo razločno pove, da je (v preteklosti) nekaj nujno potrebovalo kot čisto majčkeno bitje, toda sporočilo ostane nerazumljeno, dokler so čustva izključena. Pozneje so potrebe odraslega napačno razumljene – ne kot oglašanje potreb iz otroštva, temveč kot njegove sedanje potrebe, zato vsi poskusi, da bi jih zadovoljili v sedanjosti, nujno propadejo.

Tudi Van der Kolk je raziskoval vpliv travmatičnih dogodkov na kasnejše življenje in ugotovil, da lahko zloraba in zanemarjenost v otroštvu povzročita, da bo žrtev dolgoročno bolj občutljiva in se bo močno razburila v stresnih okoliščinah, ne da bi bila sposobna ta močna čustva obvladati. Zgodi se, da hudo zanemarjeni in zlorabljeni otroci

potrebujejo mnogo močnejšo zunanjo stimulacijo endogenega sistema, da bi se umirili. Zato ljudje, ki so žrtve takih dogodkov, lahko nevtralizirajo svojo pretirano vzbujenost z enim od načinov odvisnega vedenja, vključno s kompulzivnim izpostavljanjem situacijam, ki spominjajo na izvorno travmo (Gostečnik 2000a, 291). Tu je zopet viden močan pomen primarnih odnosov in njihov destruktivni vpliv na človeka, kadar niso bili zadovoljujoči. Brezdomce ženejo v odvisnost do te mere, da izgubijo stik s svetom in 'normalno' življenje sploh ni več možno.

3.4 Manipulacija in izsiljevanje

Delo z brezdomci je psihično zelo naporno. Predvsem naporno je, če jim želimo pomagati vsaj korak naprej v bolj človeka vredno življenje. Klošarji, tako alkoholiki kot narkomani, so se namreč navadili z manipulacijo in izsiljevanjem priskrbeti si osnovne potrebščine za življenje. Pri tem najmočneje pritiskajo na občutek krivde. Prostovoljec bi njihovi manipulaciji in izsiljevanju najraje ustregel in vsi bi bili zadovoljni; oni, ker so dobili želeno, in prostovoljec, ker jih je osrečil s svojo velikodušnostjo in si olajšal vest, poleg tega se mu niti prerekati ni bilo potrebno. Vendar, če bo opazoval, kaj se dogaja, bo prej ali slej ugotovil, da njihove želje nimajo konca in da bi lahko razdal vse, kar je v skladišču, kasneje pa hodil zanje v trgovino, oni pa bi izsiljevali naprej, ker jim nihče ne bi postavil meje.

Ko smo to ugotovili v Dnevnem centru, smo poostrili red in pri deljenju obleke omejili število oblek na določeno število kosov obleke na tri mesece. To je privedlo do tega, da se vsak dan znova borimo z vsakršnimi poskusi manipulacije in izsiljevanja. Tako se dnevno ponavljajo dialogi, ki se končajo z besedami, kot so npr.: »To ti je dobrota!? Vincencijeva zveza DOBROTE, ja!« ali »Zdej bom mogu pa zarad' tebe za hrano fehtat!« ali »Pa pejt ti na cesto! Prav želim si, da bi te videla na cesti! To bi mi bila edina uteha, tebe videt na cesti!« ali »Boli jo k ... zame! Vseen' ji je, če crknem!« ipd. To so sicer primeri izsiljevanja, manipulacija je bolj prikrita.

Z manipulacijo največkrat skušajo vzbujati usmiljenje. Svojo situacijo skušajo prikazati veliko bolj tragično, kot jo v resnici doživljajo. Tisti brezdomci, ki so že veliko let na

cesti, so na take razmere navajeni mnogo bolj, kot si to predstavljamo prostovoljci. Pri izsiljevanju pa pritiskajo človeku na občutek krivde in pristopajo agresivneje.

Zdi se, da je manipulacija postala njihov način življenja, način preživljanja. S tem očitno dosežejo pri ljudeh, da dobijo tisto, kar potrebujejo za življenje. Večkrat tudi sami pravijo, da se v tem svetu z resnico ne da preživeti. Brezdomci pravijo, da vsi, ki imajo denar, pridejo do njega z lažjo in prevaro. In na ta način pridejo do njega tudi oni. Nekateri pravijo, da na ta način sami poskrbijo za pravico. Seveda to ne opravičuje njihovih dejanj, vendar pa se ob tem lahko vprašamo, zakaj doživljajo družbo na ta način. Zakaj jih je tako razočarala, zakaj ravno njih? Koga so v otroštvu doživljali na ta način? Kdo je od njih izsiljeval ljubezen? Kje je bila v njihovem življenju resnica? Zakaj se tako močno borijo za pravico? Kje so vedno znova doživljali krivico?

Na podlagi poglavja o družini lahko rečemo, da niso imeli vzorca pravičnosti in poštenja v družini. Samo z lažjo so lahko kaj dosegli, saj jih v njihovi resnici (t.j. v tem, kar v resnico so – realni jaz (Gostečnik 2000a, 407)) nihče ni slišal. Otrok se nauči vzpostavljanja odnosov z ljudmi prek modelov oziroma načina, kako priti v človeško družino in ti modeli vse življenje ostanejo del njegove psihične strukture (238). Človek zato ponavlja stare modele v upanju, da bo nekdo nekoč njegove potrebe zrcalil in nanje odgovoril z empatijo. Vedno znova se zapleta v začarani krog starih interakcijskih modelov, v sebi zatira prava čustva in se prilagaja samo, da bi ustregel staršem in s tem izvabil tisti pravi odnos pozornosti, spoštovanja, želenosti in ljubljenosti, po katerem z vsem bitjem hrepeni (239).

Tudi izsiljevanje kaže na njihovo psihično strukturo, saj z njim vzbujajo pri drugih občutek krivde, česar ne bi počeli, če je ne bi bili sami polni. Človek vzbuja namreč pri drugih tista občutja, ki jih sam nosi v sebi, pa se jih ne zaveda. Zakaj torej tako močna potreba po izsiljevanju? Ne vedo, da se lahko tudi drugače, še bolj učinkovito, doseže določeno stvar? Da lahko v odnos stopijo tudi na drug način?

V primarnih odnosih očitno niso bili upoštevanji in le z izsiljevanjem so pri starših lahko kaj dosegli. Po drugi strani pa so tudi sami verjetno bili čustveno zlorabljeni v smislu: »Če mi ne boš ustregel, me bo bolelo in ti boš kriv za mojo bolečino.« To brezdomci s svojim vedenjem ves čas sporočajo.

Če pri tem podlegamo njihovim poskusom izsiljevanja in manipulacije, jih ohranjamo v istem stanju. Najboljša rešitev za nas in zanje je, da se ne pustimo izsiljevati. S tem jim damo možnost, da vstopijo v pristen odnos, čeprav za voljo bolečine, saj s tem resnično doživijo, da jih ne sprejmemo, da nam ni mar in da jim nočemo ustreči zato, ker so to ravno oni. Zavrnitev vedno vzamejo zelo osebno. A le na ta način lahko pridejo v stik s seboj, s svojimi resničnimi čutenji, ki jih sicer ne bi zaznali.

3.5 Vprašanje ulice – neraziskano področje

Ob koncu teoretičnega dela naj še enkrat izpostavimo dejstvo, da je psihološko ozadje klošarjenja izredno slabo raziskano področje. Naredili bi namreč krivico klošarjem, če bi pisali o njih, da so samo oni zasvojeni z vsemi vrstami omamnih sredstev in da samo oni manipulirajo in izsiljujejo, ko pa vemo, da ni tako. Zasvojenosti vseh vrst srečamo pri ljudeh vseh družbenih slojev. Prav tako je z manipulacijo in izsiljevanjem, kakor tudi s čustvenim ozadjem in težkim, grozljivim otroštvom. Vsak zlorabljen, zanemarjen ali zavržen otrok ne pristane na ulici.

V tem poglavju je bilo nanizanih nekaj možnih odgovorov na vprašanje, kaj je globlji, temeljni problem klošarja, vendar točnih raziskav za to področje ni zaslediti. Na vprašanje, kaj je torej tisto, kar razlikuje ljudi, ki pristanejo na ulici od tistih močno ranjenih, ki kljub temu živijo bolj ali manj nefunkcionalne odnose, nismo našli odgovora. Morda je to lahko izziv za novo raziskavo ali podlaga za doktorsko disertacijo.

4 Tri osebne izkušnje klošarjev

V empiričnem delu naloge smo opravili tri intervjuje z brezdomci. Vprašanja so bila zastavljena glede na to, kar smo skušali pokazati v nalogi, torej s poudarkom na povezavi med tem, kako je brezdomec doživljal primarno družino in kako sedaj doživlja svet okoli sebe ter koliko je primarna družina vplivala na njegov trenutni položaj.

4.1 Metodologija dela

4.1.1 Raziskovalna vprašanja

Vprašanja, ki smo jih zastavljali brezdomcem, so bila naslednja in so rahlo variirala glede na odgovore intervjuvancev:

1. Kdo ste, koliko ste stari, koliko časa ste že na cesti oz. živite v nestabilnih, negotovih pogojih?
2. Kakšen je bil vaš odnos z družino v mladosti (z mamo, z očetom, s sestrami / brati)?
3. Ste kdaj razmišljali o tem, da bi odšli od doma ali se je to zgodilo v trenutku?
4. Kakšno je bilo stanje doma, ko ste odšli od doma?
5. Kaj se je zgodilo, da ste pristali na ulici? Kaj je bil povod za to?
6. Kaj je bil povod za to, da ste začeli piti / da ste pristali na heroinu?
7. Kakšen je vaš odnos z domačimi zdaj?
8. Kakšni se vam zdijo ljudje na ulici? Se razumete z njimi ali imate večkrat težave?
9. Ali se vam zdi, da ste se svobodno odločili za tak način življenja?
10. Si želite živeti drugačen način življenja? Kako se počutite kot brezdomec?
11. V katerih institucijah ste že bivali (jih obiskovali), odkar ste na cesti, in kako ste se v njih počutili, kakšni so bili ljudje?
12. Kako se počutite v Dnevnom centru za brezdomce, se vam zdi, da dobite tukaj kaj več od hrane, obleke, idr.?

4.1.2 Vzorec

Za vzorec smo izbrali brezdomce, ki živijo v ljubljanskem okolišu in ki bolj ali manj redno zahajajo v Dnevni center za brezdomce. Ker se z njimi večkrat na teden srečujemo, smo izbrali brezdomce, ki jih bolj pogosto videvamo in se z njimi tudi sicer pogovarjamo. Predvidevali smo, da bodo ti lažje spregovorili o svoji družini, saj je to tema, ki je lahko zelo osebna in delikatna.

4.1.3 Postopek pridobivanja podatkov

Pozorni smo bili na to, da smo izbrali enega predstavnika izmed narkomanov, enega alkoholika in enega, ki ni ne alkoholik ne narkoman. Dva brezdomca sta intervju zavrnila. Prvi je rekel, da ni brezdomec, da ima stanovanje, ampak je odšel od doma zato, ker je imel vsega čez glavo, zato da si odpočije. Drugi pa se je bal kakršnekoli objave intervjuja in njegovih osebnih podatkov, ker je imel s tem že slabe izkušnje.

Pogovori so potekali med časom odprtja Dnevnega centra. Pogovori so bili snemani in dobesedno prepisani na podlagi zvočnega zapisa.

Za ta del naloge smo odgovore na vprašanja oblikovali v povezane povedi in izbrali samo vprašanja, ki nas zanimajo za to poglavje. Osredotočili smo se predvsem na njihovo doživljanje odnosov, zato tudi nismo uporabili celotnih odgovorov, ampak samo tiste dele, ki govorijo o njihovem doživljanju družine in kasneje drugih ljudi, ustanov ... Glede na to smo odgovore razdelili na dva sklopa: a) doživljanje doma in b) doživljanje drugih odnosov.

Zaradi anonimnosti podatkov smo imena intervjuvancev spremenili. Celotni intervjuji so priloženi v prilogi.

4.2 Zgodbe intervjuvancev

4.2.1 Borut

Borut je star 46 let in živi v nestabilnih, negotovih pogojih že 20 let. Zasvojen je s heroinom, pogosto kadi marihuano in občasno konzumira različna pomirjevala.

a) DOŽIVLJANJE DOMA:

o V OTROŠTVU

Družinske odnose je doživljal kot slabe. Družino je opisal, da je bila v neprestani »*zmedi socializacije*«, nedružabna in nepovezana. Ob očetu in mami se je počutil odveč.

Nima bratov in sester.

o ODHOD OD DOMA

Zaradi razočaranja nad starši je kmalu začel razmišljati o tem, da bo odšel od doma. Pravi, da se je moral s tem pravzaprav sprijazniti. Odnose, ki jih ni doživel doma, je šel iskat drugam. Iskat je šel svobodo in zaposlitev, pa tudi pomembnost in potrditev v družbi. Na ta način se je želel »*prizemljiti*«.

Z odhodom od doma se je začel srečevati z alkoholom in drogo in bil vedno globlje v svetu omame. V njem je bil zadovoljen, saj je s tem pozabil na realnost. Pomembno mu je bilo to, da je poznal veliko ljudi in si pridobil veliko izkušenj. S tem, ko je preprodajal drogo, so ljudje iskali njega in v tem se je počutil pomembnega.

Stanje doma je doživljal kot kruto, saj sta starša pristopala k njemu vsak na svoj način. Mama je bila živčna in duševno bolna. Tako njej kot očetu je dom postajal obveznost, zaradi česar je oče od doma bežal.

Borut pravi, da se starša nista razumela in nista bila skladna, kar je doživljal kot veliko zmedo. Zaradi tega je od doma odšel.

Povod za odhod od doma je bila tudi želja po svobodi. Doma ni imel niti svoje sobe, pravi. Ni se počutil svobodnega v tem, kar je razmišljal, kar je želel postati. Želel se je šolati na področju umetnosti, želel je na oblikovno šolo, kar mu je predlagala tudi učiteljica za risanje v osnovni šoli, vendar se starša s tem nista strinjala. Poleg tega se starša nista strinjala niti s tem, da bi šel na gimnazijo in kasneje študirat glasbo. Starša sta ga namreč videla kot vajenca v eni od obrtniških strok. Tako se je vpisal na elektrotehnično šolo, ki pa jo je zopet doživljal v zmedi.

Starša je doživljal, da sta bežala vsak po svoje in si nista vzela časa za to, da bi ga razumela in da bi mu lahko sledila. Bila sta izobražena kot delavca in zato tudi zanj nista pričakovala česa boljšega. Bolj jima je bilo domače, da bi sin šel za vajenca in si začel služiti kruh.

- DOŽIVLJANJE DOMAČIH ZDAJ

Trenutno nima odnosa z domačimi in meni, da ga nikoli ne bo imel. Doživlja, da ni ne odnosa ne spoštovanja.

b) DOŽIVLJANJE DRUGIH ODNOSOV:

- DOŽIVLJANJE LJUDI NA ULICI

Na ulici si prijatelje izbira sam, glede na to, kakšen način življenja živijo. Če mu način življenja, ki ga živijo, ni všeč, se jim poskuša na lep način izogniti, sicer pa nima težav. Težave ima, če človeka ne oceni dovolj dobro ali pa če jih sam išče. Pravi, da so na ulici tudi ljudje, ki sami iščejo težave in jih poimenuje »agresivneži«.

- DOŽIVLJANJE ODNOSOV V RAZLIČNIH INSTITUCIJAH

V okviru institucije je živel v vojski in v komuni. Življenje v institucijah mu ni bilo nikoli kaj preveč všeč. Tam doživlja omejevanje svobode in omejen način razmišljanja. Pravi namreč, da ima vsaka institucija svoj moto, ki se ga je potrebno držati. Institucije je doživljal kot neenakopravne in grobe. V njih je premalo naravne »zamotočnosti«. Po njegovem mnenju institucije, v katere greš prostovoljno, ne bi smele biti grobe. Odnosi bi morali biti bolj »normalni«, on pa je nasprotno doživljal izzivanje pretepev in

prepirov. Ob tem so se nekateri zabavali. Meni, da bi bilo lažje, če bi bile zraven ženske.

Nikoli ni bil v instituciji zato, da ne bi živel na cesti, bil pa je večkrat na meji.

Bival je še v Stični (na detoksikaciji). Prvo obdobje detoksikacije, kjer je doživljal več svobode, je bilo po njegovo neke vrste preizkušnja. Podobno je doživljal tudi v vojski.

○ DOŽIVLJANJE ODNOSOV V DNEVNEM CENTRU

V Dnevnem centru se ne zadržuje veliko. Raje poskuša skrbeti sam zase. Nekaj časa je potreboval, da je nekatere stvari sprejel takšne, kakršne so. Moti ga obnašanje brezdomcev, ko se »*sprostijo retorično ali z obnašanjem*«. Moti ga, da ga med čakanjem v vrsti brez vprašanja preskoči skupina ljudi, vendar to situacijo hkrati opiše kot vsakdanjo stvar – takšna je vsakodnevna hierarhija ceste.

4.2.2 Matej

Matej je star 39 let in je na cesti približno sedem let. Ni zasvojen z alkoholom niti s heroinom, kot močno odvisnost omenja samo cigarete. Vendar pa se občasno napije in občasno jemlje Apaurin. Travo slabo prenaša, zato jo kadi samo v družbi, kjer mu je bolj varno.

a) DOŽIVLJANJE DOMA:

○ V OTROŠTVU

Od tretjega oziroma petega leta naprej, ne spomni se točno, je brez staršev. Mati je naredila samomor pri 25-ih letih, bila je alkoholik. Večino časa je potem preživel v rejniških družinah in domovih. Od devetega, desetega leta naprej je živel pri teti, kjer je naredil osemletko.

Nima bratov in sester, očeta ne pozna.

○ ODHOD OD DOMA

Ker se s teto nista razumela, je sam odšel na ulico. O njej je povedal, da nima čuta za družino, da ni bila nikoli poročena in da nima otrok. Ob njej mu je bilo zelo težko in naporno.

Imel je dekle, s katero je bil dve leti. Ko pa se je vrnil iz vojske, ga je punca vrgla iz stanovanja. Pravi, da se nista razumela in da se je bolje počutil, ko je bil na cesti. Matej pravi, da to sicer ni normalno, ampak na cesti je čutil svobodo in mir in to mu je veliko pomenilo.

Kasneje je spoznal drugo dekle. Skupaj sta bila šest let. Ko sta se razšla, tokrat je odšel on, se je popolnoma zapustil. Uničen odnos ga je tako prizadel, da je potem eno leto samo še sedel in pil. V tistem času se ni niti tuširal.

○ DOŽIVLJANJE DOMAČIH ZDAJ

Od najbližjih sorodnikov nima nikogar. Edini sorodnik, ki ga pozna, je teta. Z njo je prekinil skoraj vse stike. Nekaj časa jo je obiskoval, potem pa mu je nekoč rekla, da on niti ni njen pravi sorodnik. Od takrat ni več zahajal k njej. Ni želel biti vsiljiv. Zadnje čase ga ona kliče, vendar je do nje zdaj drugačen. Več zahteva od nje in ji postavlja pogoje.

Matej pravi, da je teta zelo samosvoja (*»sam svoj tip«*), zase pa pravi, da je bolj zaprt vase in dokaj nedostopen. Preden koga čustveno spusti blizu, mora *»dobro začet lezt vanj«*. Pravi, da je to zaradi življenja, da je že dolgo na cesti in je že preveč doživel.

b) DOŽIVLJANJE DRUGIH ODNOSOV:

Nekajkrat je delal pri obrtnikih in pravi, da so ga prevarali, oz. izkoristili.

Podobno se mu je dogajalo s stanodajalci, za katere pravi, da so barabe. Pravi, da je raje na cesti kot pa podnajemnik. Preveč slabih izkušenj je imel in prevečkrat so mu posegali v zasebnost. Že zdavnaj bi si lahko najel sobo, pa ne da niti evra več za to. Raje je na cesti in porabi denar za karkoli drugega.

V službi, kjer je delal dve leti, je doživel, da so ga imeli radi. Priskrbeti so mu hoteli poceni sobo, pa zaradi slabih izkušenj ni pristal na to.

Stanovanje bi si najel edino s prijateljico, v timu. Niti ni potrebno, da bi bila par. Dva skupaj sta namreč močnejša. Prijateljem ne zaupa. Enkrat je že poskusil živeti s prijateljem, pa je potem moral on plačevati za oba. Lažje zaupa ženskam, prijateljicam.

Sicer ima prijatelja, Bojana s Kraljev ulice, pri katerem lahko pusti svoje bolj vredne predmete.

○ DOŽIVLJANJE LJUDI NA ULICI

Na tem mestu pa Matej pravi, da danes ni prijateljev. Pravi, da smo danes vsi samo znanci. Zase ne more reči, da ima na ulici kakšnega prijatelja. Nekateri, ki jih pozna, so mu celo nevoščljivi, da se dobro drži, spet drugi pa ga v tem podpirajo.

Matej pravi, da prijatelje spoznaš v pravem trenutku, v pravem času. Na ulici pa si prijatelj le, če imaš kaj v žepu, če imaš cigarete ter če imaš za liter. Med brezdomci je vedno tako. On ne prosjači, niti ne prodaja Kraljev ulice. Socialno pomoč, ki jo ima, porabi v enem do dveh tednih. Takrat ko ima socialno, ga veliko prosijo za denar. V zadnjem času je začel paziti na to, komu posoja. Nekaterim posodi, drugim pa ne.

Razume se sicer z vsemi na ulici. Do vseh ima pozitiven pristop, ker nikoli ne ve, kje mu bo kdo lahko prišel prav in tudi obratno, da on lahko komu pride prav. Pravi, da se vrti v vseh krogih na cesti, med narkomani, alkoholiki in brezdomci. Pravi, da je dobro, da si dober z njimi, saj te na ta način sprejmejo in imaš pred njimi mir. Ne bi bilo dobro, če bi hotel biti nekaj posebnega ali da bi jih poniževal. Na istem je kot oni, samo da veliko manj popije in da se ne »zadeva«.

○ DOŽIVLJANJE ODNOSOV V RAZLIČNIH INSTITUCIJAH

Dva meseca je bival v kontejnerju v Zavetišču za brezdomce na Poljanskem nasipu. Zdelo se mu je preveč strogo in otročje, počutil se je kot otrok v vrtcu. To pa zato, ker je moral prihajati točno ob osmih tja, tako kot v vojski ali zaporu. Počutil se je omejenega, kar se mu ne zdi v redu. Zdi se mu bolje, da bi bil tam nekdo vratar in bi lahko celo noč odpiral vrata. Tja prihajajo ljudje, ki so odrasli in zato je tak način dela neprimeren.

Od tam je odšel, ker mu ni bilo všeč in tudi zaradi tega, ker so se ljudje, ki so živeli z njim en mesec, zamenjali. Kasneje so namreč tistim prepovedali vstop in prišli so drugi, ki niso skrbeli za svojo osebno higieno in tudi v drugih pogledih mu niso odgovarjali.

- DOŽIVLJANJE ODNOSOV V DNEVNEM CENTRU

Ni govoril o doživljanju odnosov. Povedal je le, da ga moti red pri deljenju oblačil.

4.2.3 Rok

Rok je star 39 let. Sedem let je na cesti. Je alkoholik. Z alkoholom se je srečal v osmem razredu osnovne šole in od takrat naprej pije. Kadi tudi travo.

a) DOŽIVLJANJE DOMA:

- V OTROŠTVU

Z mamo, pravi, se je razumel, s sestro in očetom pa je bil na meji. Z njima se je prepiral. Pravi, da se niso razumeli, da je bil trmast – enkrat on, drugič oče, tretjič sestra.

Starši mu niso prepovedovali, da je za vikende hodil od doma. Nihče ni spraševal, kje je, kaj se z njim dogaja ... Tako se je popivanje nadaljevalo. Pravi, da je mamo sicer skrbelo, vendar se ni nič spremenilo.

Rok pravi, da doma ni bilo problemov in da jih še vedno ni. Imel je svoj svet in živel je po svoje.

- ODHOD OD DOMA

Na cesti je pristal, ker ga je oče 'vrgel na cesto'. Očetu so zaradi njega grozili z rubežem. To se je zgodilo po tem, ko ga je zapustila žena in se je preselil nazaj domov.

Nikoli ni razmišljal, da bi odšel od doma. Kljub temu je že od začetka srednje šole veliko begal na različne zabave, ipd. Imel je pestro mladost, veliko je pil, se zabaval, imel dekleta ...

Pravi, da je začel piti avtomatično, ne zaradi staršev.

o DOŽIVLJANJE DOMAČIH ZDAJ

Z mamo ima še vedno dobre odnose. Ta mu pomaga, kolikor mu lahko. Pravi, da ji je pojedel živce in da jo zelo skrbi zanj. Pol ure je jokala, ko je videla, v kakšnem šotoru živi.

Stike ima tudi z očetom. Lahko pride k njemu na vikend in mu pomaga, ob tem pa še kaj zasluži. Vendar pravi, da ni tistega pravega odnosa z njim. Vzdušje je nesproščeno, saj očetu prikriva resnico o tem, kje in kako živi. Pravi, da oče ne ve nič o njem. Z mamo se skrivata in se skrivaj dobivata ter skupaj na skrivaj hodita »na kavice«.

Sestra ga ne mara, vsaj tako čuti, in z njim ne govori že 25 let. Pravi, da sploh ne ve, zakaj in da bi se želel pogovoriti z njo in jo vprašati, kaj je narobe. Meni, da se ona ni pripravljena pogovoriti z njim.

Starša živita ločeno, oče na vikendu, mati pa s hčerjo doma. Pravi, da pač tako živijo, čeprav starša nista ločena.

S starši ima trenutno dobre odnose, pravi, stanje se normalizira. Vendar jim zopet laže. Tudi mami laže. Odkar je zadnjič videla njegov šotor, laže, da zdaj živi drugje. Mami laže zato, da je ne bi prizadel, da je ne bi skrbelo. Zaveda se, da s tem dela napako.

Oče ga še vedno pokliče in vabi naj pride za vikend k njemu.

b) DOŽIVLJANJE DRUGIH ODNOSOV:

Rok je bil poročen in ima sina. Žena ga je zapustila in s sinom odšla k drugemu moškemu, čeprav, pravi, ni bil nasilen do nje in ji je nudil vse. Zdaj se pogovarjata samo prek sodišča. Ko ga je žena zapustila, je bil en teden pijan in mu je bilo vseeno za službo in za vse ostalo.

Sina ne sme videvati, ker ne plačuje preživnine in ga ni slišal že šest let. O tem raje ne razmišlja, pravi, da zaradi tega doživlja travme.

Trenutno ima tudi dekle, za katero pravi, da ga še kar razume.

○ DOŽIVLJANJE LJUDI NA ULICI

Z ljudmi na ulici se bolj ali manj razume. Včasih ima tudi težave, vendar se mu to zdi razumljivo. Pravi, da je včasih on slabe volje, včasih je slabe volje kdo drug in zato prihaja do konfliktov. Si pa tudi pomagajo, če je potrebno. Na ulici so skupine, ki se poznajo že od prej in si med seboj pomagajo. Med skupinami lahko pride do konflikta, tudi do pretepa. To je zaradi živcev, pove. Če se s kom ne razumejo, se takim tudi umikajo. Pravi, da ni tako, kot včasih zgleda v Dnevnem centru, ko se kar naprej prepirajo.

○ DOŽIVLJANJE ODNOSOV V RAZLIČNIH INSTITUCIJAH

Osem mesecev je živel pri misijonarkah ljubezni, sestrah matere Terezije. Bilo mu je »vredno«. Razloga, zakaj je odšel, ni želel povedati.

○ DOŽIVLJANJE ODNOSOV V DNEVNEM CENTRU

V Dnevnem centru se počuti »vredno«. Pravi, da so sicer konflikti, ampak da je to tako, kot v družini, enostavno pride do tega. Med konflikti se raje umakne in se ne vpleta.

4.3 Rezultati

Rezultati empiričnega dela naloge kažejo na nekatere trdive, ki smo jih navedli v teoretičnem delu.

Ugotovitve bomo prikazali glede na kategorije, ki smo jih razdelili podobno kot zgoraj:

- doživljanje doma
- doživljanje drugih odnosov.

Dodali bomo še kategorijo, ki je v zgornjem podpoglavju ni, in sicer *čustveni okvir*. Slednjega je bilo mogoče razbrati iz pogovora.

4.3.1 Doživljanje doma

○ V OTROŠTVU

Ugotovili smo, da nihče od intervjuvancev ni imel svojega doma za prostor, v katerem bi lahko našel varnost in zavetje.

Borut je doživljal družino kot nepovezано, nedružabno in v slabih odnosih. Matej je že od otroških let brez obeh staršev; pri tem očeta sploh ne pozna, mati je naredila samomor. Rok je opisal družino sicer bolj pozitivno kot Borut in Matej, vendar je povedal, da je imel svoj svet in je živel po svoje.

○ ODHOD OD DOMA

Razlogi za odhod od doma so pri vseh treh intervjuvancih različni. Borut je že zgodaj razmišljal o tem, da bo odšel od doma, saj je bil razočaran nad starši. Odnose, ki jih ni doživel doma, je šel iskat drugam. Po drugi strani pa je bila želja po svobodi zanj povod za odhod od doma. Doma se je namreč počutil zelo omejenega. Tudi Matej je od tete, pri kateri je živel do konca osnovne šole, odšel sam od sebe. Ob njej mu je bilo zelo težko. Nekajkrat je v pogovoru povedal, da ima rad mir in da je ta mir našel na cesti. Rok ni razmišljal o odhodu od doma, čeprav je med vikendi velikokrat begal na različne zabave. Nihče se ni kaj dosti spraševal kje je, le mamó je nekoliko skrbelo. Oče ga je kasneje vrgel na cesto.

Na podlagi tega ugotovljamo, da kljub različnim okoliščinam, nihče od njih nima doma, kjer bi bil sprejet in ljubljen. Zavetje in varnost so šli iskat drugam, saj ju doma niso našli.

○ DOŽIVLJANJE DOMAČIH ZDAJ

Ugotavljamo, da ti brezdomci še vedno nimajo družine, čeprav se odgovori razlikujejo med seboj.

Zopet sta odgovora prvih dveh intervjuvancev podobna, tretji pa drugačen. Borut in Matej namreč skoraj nimata nikakršnega odnosa z domačimi, medtem ko se pri Roku

odnosi izboljšujejo. Vendar v naslednjem stavku pove, da odnosi niso sproščeni, da ni »tistega pravega odnosa«. Staršem o sebi laže.

4.3.2 Doživljanje drugih odnosov

○ SEKUNDARNA DRUŽINA

Drugo družino si je ustvaril le Rok, vendar se je ločil in z ženo govoril še prek sodišča. Rok je tudi v prejšnjih odgovorih odstopal od drugih dveh intervjuvancev. Le on je družino videl nekoliko bolj pozitivno kot Borut in Matej. Tudi zdaj ima od vseh treh edino on dekle. Matej omenja dekleta, ki jih je imel, vendar se te zveze niso obdržale, Borut pa ne omenja niti deklet.

Pri tem ugotavljamo, da ti brezdomci niso sposobni trajnega, globljega odnosa. Preveč je nevarno skleniti zavezo, saj ne zmorejo zaupati v njen obstoj. V njej ne morejo najti varnosti, ker jim je bolj varno tam, kjer se počutijo zavržene in nesprejete.

○ DOŽIVLJANJE LJUDI NA ULICI

Intervjuvanci ljudi na ulici doživljajo različno. Borut pravi, da si prijatelje izbira sam glede na to, kakšen način življenja živijo. Matej pravi, da na ulici ni prijateljev, ampak si prijatelj, dokler imaš denar. Rok omenja ljudi, ki se družijo v skupinah, te skupine pa imajo lahko med seboj konflikte.

Pri tem ugotavljamo, da si brezdomci iščejo prijatelje in sprejetost najprej na ulici. Tam jim je najbolj domače, tam najdejo ljudi s podobnimi ranami. Vprašanje je le, koliko sprejetosti dejansko uspejo najti.

Njihova mnenja se ujemajo v tem, da vsi opisujejo možnosti konfliktov, ki se jim lahko izognejo, če ne iščejo težav.

○ DOŽIVLJANJE ODNOSOV V RAZLIČNIH INSTITUCIJAH

Ugotovili smo, da tem brezdomcem življenje v institucijah ne ustreza. Iz tega sklepamo, da jim je vsako omejevanje, vsak red, podrejanje in izpolnjevanje pravil ogrožujoče.

Borut in Matej pravita, da sta bila tam preveč omejena in da je tako življenje nenaravno, Roku pa je sicer bilo osem mesecev v instituciji dobro, potem pa je odšel. Razloga za to v pogovoru ni želel navesti.

o DOŽIVLJANJE ODNOSOV V DNEVNEM CENTRU

Dva od treh intervjuvancev moti obnašanje brezdomcev v Dnevnom centru za brezdomce. Rok pravi, da so konflikti nekaj samoumevnega in pove, da je tako tudi v družini, Borut pa pravi, da ga moti, da se v Dnevnom centru brezdomci sprostito retorično in z obnašanjem. Matej ne komentira odnosov, ampak pove le, da ga moti red pri deljenju oblek.

Pri tem ugotavljamo, da so brezdomci v Dnevnom centru našli dovolj sprejetosti, da se lahko sprostito. Zaradi sproščenosti je prisotnih tudi več konfliktnih situacij.

4.3.3 Prevladujoča čutenja

Ob intervjujih smo zaznali nekatera čutenja in ozračja, ki so prisotna v družinah, iz katerih intervjuvanci izhajajo. Čutenja se ujemajo s tistimi, ki smo jih izpostavili v teoretičnem delu kot najbolj značilna ozračja, ki jih brezdomci iščejo na ulici.

Pri Borutu in Mateju sta najbolj izpostavljeni zavrženost in zanemarjenost. Zaradi tega ju omejuje vsaka struktura, vsaka zaveza, vsak trajnejši odnos. Zavrženost in zanemarjenost sta jima bolj domača kot sprejetost, povezanost in skrb, zato iščeta svobodo izven vsakega odnosa, strukture, reda, institucije. To domače ozračje v največji meri najmeta na ulici, kjer ju nič ne omejuje in jima je zaradi teh notranjih vzorcev to najbolj domače okolje. To ozračje ju vodi na ulico in ju v tem stanju tudi ohranja.

Zanimivo je to, da Borut in Matej ne prosjačita, se ne izpostavljata, ampak sta bolj umaknjena v svoj svet, živita precej samotarsko življenje. Še bolj to v pogovoru omenja Matej, pri katerem je zavrženost morda bolj očitna kot pri Borutu.

Na drugi strani pa je Rok nekakšno nasprotje prvima dvema intervjuvancema. On govori o skupinah brezdomcev, znotraj katerih se zadržuje, medtem ko Matej in Borut

govorita o sebi kot posameznikih, ki se sicer družita, vendar ti odnosi niso trajni, temveč bolj bežni. Čutenje, ki je izpostavljeno pri Roku, je sram, poleg tega se kaže še problem nesoočenja s čutenji. Gre torej za sram, s katerim ni v stiku. On je tudi edini od intervjuvancev, ki prosjači in se zadržuje na izpostavljenih mestih, npr. v centru Ljubljane, kar kaže na iskanje občutja sramu, na željo po tem, da bi ga v tem kdo začutil in sprejel.

5 Predlog rešitve

Pomoči za brezdomce je v zadnjih letih v Sloveniji, predvsem v Ljubljani veliko več, kot je bilo pred nekaj leti. Brezdomci lahko vsak dan na več lokacijah in v različnih ustanovah prejmejo obrok hrane, tudi obleko in obutev lahko dobijo. Zadnje čase imajo celo vedno več možnosti za različne dejavnosti, druženje in ustvarjanje. Brezdomci imajo namreč že dve svoji nogometni ekipi, možnost različnih taborov, ki jih organizira društvo Kralji ulice, ipd. Prek tega društva izhaja tudi časopis o brezdomstvu, kamor sami pišejo članke, stripe in poezijo. Sami ga tudi ilustrirajo in prodajajo. Nekatere organizacije jim pomagajo pri urejanju papirjev, iskanju zaposlitve in stanovanja, imajo tudi možnost brezplačne pravne pomoči. Skratka, materialnih dobrin ni več težko dobiti, če se le sprehodijo kak kilometer ali dva.

Vendar jim vse te materialne dobrine ne prinesejo doma. Ob vsem tem jim vedno manjka nekdo, ki bi jih sprejel, nekdo, ki bi jim pokazal, kaj sploh pomeni biti ljubljčan. Kajti, kakor pravi sv. Pismo, v tem je rešitev za človeka. Nič nam namreč ne koristi, če nimamo ljubezni (1 Kor 13, 3).

V tem poglavju želimo prikazati možno rešitev, ki jo vidimo pri problematiki brezdomstva. Rešitev se nanaša na problem, ki smo ga izpostavili v tej diplomski nalogi. Problem brezdomstva izhaja iz primarne družine, iz čutenj, ki jih brezdomci išče na ulici, da bi jih razrešil. Ta čutenja so mu tako domača, da sam ne more priti do bolj odrešujočih odnosov.

V Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote skupaj s prostovoljci iščemo pot drug do drugega in do brezdomcev. Predlog za rešitev izhaja iz teh iskanj in izkušenj. V tem nam pomaga duhovni vodja, lazarist dr. Peter Žakelj. Poleg njegovega usmerjanja, znanja in izkušenj so tu še doživetja in izkušnje vsakega izmed prostovoljcev. Pri svojem delu se v društvu obračamo predvsem na evangelij ter na zavetnika Vincencijeve zveze dobrote, sv. Vincencija Pavelskega.

V sklopu tega društva prihajamo do ugotovitve, da pastorala brezdomcev v smislu pridiganja o Bogu, ki jih ljubi, ni tista, ki naj zavzema prvo mesto. Kajti največkrat je

odgovor na to približno takšen: »Kakšen Bog? In če je Bog, zakaj mi potem ni dal lepega otroštva, zakaj moram potem že celo življenje trpeti? Zakaj je potem tak do mene, če praviš, da je? To že ne more biti dober Bog!« Zato menimo, da je naloga prostovoljcev na prvem mestu ta, da brezdomcem pokažemo, da jih Bog ljubi. To bodo začutili šele s tem, ko bodo spoznali, da obstaja odnos, kjer so lahko sprejeti in ljubljani. Naša prva naloga je, da jim ponudimo možnost doma. Od tu naprej šele lahko kažemo na Boga.

Pri svojem delu smo ugotovili sledeče: brezdomcem lahko ponudimo dom le s sprejetostjo, spoštovanjem in nudenjem bolj kvalitetnega odnosa. Deljenje materialnih dobrin je samo sredstvo, s katerim lahko pridemo v stik z njimi in se jim približamo. Krepost solidarnosti namreč sega onkraj materialnih dobrin, predvsem na duhovne dobrine (KKC, 1942). Zato je zelo pomembno tudi to, da jih spodbujamo k večji odgovornosti. Menimo, da je potrebno verjeti v to, da so kljub ranam, ki so jih močno zaznamovale in jih precej omejile v svobodi, sposobni vzeti nase težo odgovornosti za stanje, v katerem se nahajajo. Sami so namreč odgovorni za to, da ostajajo na cesti, vendar se tej in vsakršni drugi odgovornosti izogibajo.

Prav je, da jih slišimo v njihovi bolečini, vendar ne smemo ostati pri tem, da jih imamo za uboge žrtve, saj jih s tem prikrajšamo za pravico, da so lahko svobodni in odgovorni. Vsaka človeška oseba, ki je ustvarjena po božji podobi, ima naravno pravico, da jo drugi ljudje priznavajo kot svobodno in odgovorno bitje. Vsi dolgujemo vsakomur to izkazovanje spoštovanja (KKC, 1738). Treba je torej storiti korak naprej in jih spodbujati k temu, da se osvobajajo preteklosti, ki jih veže in prevzemajo odgovornost za svoja dejanja. Na ta način se lahko osvobodijo tudi ceste. Da to lahko dosežejo, potrebujejo varno okolje sprejetosti in razumevanja, ter odločnosti in discipline obenem. Kaj naj to dejansko pomeni za naše delo?

Take pogoje lahko dosežemo s tem, da jim vračamo dostojanstvo, jih razumemo in jim ustvarjamo prostor sprejetosti – dom. Obenem pa je potrebno ves čas postavljati meje in okvirje, saj si jih sami ne zmorejo ali nočejo.

V Dnevnem centru jim dostojanstvo skušamo vračati na ta način, da jih povabimo za isto mizo, ob jutrih z njimi zajtrkujemo, skupaj pripravljamo hrano in skupaj pospravljamo. Želimo, da bi na ta način začutili, da so tudi oni vredni dostojanstva, ki

so ga že dolgo nazaj izgubili in ga na ulici pripeljali do najnižje točke. Razumevanje in prostor sprejetosti gradimo v odnosih.

5.1 Jezus zdravi v odnosu

Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe!

(3 Mz 19, 18; Mt 19, 19; Mt 22, 39; Mr 12, 31; Lk 10, 27; Rim 13, 9; Gal 5, 14; Jak 2, 8)

Pri delu z brezdomci spoznavamo, da je potrebno začeti pri sebi, če hočemo za brezdomce graditi dom in odnose, v katerih lahko rastemo skupaj z njimi. Če sprejmemo sebe, potem šele lahko resnično sprejmemo tudi drugega. Sebe pa lahko sprejmemo le v odnosu, v katerem prihajamo do najglobljih ran, zaradi katerih se prej nismo mogli sprejeti. Kompan Erzarjeva (2006, platnica) pravi, da ko se človek preda milosti odnosov, ne odkrije le pripadnosti, ampak tudi najgloblje rane svojega spomina. Šele ko se srečamo s svojo najglobljo zavrženostjo, nesprejetostjo in neljubljenostjo, lahko začutimo zavrženost, nesprejetost in neljubljenost drugega. Takrat brezdomca ne vidimo več kot osornega, nehvaležnega, agresivnega in nikoli zadovoljnega, ampak v njem lahko vidimo tisto, zaradi česar se tako obnaša. Na ta način ugledamo njegovo resnico in ga lahko sprejmemo v tem, kar je. Ko nekoga sprejmemo, lahko resnico o sebi začuti tudi on sam, saj se šele zdaj počuti varnega in edino ta resnica ga lahko osvobodi (Jn 8, 32). To je rešitev, ki je trajna in zamaje temelje človeka, da se lahko postavi na noge na vseh področjih svojega življenja.

Do tega pa ljudje v odnosih prihajamo počasi, korak za korakom, z veliko bolečine in napetosti. Šele Ljubezen, ki pozna bolečino, postane tak odnos, ki lahko ozdravi spomin (Kompan Erzar 2006, platnica). Kajti, tako kot nas ljubezen krona, nas mora tudi križati (Gibran 2006, 21). Merilo za takšen odnos je Jezus Kristus, ki je za nas trpel in umrl na križu.

O odnosu torej lahko govorimo le, če je vzgojen v ljubezni in resnici. S tem, ko spoznavamo resnico o sebi, spoznavamo resnico o drugem. In če smo v resnici drug z drugim, je med nami Jezus, ki je sam Resnica (Jn 14, 6). Le Resnica je pogoj za Ljubezen (1 Jn 4, 8; 1 Jn 4, 16), ki ozdravlja naše rane (Lk 6, 19).

5.1.1 Odnosi v ekipi prostovoljcev

Če drug drugega ljubimo, živi Bog v nas in je njegova ljubezen v nas popolna.

(1 Jn 4, 12)

Opažamo, da prostovoljci ne moremo graditi doma in ga ne moremo ponuditi brezdomcem, če nismo med seboj povezani in enotni. Osnova za naše delo mora biti zato iskren odnos med nami, prostovoljci, saj brezdomci to povezanost dobro začutijo.

Trditev o sprejemanju, ki smo jo zgoraj pokazali za primer brezdomcev, velja za vsakega človeka, tudi za tiste, ki delamo z brezdomci. Če se ne počutimo sprejete, ne moremo sprejeti sebe. Ne moremo začutiti svoje resnice, dokler ni varno. Zato prostovoljci v Dnevnem centru med seboj gradimo odnose, v katerih lahko rastemo in ti odnosi so temelj za delo z brezdomci.

Tudi prostovoljci smo ranjeni in nosimo s seboj težo svoje preteklosti. V odnosih z brezdomci se vsak dan srečujemo s seboj. Zato je pomembno, da lahko to predelamo v odnosu, kjer se počutimo varne. To varnost skušamo nuditi drug drugemu na ta način, da se iskreno trudimo ostajati v odnosu ne glede na bolečino, ki nujno pride zraven. Večkrat je dovolj že to, da smo usklajeni v osnovnih stvareh, kot so red in način delovanja. Iz tega se počasi gradi enotnost.

5.1.2 Odnos - pot do svobode

Kjer je Gospodov Duh, tam je svoboda.

(2 Kor 3, 17)

Biti v odnosu z brezdomci pomeni:

- da smo iskreni do sebe in do njih,
- da skušamo biti čim bolj to, kar smo; iskreni v čutenjih,
- da jih skušamo razumeti in videti v tem, kar v resnici so,
- da jih spoštujemo v tem, kar v resnici so,
- da jih imamo za nam enakovredne v dostojanstvu,

- da priznavamo svoje napake,
- da jim pokažemo, da smo tako kot oni ljudje s težavami in bolečinami,
- da ne krivimo njih za svoja nepredelana čutenja,
- da jim pokažemo, da nam je zanje mar,
- da se jih veselimo.

Brezdomci različno reagirajo na to, da se prostovoljci trudimo biti z njimi v odnosih. Velikokrat je zato v Dnevnom centru za brezdomce precej napeto ozračje in večkrat prihaja do konfliktov. Zanimivo je, da se večkrat zgodi, da z brezdomcem, ki se najprej izkaže kot prijateljski in bolj zaupljiv, v določenem trenutku nastanejo največji konflikti in težave. Naenkrat se obrne proti nam in nagovarja k temu tudi ostale, obenem pa še vedno vsak dan prihaja v Dnevni center. To se dogaja zato, ker je za človeka, ki začne okušati možnost drugačnega doživljanja sebe in okolja, to v splošnem zelo zastrašujoče, saj pri tem istočasno doživlja globoko osamljenost in izolacijo. Če biti drugačen pomeni biti odprt za veselje in resnično intimnost z drugimi, pa pomeni to tudi prekinitev povezanosti z notranjimi objekti, ki so ustvarili čut za pripadnost in povezanost, kljub temu, da jih posreduje bolečina (Gostečnik 2000a, 239).

Zato začno tisti, ki za trenutek pustijo blizu, doživljati veliko grozo in se isti trenutek zaprejo, ali pa to pokažejo tako, da obtožujejo, kričijo in provocirajo do skrajnosti. Takrat so samo še ogroženi. Prostovoljci se v tem trudimo ostajati trdni, vendar imamo tudi mi svoje rane, ki jih nismo predelali, zato se v tem večkrat počutimo nemočne ali pa nas to močno jezi. Včasih se zgodi, da zmoremo odreagirati mirno in ustaviti konflikt, včasih pa moramo poklicati policijo, da brezdomce ustavi.

Konflikti so znak želje po odnosu, želje po pravici in slišnosti, obenem pa znak naše in njihove nesvobode v odločitvi za dobro, v odločitvi za odnos. Katoliška Cerkev nas uči, da je človekova svoboda omejena in podvržena zmoti (KKC, 1739). Svobodo v človeka prinaša šele Gospodov Duh (2 Kor 3, 17), ki prihaja v nas, če se med seboj ljubimo (1 Jn 4, 12). V nalogi ugotavljamo, da je svoboda brezdomcev zaradi ran, ki jih ženejo v življenje na ulici, močno omejena. In ker je Bog prisoten med nami v odnosih ljubezni, ki jih brezdomci niso imeli, je njihova svoboda omejena zato, ker v njih ne more biti Gospodovega Duha, ki človeku prinaša svobodo.

Rešitev za to, da se brezdomci začnejo bolj svobodno odločati za svoj način življenja je v tem, da jih spodbujamo k iskrenim odnosom, v katere se bo lahko naselil Gospodov Duh. Pogoj za to pa je naše iskanje svobode in resnice o sebi.

5.2 Red in doslednost – šola za odgovornost

Zelo pomembno je prebujanje čuta za odgovornost pri brezdomcih, saj ga skorajda nimajo. Prav tako nimajo občutka za red, nasprotno, močno jih ogroža. Včasih je to tudi zunanja motivacija za življenje na cesti, saj tam človek ni vezan na nikakršen red. Vendar je red temelj človekove odgovornosti, nekakšno vidno znamenje te notranje drže.

V Dnevnem centru za red skrbimo na različnih področjih delovanja in se ga moramo tudi prostovoljci ves čas sproti učiti. Poleg tega, da jih z redom vzgajamo, je to tudi pogoj za naše nemoteno delovanje, saj bi brez reda ob tolikšnem številu ljudi, ki prihaja v Dnevni center, vladal kaos.

Za red skrbimo najprej s tem, da so naše storitve omejene na količino in čas. Najbolj zgovoren je primer z deljenjem obleke. Ko smo Dnevni center odprli, smo delili obleko, kolikor so je 'potrebovali', zaupali smo njihovim željam. A kmalu smo ostali brez vsega, kar je bilo uporabno, oni pa s tem niso imeli nič več kot prej. Obleko so namreč enostavno metali v smeti.

S tem, ko smo jim omejili količino obleke in jim ponudili možnost pranja, smo dosegli, da jih vedno več pere obleko, s tem pa postajajo odgovorni zanjo. Vsakič, ko se stuširajo, dajo v pranje tudi perilo. S tem imajo obleke ves čas dovolj.

Podobno je pri ostalih zahtevah ali omejitvah. Potrebno jim je postaviti določen okvir, znotraj katerega se bodo počutili varne. Ko zaradi nekoga pokličemo policijo, ki kriči in ogroža ostale, je to zanj morda krivica, vendar varnost za tiste, ki so od njegovega odhoda naprej lahko v miru pri večerji. Ko nekomu ne damo več solate, pa čeprav prosi zanjo, je zanj to morda skoparjenje s hrano, hkrati pa možnost za nekoga, ki je zaradi tega sicer ne bi bil deležen.

Ves čas je potrebno zavedanje, da je red brez odnosa diktatura. Če z brezdomci pri postavljanju reda in določenem pogojevanju nismo v odnosu, jih močno ponižamo, zato je odnos na prvem mestu. Odnosa ni, kadar se pustimo izsiljevati ali manipulirati, saj v tem ni resnice. Ves čas se moramo torej prostovoljci učiti, da začutimo, kdaj biti oster in vztrajati v neki zahtevi ali prepovedi in kdaj je prav popustiti in narediti izjemo. Gotovo se večkrat odločimo napačno in ne v prid brezdomcem in sebi, vendar se skušamo na teh napakah učiti in si jih priznavati.

Red povzroča med brezdomci nemalo upora in vroče krvi. Ob tem nekateri ves čas doživljajo krivico, ker ne prenašajo omejevanja. Počutijo se razvrednotene in ne dovolj dobre, da bi jim ustregli v vseh njihovih željah in potrebah, a vse to kaže na njihovo preteklost. Takrat njihove potrebe resnično niso bile zadovoljene in takrat se jim je dejansko dogajala krivica.

Zdaj pa niso več nemočni otroci in zato zmorejo poskrbeti sami zase. Vendar tega ne verjamejo, saj imajo preveč negativno samopodobo za vero v uspeh. Zato jih moramo spodbujati k prevzemanju odgovornosti za svoje življenje. S tem bodo spoznali, da jim zdaj lahko uspe.

5.3 Delo

Prostovoljci skušamo brezdomce čim bolj pogosto vključiti v delo v Dnevnom centru. Tudi na ta način si krepijo samozavest, saj spoznavajo, da so lahko koristni. Poleg tega se prek dela krepijo odnosi, saj je pri tem potrebno sodelovanje in prilagajanje.

Opažamo, da nekateri brezdomci radi in z veseljem pomagajo. S tem, ko vlagajo svoj trud v Dnevni center, tudi krepijo občutek pripadnosti, ki jim ga sicer primanjkuje. V zadnjem času čiščenje dnevnega centra temelji predvsem na njihovi prostovoljni pomoči. Brezdomci redno pomagajo tudi pri pripravljanju hrane, prinašanju hrane, oblikovanju reklamnih napisov, ipd. Skratka, kjerkoli vidimo možnost za njihovo sodelovanje, jih skušamo v to vključiti. Na ta način Dnevni center res lahko postaja njihov dom.

5.4 Individualno spremljanje

Brezdomci imajo tudi možnost individualnega spremljanja. To je že korak naprej v njihovem trudu, da bi se izkopal iz ulice. Individualno spremljanje v prvi vrsti pomeni urejanje konkretnih stvari, ki jih do sedaj niso, mi pa jim pri tem pomagamo in jih spodbujamo. Taki konkretni koraki so na primer urejanje zdravstvenega zavarovanja, iskanje možnosti prijave stalnega prebivališča, izdelava osebne izkaznice, priprava na vstop v komuno ali drugo zdravljenje, iskanje zaposlitve, iskanje stanovanja, ipd. Pri tem se odnos še pogloblja, saj je sodelovanje toliko večje, večje pa so tudi naše zahteve.

Pri takšnem sodelovanju namreč pride na dan več laži in večja je možnost manipulacije in izkoriščanja, saj si želijo rešitve po lažji poti in s čim manj truda. Toda, jasno jim moramo povedati, da so tisti, ki se morajo truditi oni, mi pa smo jim le v pomoč in da namesto njih ne moremo prenehati z drogo, alkoholom, prelaganjem obveznosti, itd. Poleg tega samo reševanje zunanjih problemov ne prinese rešitve, rešitev prinese le delo na sebi, osvobajanje starih vzorcev, osvobajanje od preteklosti. Spreminjanje pa je težko za vsakogar in v človeku vzbuja odpor, zato jih veliko preneha s spremljanjem, ker nimajo dovolj močne volje in upanja v to, da jim bo uspelo. Zaradi tega si večkrat poiščejo pomoč pri drugih organizacijah, ki jim uredijo samo formalne zadeve. Vendar zgolj formalne zadeve ne rešijo njihovega problema.

Prostovoljci jih spodbujamo še naprej, vendar kadar prekinejo vse stike in ne kažejo več želje po spremljanju, ne silimo vanje. Za to se morajo odločiti svobodno. Dokler to ni mogoče, jim lahko stojimo ob strani, skušamo biti v odnosu z njimi in jim dajemo možnost, da poskusijo znova, če je njihova želja iskrena. Nič namreč ne pomaga, če se ne odločijo sami, saj je le odločitev, da želijo spremeniti svoje življenje, tisto, kar lahko prinese rezultate.

Z delom, ki ga opravljamo, se proti cilju pomikamo zelo počasi, a zanesljivo. Poleg tega prostovoljci nismo terapevti, zato smo lahko z njimi zgolj v prijateljskem odnosu. Kljub temu verjamemo, da je pristen odnos tisti prostor, v katerem se rojeva Ljubezen s katero v nas vstopa Jezus Kristus. Gospod je tisti, ki ozdravlja v odnosu.

5.5 Skupnost

Skupnost je kraj odnosov, je kraj milosti (Mt 18, 20). Človek je ustvarjen za skupnost (1 Mz 2, 18). Zato je skupnost tisti prostor, kjer se ljudje najmočneje povežemo med seboj in z Bogom, kjer se ustvarja najmočnejši občutek pripadnosti in povezanosti.

Dnevni center za brezdomce je lahko brezdomcem dom le za tri ure na dan. Nekaj občutka pripadnosti je možno ustvariti tudi v tem času. Vendar za korenito spremembo, za globoko srečanje s seboj je tri ure dnevno premalo. Predvsem zato, ker je srečevanje s svojimi najglobljimi bolečinami, ki smo jih celo življenje tajili in odpravili od sebe, s tem pa potlačili globoko vase, tako boleče, da človek kar naprej beži od tega. V Dnevnem centru brezdomci s preprostim umikom to lahko naredijo kadarkoli. Enostavno se umaknejo za kak dan ali teden ali pa tja preprosto ne zahajajo več.

V skupnosti bi učenje potekalo ves dan in bi na ta način brezdomci težje pobegnili pred seboj. Seveda bi imeli možnost oditi tudi iz skupnosti, tako kot lahko to storijo v Dnevnem centru. Vendar, večji ko je občutek sprejetosti in pripadnosti, bolj se je varno srečevati s seboj, lažje je vztrajati v bolečini.

Namen skupnosti ne bi mogel biti zgolj nudenje zavetja in doma, temveč tudi šola za odgovornost, ki bi jih po določenem času morala pripeljati do tega, da se osamosvojijo in si svobodno izberejo novo pot v življenje, bodisi skupaj, bodisi vsak zase.

Skupnosti brezdomcem v sklopu Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote (še) ne nudimo, je pa to pot, ki si jo v prihodnosti želimo. Trije brezdomci so namreč že v komunah, dva na zdravljenju zasvojenosti od mamil in eden od alkoholizma. Ko se bodo vrnil, jim želimo še naprej stati ob strani. Možnosti za reintegracijo v družbo, ko pridejo iz komune, je pri nas zelo malo. Takšna skupnost bi bila možnost za tiste, ki so že pokazali določeno resnost in pripravljenost za izboljšanje svojega načina življenja, da se vključijo nazaj v družbo s čim bolj zdravimi temelji.

Zaključek

S to nalogo smo želeli odgovoriti na vprašanje, ali primarna družina vpliva na človeka, da postane brezdomec. Želeli smo odkriti, kolikšen je njen vpliv na brezdomce in kaj se skriva za materialnimi primanjkljaji teh ljudi. Hoteli smo pokazati, kaj se skriva za težnjo po tem, da se izolirajo od vsakega globljega odnosa, od vsake vrste institucije.

Z rezultati teoretičnega in empiričnega dela smo pokazali, da ima družina odločilen vpliv na to, da človek postane brezdomec. S tem mislimo na brezdomce, ki ostajajo na cesti več let in jim to postane način življenja. V nalogi smo ločili med tistimi, ki postanejo žrtve nesrečnih okoliščin, vendar zberejo dovolj volje, da si počasi uredijo življenje in tistimi, ki je ne. Osredotočili smo se samo na druge. Materialno pomanjkanje je namreč odsev pomanjkanja vseh vrst, predvsem čustvenega. Človek ima možnost, da si s trudom in voljo uredi status. Zanimalo nas je, zakaj si ga nekateri ne zmorejo. To največkrat ni lenoba, temveč globlje pomanjkanje volje in moči.

V nalogi smo ugotovili, da brezdomci na cesti iščejo občutek varnosti in domačnosti, kot jo poznajo iz primarnih družin. Prisilno (kompulzivno) ponavljajo odnose, ki so jih zaznamovali v najnežnejšem otroštvu. S tem doživljajo iste občutke in v tem iščejo rešitev za svojo ranjenost. Ne zmorejo trajnejših odnosov, ker v njihovi psihični strukturi vlada zavrženost, zanemarjenost in sram. Te občutke lahko najgloblje doživijo tisti, ki so jih zavrgli družina, prijatelji in celotna družba. Kljub močni želji, da bi se rešili nemogočih pogojev, v katerih živijo, ostajajo v tem, saj jim povsod drugod ozračje postane nevarno.

Poleg tega je že v besedi zavrženost in zanemarjenost zaznati odgovor na naše vprašanje, namreč, da nikomur ni bilo mar za otroka, ki je odrasel v človeka, ki nima doma. Nezaupanje vase, v svoje sposobnosti, v možnost, da bi mu uspelo ter nezaupanje v sočloveka, v njegovo usmiljenje, pomoč in iskrenost jih vodi stran od tesnih odnosov. Že od rane mladosti doživljajo le razočaranje nad drugimi in nad seboj, saj nihče ni kazal veselja nad tem, da sploh so. V tej držbi vidimo problem brezdomca in menimo, da je njihovo čustveno in s tem tudi duhovno stanje tisto, ki jih ohranja na ulici.

Rešitev za brezdomce zato vidimo v tem, da jim je potrebno pokazati odnos, ki ga niso doživeli v svojih primarnih družinah, ki je prvo in najpomembnejše mesto za uresničenje človeka in njegovih potencialov. Prek ljubečega odnosa jih je moč pripeljati do osvoboditve njihovih duš vseh destruktivnih čustev, ki so obtičala v njih in jih onesposablja za zdrave odločitve, ki bi jih vodile v bolj kakovostno življenje.

Med pisanjem te naloge smo naleteli na vprašanje, ki ostaja odprto in bi potrebovalo novo raziskavo. Lahko rečemo, da so brezdomci močno ranjeni ljudje, ki v življenju niso imeli varnosti, nežnosti in zdrave bližine. Vendar vemo tudi, da obstaja na svetu še ogromno ljudi, ki jim je tega prav tako primanjkovalo, a kljub temu niso pristali v tak način življenja. Zakaj pristane na ulici nekdo, ki je bil močno psihično, fizično in čustveno zlorabljen, nekdo drug s podobno preteklostjo pa ne? Zakaj lahko živi povprečno življenje nekdo, ki je morda še bolj ranjen kot kateri od brezdomcev, ali pa je celo nadpovprečno stabiliziran? Je vse le druga vrsta bega pred seboj? Beži eden v pasivnost, drugi v delo? Se za tem skriva še kaj drugega? Je to skrivnost Božje previdnosti ali še eno vprašanje za psihologijo? To so vprašanja, ki v tej nalogi ostajajo odprta in čakajo na to, da jih nekdo razišče.

Povzetek in ključne besede

Povzetek

Avtorica v pričujočem delu obravnava problem brezdomcev. Najprej opredeli osnovne pojme brezdomstva in pomen doma. Nato se osredotoči na tezo, ki kot problem obravnava psihično strukturo brezdomcev. Ta obsega njihovo doživljanje sebe in drugih ter izhaja iz vzorcev in izkušenj iz njihovih primarnih družin. Zato se najprej ustavi pri ovrednotenju družine iz različnih zornih kotov, nato pa navede rezultate raziskav o družinah brezdomcev in nekaj zgodb iz njihovih otroštev.

V nadaljevanju se ustavi pri njihovi psihični strukturi in njihovem odnosu do življenja, sebe in drugih. Pri tem zajema predvsem tiste brezdomce, ki so v takšnem položaju dolgo časa in v njih ni videti zadostne motivacije po tem, da bi se iz njega izkopal.

Problematiko brezdomstva raziskava obravnava predvsem iz psihološkega vidika in v luči evangelija. Pri tem se zaveda nepopolnosti naloge, saj izpušča vsako vrsto statistike ter sociološki in pravni vidik. Vendar je taka obravnava namerna, saj je problem brezdomstva globlji od zunanje materialne, socialne in pravne problematike, ki je precej raziskana. O vprašanju psihološkega in duhovnega vidika, kot razlogu za brezdomstvo, do sedaj še ni bilo opravljenih veliko raziskav in podanih posebnih mnenj.

V empiričnem delu naloge avtorica raziskuje družine brezdomcev in njihovo doživljanje družinskega življenja ter kasnejših odnosov. Do rezultatov prihaja na podlagi intervjujev s tremi brezdomci.

V zadnjem poglavju nakaže možno rešitev za problem, ki brezdomce potiska v brezupno stanje, v katerem se nahajajo. Rešitev vidi v iskrenem in ljubečem odnosu, ki kaže na zgled Jezusa Kristusa in njegove ljubezni, ki ozdravlja človeka na vseh področjih njegovega življenja.

Ključne besede

Brezdomci, dom, družina, otroštvo, kompulzivno ponavljanje, svoboda, zavrženost, zasvojenost, odnos

.

Abstract

The present thesis discusses the issue of homelessness. First, the basic concepts of homelessness and the role of home are presented. The thesis then focuses on psychological aspects of homelessness; these are presented as the core of this social problem. The psychological aspects, which encompass the perception homeless people have of themselves and others, originate in childhood, in their native families. For this reason, the thesis first discusses the concept of family, presenting it from various viewpoints. It then provides results that emerged from case studies on families of homeless people and it gives accounts of different childhood stories of homeless people.

Further on, the paper focuses on psychological state of homeless people and their attitude to life, themselves and other people. It concentrates on those people who have been homeless for a long time and are lacking the motivation to change their lifestyle.

The issue of homelessness is presented from a psychological point of view and in the light of the Christian gospel. The thesis is incomplete in that it includes no statistics and does not discuss social and legal aspects of homelessness. Nevertheless, such a presentation of the problem is intentional, because the problem of homelessness goes beyond material, social and legal aspects. There is already a large number of papers discussing these issues, while the number of case studies concentrating on psychological and spiritual aspects of homelessness is still very small.

The empirical part of the thesis consists of descriptions of families of homeless people, homeless people perceptions of family life and accounts of relationships they had later on in life. The data were collected via interviews with three homeless people.

The last chapter suggests a possible solution to the problem of homelessness. The solution lies in forming honest and loving relationships following the example of Jesus Christ, whose love has a strong healing power.

Keywords

The homeless, home, family, childhood, repetition compulsion, freedom, abandonment, addiction, relationship

Viri in literatura

Viri:

- Drugi Vatikanski vesoljni cerkveni zbor. 2004. *Koncilski odloki: konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. Vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora (1962-1965)*. Ponatis, Ljubljana: Družina.
- Slovenska škofovska konferenca. 1993. *Katekizem katoliške Cerkve*. Ljubljana: Družina.
- Svetopisemska družba Slovenije. 1997. *Sveto pismo Stare in Nove zaveze: Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

Literatura:

- Bassuk, Ellen, Buckner, John, Weinreb, Linda, *et al.* 1997. Homelessness in female-headed families: childhood and adult risk and protective factors. *American Journal of Public Health* 87:241–248. Navaja Vostanis, Panos. 2002. Mental health of homeless children and their families. *Advances in Psychiatric Treatment* 8:463-469. [Http://apt.rcpsych.org/cgi/content/full/8/6/463](http://apt.rcpsych.org/cgi/content/full/8/6/463) (pridobljeno 27. maja 2008).
- 'Bla'. 2007. X – oseba, imenovana FOTR. V: Dekleva, Bojan, in Špela Razpotnik. 2007. *Brezdomstvo v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Boškić, Ružica, in Melita Zajc. 1997. *Brezdomstvo: Teorija in praksa*. Navaja Bojan Dekleva in Špela Razpotnik, *Brezdomstvo v Ljubljani*, 14. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2007.
- Dekleva, Bojan in Špela Razpotnik. 2007. *Brezdomstvo v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Dragoš, Srečo. 1993. Vprašanje klošarjev. *Socialno delo – časopis za teorijo in prakso* 32, št. 5-6:153-161.

- Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote. 2007. Zapisnik sestanka DPVZD 27: Interno gradivo Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote. Ljubljana: Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote.
- Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote. B.l. Dober dan, 'mate kaj drobiža?: Zgibanka Dnevnega centra za brezdomce. Ljubljana: Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote.
- Edgar, Bill, in Henk Meert. 2005. *Fourth review of statistic on homelessness in Europe: The ETHOS definition of homelessness*. Brussels: FEANTSA. Navaja Bojan Dekleva in Špela Razpotnik, *Brezdomstvo v Ljubljani*, 19. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2007.
- Erzar, Tomaž, in Matej Torkar. 2007. Razlikovanje med sramom in krivdo ter povezava s stresom, tesnobo in depresivnostjo. *Psihološka obzorja* 16, št. 3:89-104.
- Francimedbusanci. 2008. Zakaj že? *Dnevnik*, 7. aprila. [Http://www.dnevnik.si/novice/vase_novice/310534/](http://www.dnevnik.si/novice/vase_novice/310534/) (pridobljeno 20. maja 2008).
- Frankl, Viktor Emil. 1982. *Arztliche Seelsorge: Grundlagen der Logotherapie und Existenzanalyse*. Vien: Verlag Franz Deuticke. Prev. Jože Stabej. *Zdravnik in duša: Osnove logoterapije in bivanjske analize*. Celje: Mohorjeva družba, 1994.
- Gibran, Khalil. 2006. *Prerok*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gostečnik, Christian. 1997. *Človek v začaranem krogu*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.
- Gostečnik, Christian. 1998. Psihologija ulice in njeni temeljni mehanizmi. *Bogoslovni vestnik* 58:281-293.
- Gostečnik, Christian. 1999. *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.
- Gostečnik, Christian. 2000a. *Psihoanaliza in religija*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.
- Gostečnik, Christian. 2000b. Mladostnik, družina, kriminal. V: *Dom med resničnostjo in prisposodbo: Zbornik predavanj z mednarodnega seminarja Mladi, ulica, prihodnost*, ur. Martin Lisec, 9-29. Ljubljana: Salve.

- Gostečnik, Christian. 2003. *Srečal sem svojo družino II*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Grad, Anton. 1990. *Francosko-slovenski slovar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije. Navaja Dragoš, Srečo. 1993. Vprašanje klošarjev. *Socialno delo – časopis za teorijo in prakso* 32, št. 4-5:153-161, op. 1.
- Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. 2000. Iskanje po Slovarju slovenskega knjižnega jezika. 24. maja. [Http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html](http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html) (pridobljeno 21. julij 2008)
- Janez Pavel II. 1997. *Čas solidarnosti z brezdomci*. Ljubljana: Družina, 4. Navaja Jaroslav Knežević, Iskanje novih poti ljubezni do brezdomcev v Cerkvi na Slovenskem na pragu tretjega tisočletja, 17. Diplomaska naloga. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2000.
- Jones, Gill. 2003. *Youth homelessness and the 'underclass'*. V: R. MacDonald, ur. *Youth, the 'Underclass', and the Social Exclusion*, 96-113. London, New York: Routledge. Navaja Bojan Dekleva in Špela Razpotnik, *Brezdomstvo v Ljubljani*, 26. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2007.
- Kaufman, Gershen. 1989. *The psychology of shame*. New York: Springer. Navaja Oravec, Robert. 2000. Violence, shame and humiliation, 124-125. *Psihološka obzorja* 9, št. 2:121-130.
- Kepa, Marko. 2006. Življenje, ki ga ni. *Kralji ulice* (Ljubljana), marec.
- 'Kim'. 2007. To sem jaz. V: Dekleva, Bojan in Špela Razpotnik. 2007. *Brezdomstvo v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Knežević, Jaroslav. 2000. Iskanje novih poti ljubezni do brezdomcev v Cerkvi na slovenskem na pragu tretjega tisočletja. Diplomaska naloga. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Kompan Erzar, Lia Katarina. 2001. *Odkritje odnosa*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Kompan Erzar, Lia Katarina. 2003. *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frnačišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Kompan Erzar, Katarina. 2006. *Ljubezen umije spomin*. Ljubljana: Brat Frančišek, Frančiškanski družinski inštitut in Celjska Mohorjeva družba.

- Kompan Erzar, Katarina in Barbara Simonič. 2007. Bolečina zavrženosti: afektivna podoba in dinamika zakonske nezvestobe. *Kairos – slovenska revija za psihoterapijo* 1, št. 3-4:23-54.
- Lownsbrought, Hannah, Gillian Thomas in Sarah Gillinson. 2004. *Survival skills. Using life skills to tackle social exclusion*. London: Demos and Crisis. Navaja Bojan Dekleva in Špela Razpotnik, *Brezdomstvo v Ljubljani*, 26. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2007.
- Martin, Michael J., in James Walters. 1982. Familial correlates of selected types of child abuse and neglect. *Journal of Marriage and Family* 44:267-276. Navaja Smith Margaret G. in Rowena Fong. 2004. *The children of neglect: When no one cares*, 48-49. New York, Hove: Brunner-Routledge.
- McGoldrick, Monica. 1988. *The changing family life Cycle: A Framework for family therapy*. New York: Gardner Press. Navaja Lia Katarina Kompan Erzar, *Skrita moč družine*, 31. Ljubljana: Brat Frnačišek in Frančiškanski družinski inštitut, 2003.
- Miller, Alice. 2004. *Die Revolte des Körpers*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag. Prev. Rapa Šuklje. *Upor telesa: telo terja resnico*. Ljubljana: Tangram, 2005.
- Mounier, Carrie, in Estela Andujo. 2004. Defensive functioning of homeless youth in relation to experiences of child maltreatment and cumulative victimization. *Child abuse and neglect* 27, št. 10:1187-1204. Navaja Bojan Dekleva in Špela Razpotnik, *Brezdomstvo v Ljubljani*, 26. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2007.
- Mrak, Aleš. 2007. Pripoved o otroštvu. V: Dekleva, Bojan in Špela Razpotnik. 2007. *Brezdomstvo v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Oravec, Robert. 2000. Violence, shame and humiliation. *Psihološka obzorja* 9, št. 2:121-130.
- Pontifical Commission »Iustitia et pax«. 1987. *What Have You Done to Your Homeless Brother*. Vatican City, 4. Navaja Jaroslav Knežević, Iskanje novih poti ljubezni do brezdomcev v Cerkvi na Slovenskem na pregu tretjega tisočletja, 17. Diplomaska naloga. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Schore, Allan N. 1994. *Affect regulation and the origin of the self*. New Jersey: Lawrence Erlbaum. Navaja Kompan Erzar, Katarina. 2006. *Ljubezen umije*

spomin, 117-118 in 121. Ljubljana: Brat Frančišek, Frančiškanski družinski inštitut in Celjska Mohorjeva družba.

- Sharlin, Shlomo A., in Michal Mor-Barak. 1992. Runaway girls in distress: Motivation, background, and personality. *Adolescence* 27:387-405. Navaja E. Lane Coco in Linda J. Courtney. 1998. A family systems approach for preventing adolescent runaway behavior. *Adolescence*. 22. junij 1998. [Http://findarticles.com/p/articles/mi_m2248/is_n130_v33/ai_21072050](http://findarticles.com/p/articles/mi_m2248/is_n130_v33/ai_21072050) (pridobljeno 27. maja 2008)
- Smith Margaret G. in Rowena Fong. 2004. *The children of neglect: When no one cares*. New York, Hove: Brunner-Routledge.
- Stojič, Ankica. 1995. Brezdomci utvara?. Diplomaska naloga. Visoka šola za socialno delo Univerze v Ljubljani.
- Tomas, Annabel in Helga Dittmar. 1995. Housing histories and the meaning of home. *Housing Studies* 10:493-515. Navaja Wrate Robert and Caroline Blair. 1999. Homeless Adolescents. V: *Homeless children: Problems and needs*, ur. Panos Vostanis and Stuart Cumella, 87. London, New York: Jessica Kingsley Publishers.
- Tomori, Martina. 1999. Družina in duševno zdravje otrok. V: *Varovanje duševnega zdravja otrok in mladostnikov*, ur. Erna Kraševc Ravnik, 150-155. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja republike Slovenije in Kolaborativni center Svetovne zdravstvene organizacije za duševno zdravje otrok pre Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše.
- Trampuž, Dubravka. 1995. Sram: Revidirani mit o Ojdipu. V: Praper Peter, ur. *Sram: Zbornik prispevkov / 4. Bregantovi dnevi*, 7-21. Ljubljana: Psihoterapevtska sekcija SZD in Sekcija za klinično psihologijo in psihoterapijo DPS.
- Trstenjak, Anton. 1984. Ekološka psihologija. *ČGP Delo – TOZD Gospodarski vestnik*, 191. Navaja Jaroslav Knežević, Iskanje novih poti ljubezni do brezdomcev v Cerkvi na Slovenskem na pregu tretjega tisočletja, 26. Diplomaska naloga. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Tyler, Kimberly A., in Ana Mari Cauce. 2002. Perpetrators of early physical and sexual abuse among homeless and runaway adolescents. *Child Abuse and Neglect* 26, št. 12:1261-1274.

[Http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6V7N-46WVP9P-2&_user=10&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=e83900da54af55e1de68421e7d3fdd45](http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6V7N-46WVP9P-2&_user=10&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=e83900da54af55e1de68421e7d3fdd45) (pridobljeno 27. maja 2008).

- Tyler, Kimberly A., Ana Mari Cauce, in L. Whitbeck. 2004. Family risk factors and prevalence of dissociative symptoms among homeless and runaway youth. *Child abuse and neglect* 28, št. 3:355-366. Navaja Bojan Dekleva in Špela Razpotnik. 2007. *Brezdomstvo v Ljubljani*, 26. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- 'Vaš vdani Brezdomec'. 2008. Brezdomec. *Kralji ulice* (Ljubljana), maj.
- Vodopivec, Katja. 1969. *Brezdelje, potepuštvo, beračenje*. V: Bavcon, Milčinski, Vodopivec, Uderman. *Socialna patologija*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Navaja Jaroslav Knežević, Iskanje novih poti ljubezni do brezdomcev v Cerkvi na Slovenskem na pregu tretjega tisočletja, 38. Diplomaska naloga. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Vostanis, Panos. 2002. Mental health of homeless children and their families. *Advances in Psychiatric Treatment* 8:463-469. [Http://apt.rcpsych.org/cgi/content/full/8/6/463](http://apt.rcpsych.org/cgi/content/full/8/6/463) (pridobljeno 27. maja 2008).
- Wrate, Robert, and Caroline Blair. 1999. Homeless Adolescents. V: *Homeless children: Problems and needs*, ur. Panos Vostanis and Stuart Cumella, 83-96. London, New York: Jessica Kingsley Publishers.
- Young, L. 1964. *Wednesday's children: A study of child neglect and abuse*. New York: McGraw-Hill. Navaja Smith Margaret g. in Rowena Fong. 2004. *The children of neglect: When no one cares*, 37. New York, Hove: Brunner-Routledge.

Priloge

Priloga I: Pogovor z Borutom

Kdo ste, koliko ste stari, koliko časa ste že na cesti oz. živite v nestabilnih, negotovih pogojih?

Borut, star sem 46, am ... u takih pogojih živim, am, ja ene 20 let, ja.

Kakšen je bil vaš odnos z družino v mladosti (z mamo, z očetom, s sestrami/brati)?

Mah, odnosi so bli slabi, ubistvu. Družinski odnosi so bli slabi, družina je bla, hm, skoz, am, u eni zmedi socializacije, vsak je u svoj konc rinu ne, ubistvu, tut oče pa mama. Am, za njiju sem, am, pristop do mene je bil tak, da sta me mela za odveč ne, ubistvu ... tko no. Ja, to j ..., to je vse, ne.

Bratov nimate?

Bratov pa sester pa nimam.

Ali ste kdaj razmišljali o tem, da bi odšli od doma ali se je to zgodilo v trenutku?

Ja to se je, ta razmišljanje je bil pogojen, ne, glede na tist, kr sem prej umenu, glede na te slabe odnose, glede na razočaranje nad tem, mislm, nad starši. Tko da, sem zlo hitr začel razmišljat, oziroma sem se mogu sprijaznt s tem, da sem šel od doma, ne. Iskat drugje tut ene odnose, ki jih nisem doživel doma, ne, kakršnekol, al svobodo al zaposlit se, dokazovat se v družbi, am, na kakršenkol način. Tak svoj individualen al pa na splošno, se prizemlit, ne. Ne, v službi pa ... Normalno, da je pol še sledil naprej, vse ostale stvari, k zraven pridejo še, am, popivanje pa potem, pa te zadeve, pa potem, droga, najprej lahka, pol, pol pa, tut z drogo manipulirat, jo prodajat pa jo met pa pol v ta svet pad't iz dneva v dan. Se vse nč nikamor ne premakne, zato k si ... zadovolen s tem, k maš, pozabš na uno realnost, k si mlad, ti je point, da poznaš velik ljudi, da velik poznaš, da velik izkušenj maš in takrat ti je to ok, ne, tut droga je tut velik tega povezana, ne, folk, pomembnost, tebe iščejo, tebe hočjo ...

Za prodajat?

Za prodajat ja, za prodajat, ubistvu ... Tut to je zraven, ne ... Uglavnem.

Kakšno je bilo stanje doma, ko ste odšli od doma?

Ja stanje je blo, am, dost kruto, ubistvu, am, vsak je mel drug, am, svoj pristop, oče svojga, mama svojga, ne. Mama je bla tut, am, tut to je blo, da je mama bla nekak živčna, bolna, am tut mentalno je mela ene določene težave na določena obdobja, mislm da obdobja. Oče je pa pač tut, že prej ne vem kok skrbel za dom, ne. Je bežu je od nas, ne, fušat pa, pa pol, am, je doma, mu je vedno bolj postajal dom obveznost, ne. Isto je mater dom postajal obveznost, ker tut oče, mislm z očetom se nista dobr razumela, pa nista bla skladna, tko, da je bla totalna zmeda, ubistvu, tko, res.

Kaj se je zgodilo, da ste pristali na ulici? Kaj je bil povod za to?

Povod je bil svoboda, ne. Am, zato ker nisem mel niti svoje sobe, ne. Potem, nisem bil svoboden s svojimi temi, am, s svojo filozofijo, ne, pač se nismo nikol razumel, jest sem hotu u šolo it, nekak za umetnostno stopnjo, hotu sem it na, takrat na tole, am, oblikovno, na oblikovno sem hotu it, tut predlagala mi je na osnovni šoli učiteljca za risanje, ne in am, starša pa nista se strinjala da bi, al pa na gimnazijo, ne pa da bi potem nekak šel v eno tako, v to smer, ne al pa kasneje, al pa na glasbeno... ampak starša nista bla za to, ne. Sta me, am, nekak hotla met, sta me vidla neki kokr enga vajenca, da se bom potem, am, v raznih teh obrtniških strokah, no da bi se odloču za eno. Kar sta mi potem dala možnost, da sem šel na sredno šolo, na elektro, samo ta šola je bla čist tko, spet u eni zmedi, ne, teh am, pač, ubistvu...

Tiste točke prej starša nista, am, sta bežala vsak po svoje in tut čas si niti nista mogla vzeti za to, za te stvari, da bi jih razumela, ne. Da bi sploh sledila, ne. Tut bla sta obadva izobrazena kot delavca, tko da tut se nista dotikala, se nista dotikala nekak, am, bolj tega razmišljanja, da njun sine je isto, isto v tej hierarhiji gre naprej in niti slučajno, da bi on kej več, am, neki se šel, ne.

Da bi vi lahko kaj več dosegli kot onadva ... *Ja, da bi kej več dosegel, ja, jima je blo bolj to domače, da sem tko, da grem za enga vajenca in da začnem kruh služti, am ne.*

Torej ste odšli zato, ker niste imeli svobode ... *Ja, ja, ja, ja ... Misl, onadva sta tut to se naučila tko od sistema, od nekak, od, naučila sta se tko, ne, da sta razmišljala, da se nista šla učiti, ne, nekak. Bla sta ubistvu zlo preprosta, sta hotla bit, ne. Vse u tem smislu, ne, ena preprostost, pa ... tko nekak.*

Kaj je bil povod za to, da ste pristali na heroinu?

Ja povod je bil, uglavnem je bil ta povod, da sem se pač tko s ketne snel, am, da sem šel nekam žvet k enmu prijatlu, k je mel stanovanje tut iz te iz te, od staršev, ne. No in tam se je tut začela ta svoboda, manipuliral smo s to svobodo, najprej smo mel to stanovanje za pijanke, za druženje, za te, za nočna kolovratenja, ubistvu, od raznih od dobrih al slabih kolovratenj, od igranja kart celo noč, do nevem igranja muzke, do pol kasnej, am ... Pa pol smo tut za ta stanovanje skrbel, smo pospravlal use, od začetka je blo nekak kr, k ena komuna, k je delovala dost prijateljsko in z obveznostmi, tut obveznosti smo sprejel, ne. Kasnej je pa, normalno, se je pa to mal izrodil, ne in iz tega velkega popivanja so se tut tm pojavl ljudje, k so se že takrat drogiral in tko, da sem najprej začel ... am, travo sem že prej ne, z alkoholom, to mehko drogo, ne, potem se je začelo LSD ne, obdobje, k je trajal ene dve leti in ta obdobje sem tut prodajal, tut LSD, sem se tut lotu tega tko, da sem tut doživljal to pomembnost, pa denar sem mel od tega tut in kokr en svoj privat, en privatnik sem se počutu, ne. No pol pa, po tistem sem pa najprej makove čaje, ene pol leta smo robotal makove čaje, ne mislm te, mak in pol smo te čaje neki cajta in je to dobr blo za tam tiste tripe, se človk umiri ne, am, ni več tistih post, mislm tistih fit bekov od tripa, da si nekak mentalno ves napet, am.. tko, maš take cmoke v duš ... u ... ubistvu take cmoke, da nekak te skoz nekam tera, da ne morš bit pr mer in je zlo pol nekak čaj pomagü, da si se pomeru, kasnej pa heroin, ne. Kasnej pa pol tut heroin, ne. Sicer takrat se je ta scena pr nas bolj šele začela s heroinom, ne. Ni blo velik ljudi in to na temu doupu in je bil tut dober in a ... si ga mel tut za neki časa, mislm, tko no, tut ti odnosi so bli dost pošteni med ljudmi, ki so to pač konzumiral, ni blo tok tega nategovanja pa to. Tko da je bla zadeva tut, je mela sabo tut un priokus socializma pa solidarnosti. Največ, kar se je orpal, se je oropala kakšna lekarna, jest nikol nisem bil zraven teh, sem pa konzumiral te substance iz lekarn (smeh) ... ja.

Kakšen je vaš odnos z domačimi zdaj?

Ja ni, nimam odnosa z domačimi, ker ta odnos ni pogojen samo z drogo, je bil tut prej pogojen z, ni blo odnosa in tko da, mislim, da ga tut nikol ne bo. Mislm, tazga, ne ... lahko bo mogoče eno spoštovanje, tut spoštovanja ni, tko da nekak, ni, ni odnosa, ni spoštovanja.

Kakšni se vam zdijo ljudje na ulici? Se razumete z njimi ali imate večkrat težave?

Ja z ljudmi na ulci, ubistvu si jih zberam prjatle ne, gledam tko, da si jih zberam, tiste ljudi, k jih vidm, da nekak ne živijo način življanja, da živijo način življenja, k men ni vseč, se jih probam na lep način izognit, am, drugač pa nimam problemov. Probleme mam mogoče, če am, so pogojeni lahko tut, am, al s tisto prvo besedo, am, da človeka ne preceniš, oziroma, da ga, če hočeš sam iskat, pač če hočeš sam najdt nerazumevanje, ga boš najdu ne, drugač pa se da tut tko na lep način, se da tut raznim ljudem, ki so agresivneži, ki sami iščejo, ki provucirajo, se da, se da zaenkrat izognit, ne.

Ali se vam zdi, da ste se svobodno odločili za tak način življenja?

Ne.

Si želite živeti drugačen način življenja? Kako se počutite kot brezdomec?

Želim si spremenit način življenja, ampak sem že pr teh letih, kokr jih mam, ne, sem že mal skeptičen, da se že nisem al navadu prejšnega načina al razvadu prejšnjega načina, oziroma, am, da nekak mogoče iščem izgovor, da nimam več prihodnosti nekak že zarad starosti, k jo mam pa zarad načina življenja, k sem ga živel včasih ne ..., mam take pomisleke. Drgač pa še zmer verjamem, da lahko zaživim brez in da še v teh letih življenja, k jih mam, da najdem še pač milino ne, eno ... pa zadovoljstvo, ne.

Si želite neke varnosti... *ja, ja, ja neke varnosti .. pred samim sabo, ne ... mogoče. Zdej ta varnost je pa spet pogojena z zadovoljstvom verjetn ... ja.*

V katerih institucijah ste že bivali (jih obiskovali), odkar ste na cesti, in kako ste se v njih počutili, kakšni so bili ljudje?

Ja živel sem v ... lohk tut rečem, da je bla vojska institucija ene vrste, najprej sem bil v vojski, sem bil pa v komuni sem živel. Jah ubistvu, v institucijah mi ni blo nikol ušeč ne,

kej preveč. Ker je tut na en način omejena svoboda, omejen je tut način razmišljanja. En moto je v vojski, en moto, v komuni je drug moto, ki se ga je treba držat in eni se ga lahko držijo bolj, eni manj, ne. In naprimer glih ta bolj ali manj, kako kdo pride čez, k si vsak dan z ljudmi in k se vsak dan iste stvari ponavljajo, se tut velikrat zgodi, da tut najbolj miren človek, k je prišel tja pa najbolj flegmatičen, je tut zgubu živce. Sem tut to doživu v takih institucijah. Tko da, institucije so še vedno grobe. Premalo je neke zamotenosti ... naravne, zdej odvisno kakšne, ane. Za zapor ne vem, ane, sam glede te institucije, k greš naprimer samovoljno, ne, naj ne bi ble po mojem mišljenju, am, ne bi smele bit grobe, ne. Bi mogle bit mal bolj, am, nekak normalne, normalni odnosi, ne bi smel bit ne vem nekih provuciranj do nekih preteпов, al pa prepيرانj, kar se naprimer v raznih institucijah, tut nekateri na ta račun tut zabavajo, ne. K se to nikol ne dogaja in tut ne ustavjo zadevo, ampak celo se zabavajo in hočjo it do neke kritične točke, npr. to se dogaja, ne, to sem jest opazu. Tut kle k sem bil v komuni, so ble tut ženske zraven, am ... in kar je mogoče mal laži. (smeh)

Ste bili kdaj v kaki instituciji zaradi tega, da ne bi živeli na cesti?

Ubistvu ne, sam sem bil pa dostkrat na meji, ne. Aja, bil sem še v Stični, ja, sam to ni insti ..., no je ubistvu institucija na en način, način življenja je podoben bl instituciji. Samo sem pa, am, kako bi reku, je pa nekak tam en obdobje spoznavanja in ko to obdobje spoznavanja mine, se mi pa zdi, da je mogoče bolj svobodno, ubistvu ena preizkušnja je. Npr. v komuni ni tega, da bi bla neka preizkušnja pa potem, da bi mel mer. V vojski tut je to blo, ne, tam si bil od začetka gušter, am, vojak, ne, potem pa kasnej si pa eno pozicijo zavzel in ni blo tega pritiska, tok ne, institucionalnega.

Kako se počutite v dnevnem centru, se vam zdi, da dobite tukaj kaj več od hrane, obleke, idr.?

Ja v dnevnem centru sem, ubistvu nisem velik, ne, vedno bolj skušam za sebe sam skrbet, kokr se pa nahajam v tem centru, sem pa tut neki cajta rabu, da sem se nekak, am ... z enimi stvarmi, da sem jih sprejel takšne kakršne so, ne ... ker pač, vsak se na svoj način ne sprostí retorično al z obnašanjem na cesti, ne. Tko da, se to tut izraža naprimer kle, ne in ni ne vem kako grobo, ne, ampak se pa opaz. Naprimer, kaj jest vem, čakanje na vrsto, ko pride neka grupa in te kar preskoč in ker si ti eden in njih je več, sploh ni tuki debate kakršne, da bi kdo sploh kej reku, ne, naprimer to je en primer, ne.

Samo to je pa spet to, kar sem prej povedu, ne, to so stvari, ki so pač del vsakodne ..., vsakodnevna hierarhija ceste, ker včasih naprimer je blo, am, kakršen je bil včasih način življenja v zaporu, je zdej tko tut na cesti, ker hierarhija, nekdo neki tut ..., včasih brezdomci sami rešijo kakšen problem, če nekdo koga preveč neki krade in se za njega ve in ga iščejo neki ljudje zarad koles al nevem česa, brezdomci tut sami to razčistijo, ne. Pridejo do njega in mu rečejo, zdej pa če boš naprej to počel, te bomo pač mi ustavl, to ... poznam primere, ne. Tko da, je med samimi brezdomci se je sčasom, tko sem jest opazu, se je nardila ena hierarhija, ki je ubistvu, s to hierarhijo drugo, ki je obča, nekak, am ... roka roko umije, no, na tak način. To sem opazu, ne.

Zanima me, če dobite tukaj kaj več kot hrano in obleko?

Ja, mislm, da dobim več, ja. Ja, dobim več, ja. Seveda dobim več. Dubu sem zdej možnost, da bom lahko ... možnost, da rešim problem z drogo, kar se pa tiče prijatlov, vsaj prijatlov teh, k so z ulce, pa nekak, sem tut spoznal, samo nekak nimam prjatlov, no, pa tut ne rinem v to, da bi mel neki prjatlje, da bi z nekom zdej se rolov. Mislm, da je ta obdobje tut že minil, ne, da se nekak bolj, iščem bolj, da sebe nekak zdej še rešim, ne, da sam sebe vzamem kot prjatlja, ne, da se sam s sabo spoprijateljim. (smeh)

Kaj pa prostovoljce, kako njih doživljate?

Ja prostovoljce ... doživljam, am, na dost, kaj jest vem, prijazen način, na dost komunikativen način, dost na to, da sami iščejo med temi ljudmi, uporabniki, ki so tuki, iščejo s svojo, svojim znanjem, da bi jim pomagal, raziskal, kakšen problem ma ... kaj želijo, to ne, da delajo konverzacijo, mislm, da se pogovarjajo, am, ljudi tut med sabo, am, tut jim dajo možnost, da kej počnejo, fajn je to, da so tut časopisi tle pa ne vem, križanke pa neke igre pa ... in to je uredi, ne. In prostovoljci, mislm da, so dost zainteresirani za pomoč in za komunikacijo in za vse te stvari v tem centru. Ja ...

Hvala.

Priloga II: Pogovor z Matejem

Kdo ste, koliko ste stari, koliko časa ste že na cesti oz. živite v nestabilnih, negotovih pogojih?

Am, jest sem Matej, tko, stvar je bla z razhodom, narazen sem šel s punco, ane, pred enim sedmimi leti, ubistvu sem šel na cesto, ne, sem se razšel in pol sem počas po enem letu začel mal delat v podjetju, ves ta čas sem bil na cesti, ne, sem delu tri leta, skor štiri, ne, tolk sem mel tut delovne dobe, ne, zdej pa cerka šter leta sem pa tko pač, še zmer na cesti, ampak nč ne delam, ne, sem bolj na zavodu za zaposlovanje pa tko ...

Kakšen je bil vaš odnos z družino v mladosti (z mamom, z očetom, s sestrami/brati)?

Ubistvu, jest sem že od tam, cirka, od petga leta naprej, tretga do petga leta naprej brez, ne, am, staršev, ne, mami je nardila samomor, ne, je bla alkoholik. Stara je bla okol 25 let, jest sem bil tri leta star al šter, tam nek. Am, po rejah sem bil večina pa po domovih pa tko, ane. To je vse, ne, ubistvu.

Bratov in sester niste imeli?

Ne, sam sem, nimam nobenih bratov pa sester. Reje pa tko, ne ...

Kaj pa oče?

Očeta pa ne poznam, ne. Pol te pa socialna vzame in te dajo v rejo, ne.

Ko ste odšli od doma ... Verjetno je bila takrat reja vaš dom?

Ja, večina ja, rejništvo pa, do devetga leta rejništvo, desetga, pol pa teta naprej u Lublan, ne, da sem pač v šolo hodu pa naredu osemletko pa tko. Pol sem pa ubistvu šel sam od nje, ne, sem šel ubistvu tut na cesto spet, ne, ker se nisva razumela, ker ona, pač teta moja, ni mela nč otrok pa tko ne, da ubistvu nima tistga čuta za, am, družino, ne, bolj je tko, bi reku, ubistvu ni bla nikol oženjena, poročena, nima otrok in je blo zlo težko. Naporno je blo, ne, tko se razumet pa to. Zato sem tam pri enem šestnajstem letu šel na svoje, mal sem delu pri privatnikih, dost so me nategnli, ne. Mel sem tut eno punco ene dve leti do vojske, pa tko, sem bil tko nekak nastanjen, ne od šestnajstga do osemnajstga, pol sem šel v vojsko, pol sem bil pa spet brez vsega do cerka petindvejtga

leta, z osemnajstimi sem šel v vojsko, tko en ... k sem vojsko opravo, pol pa, spet nazaj v Ljubljano pa iskat nove ... nove načine lajfa, ne.

Ko ste prišli iz vojske, niste imeli praktično kam priti?

Ja, ja, me je kar naterala, sploh nisem se smel uglast pr njej, tko da bi vsaj neki časa bil, kakšen mesec al pa dva, da bi si najdem službo, pa to. Se nisva razumela, sem bil, bolj sem se počutu, da sem bil ubistvu na cesti, pa... sem se bolj mel ubistvu. Čeprav to sploh ni v skladu z normalnim lajfom, ne ampak, čutu sem svobodo, a veš, pa mer sem čutu in to mi ful pomen, ne. Pol pa tko, pa to ... pa spet mal delat, pol sem si najdu službo, pol sem pa to punco spoznal, pa sem bil ene šest let z njo, tko tm pr enem dvejsetem letu do šestindvejstga, pol pa spet tko, pa je služba šla pa... skoz, a veš, se menjava, ampak več sem bil na cesti kot pa kot pa ubistvu, tko, da bi bil nastanjen pr teh stanodajalcih, zato k... so barabe, ne. Kva nej ti rečem družga. A veš, uletiš, recimo ne, ... am, najemnina je tok, ne, pol pa, k ve, da delaš, si zaposlen, bi pa najraj ta človek, a veš, ... on ne ve, da si ti fizična oseba, niti ga ne briga, ne. On misli, da boš ti kr kredit zdej uzel pa da boš plaču za tri leta naprej al pa ne vem kaj, a veš, take sem mel skoz finte, ne. In to sem jest nehu poslušat, mel sem ene dve, tri take izkušnje, ne, tut ena taka, da mi je kr u sobo hodu, kr neki dnarja ukradu pa take stvari, ja. Zato sem pa na cesti pol. Zdej pa čist, sploh ne šmerglam teh stanodajalcev, ne. Lahko da bi si že zdavnej najel kej, samo, ne. Ni pogojev. Ma ne dam ... enga evra ne dam, a razumeš. Sem raj na cesti pa ga zapijem, res. Al pa ga zajem, no al pa zakadim. Sej to tut nardim ubistvu, ne (smeh), si kupm, a veš, kakšno kartico za telefon, al pa, kakšne take stvari.

Mam bazo, a veš, živim v bazi, k je ful vlažna, za zdravje čist, bolj k da bi bil tko ..., da bi kar ... včasih, prej k nisem mel te baze, sem tle spal, tam, a veš, kjer sem naletu, sem se pač znajdu, ne, tko mal sem gledu na svoj zdravje, sem mel ponavad, sem si zrihtu tko, da sem kakšen blok al, a veš, kakšen kleten prostor, tko k je toplo pozim, pa to, ... karton pa mal stiroporja spodi, da ti ledvica ne trpijo, pa mehur pa to ne. Sam se vseen pozna na mehurju, recimo, sčasoma, to je že deset let kar, a veš, skoz, tam od vojske sem bil skoz do zdej na cesti, praktično ne. Je pa to, da sem pa, kva, skor šter leta delovne dobe prdobu ne, u tem času. So mi hotl zrihtat na šihtu pocen sobo pa to, pa sem reku, da ne, ker mam slabe izkušnje, sploh nisem pristou. Pa to ta glavni šefi, pa radi so me mel, pa to ...

Kako to, verjetno ste naleteli na take stanodajalce, ki so ...

Ja, ja, pač naletiš ne. Probaš pa vidš, pol ti pa vse dol pade. Jest sem miren človek, a veš, pr men je bla soba vedno urejena pa čista pa vse je blo poštiman tko, kot je treba, pa red je bil, ne. Nisem mel obiskov, ne, edin če sem kakšno prjatlco kdaj prpelov, tko da sva mal muzko poslušala, hotu sem si kupt še televizijo, sam ni šlo, a veš, ni. Skoz so mi v zasebnost posegal. Non stop. Bi mogu pač lepo takrat ključavnico zamenjat, al pa takrat ko sem se uselu, rečt: »Lej, tuki maš mesečno plačilo, jest ti mesečno plačilo dam. Kupu si bom nov cilinder, ne...« Par takih stvari morš nardit, ko stanovanje najemaš, mislm sobo, ne. Sej ne rečem, soba je bla velka, da bi lahko trije notr spal, al pa dva, vsaj jest pa kakšna prjatlca, ne.

No, zdej sem pa prou tko reku, ne, da bi šel v tim z eno prjatlco, tko da mava skupi, da živiva. Sej ne rabva nč met, ne, a veš, sej če je ne moti, a veš, tista zasebnost, ne. Sej tut, ti greš u kopalnico, ne, se stuširaš, pol se pa itak oblečeš, a razumeš, ne.

Bi z njo lažje dobili stanovanje?

A veš, pol si, če sta dva, sta mal močnejša, a ne. Frenedom ne zaupam, a ne, ker sem že šel v to in je vse v vodo padl, ne, k mi ni plaču in pol sem mogu jest plačat zanjga, tko da, te izkušnje mam. Bolj so mi, ženske so bolj tko ... Prjatlce so bolj tiste, k bi se dal zaupat, ne.

Niste alkoholik, niti niste na heroinu, kako zdržite na ulici?

Čist na ničemer nisem, ne. (smeh) Da bi bil čist čist, bi reku, dobr, reku bom tko, ne. Tist, recimo, bolj tak vikend žurer sem, ne. Recimo tko, ampak to je pr men dvakrat mesečno mogoče, da se ga mal napijem ne, pa še to se nekam skrijem pa potem tuhtam pa, a veš, čist drugač je to, da se ga manjkrat napiješ pa da si, mislm, jest sem bolj sam svoj človk, ane. Mislm pa, da s tem ne bom nč naredu, ne, če bom pil k ostali pa jemal tablete. Vzamem včasih kakšen Apaurin to, ampak to enga, dva na mesec. To ni tko, da bi se človk zasvojil al pa da bi mi ful težave delal pa to, ne. Tko, ubistvu zlo mal, no, zlo mal. Drugač bi se poznal, ne, na marsičem. Mislm, da ljudje, k dost pijejo pa ful, ne, da se pol zapustijo, ne. Sej vidš sama, ful zapustijo pa, je takoj pol leta mimo, ne, al pa en let, ne. Da delaš to en let, dve let, pol si pa že notr, ne.

Ne bom nič rešu, bolj se počutim, da je tko, kot sem. Nekak bolj zgledam tut med folkom mogoče, ne, drugač me jemljejo, a ne. Pomislu sem mal na te stvari, no, tko da ...

Kaj pa trava?

Ja nardim tko v družbi kakšen dim. More bit izrecna družba, da jest ... mislm tko. Joint je tko, premočno zame. Odvisn od družbe, ne. Sem s prjatlcam kadil, ma je bla enkratna, d best, smo dva skadil, ne. Ampak sem bil sam pa dve prjatlce, ne, k sem jih mel na Viču. Ona je sama to gojila to domačico, to je blo kul pa enkratno, tut nardila jo je uredi, kvalitetna zadeva, ne. Medtem ko recimo skank, je pa tko, en dim pa je zame tko, k da sem pol jointa skadu, ne. Je pa tok ... odnese me čist, ne. Pol pa tista soudeležba, družba, tut če so prjatlji, ne vem ... Konc koncov pa dons ni prjatlov, a veš. Dons smo vsi samo znanci, ne. Jest ne morem rečt, da mam prjatla kakšnega, k eni so ti ubistvu še celo mal fouš, ne, da se držiš tko, kot se držiš, ne. Eni so ti pa nekak privrženi, da ti dajo vedet, da je to kul, da je tko, ne.

Prjatlje vidš ne, tko kot pravjo, v tapravem trenutku, ne, v tapravem času, ne. To so prijatli. Drugač si pa prijatu, če maš kej v žepu pa če maš cigarete pa če, maš za liter, ne. To je klasika med brezdomci, ne. Jest recimo ne žicam, ne. Potem ne prodajam Kraljev ulic, ne, edin pišem, ne. Ampak zato k pišem, nimam nč plačano in spet nimam nč dnarja, ne. Mam na mesec tri izvode ne, to je pa vse. Pa kr dost pišem, ne, ampak, am ... Sem pa dost bolj, recimo, brez dnarja pa tko, mam tisto socialno, k jo pofuram v enem tednu al pa še prej, ne, pol sem pa brez, ne. Ampak takrat, ko jo mam, me pa tok žicajo, ne, eni so ... a veš, ne vem, al majo, pa sej večina ma socialne. Jest tega ne štekam, ne, a to v pol ure gre, al v eni uri al v pol dneva ..., nasledn dan so že vsi brez, ne. Jest jo mam vsaj en teden, včasih celo štrnajst dni, ne. Tko je to, sam sem hitr brez, ne ...

Se jim pustite, jim dajete denar?

Ma ne, da se jim pustim, tist k vidjo, da daš ne, pa da si vredit, izkoriščat začnejo. Ja mal sem naredu predalčkov, ne. Ta ja, un ne, a veš. Kar rečem: »Ni,« pa konc. To sem mal poštimal. Zdej sem reku, v sredo, k bo enaindvajseti, si bom, ne vem, ene pet tobakov kupu, ne, pa pet rizel in si bom lepo tobak ne vem, naviju, ne. Čeprav sem že to naredu, pa sem ga kr šenku tm enmu, k mi ni šlo, ne, zdej sem se pa mal rolat navadu pa tko, ne in ga bom pač pržgal takrat, ko bom mel res, ane ... Jest sem že kadilec 25 let, ne

in ... mam kadilsko krizo včasih tako, da sem ves nervozen, živčen, znam še eksplodirat znam, ne, čist ven padem, ne, če me ker zajebava kej ... ampak ubistvu na konc vedno povem, da mam krizo po cigaretih, ne in da ... in je to tko, ne. Sam po cigaretih, da maš tako krizo, kaj šele po alkoholu, ne.

Zelo mladi ste začeli s kajenjem, če že 25 let ka dite. Koliko ste bili stari, ko ste začeli s kajenjem?

Ja, ene 14 let. Mhm, 14 let. Sej bo neki tazga, ne. Zdej sem 39.

Kakšen je vaš odnos z domačimi zdaj? Imate še kaj stikov s teto?

Jah skor čist sem jih prekinu, ubistvu. Sem jo neki obiskoval pa to, ne, sam je enkrat, mi je tko rekla, da sploh nisem noben taprav sorodnik njen, ne in sem reku: »Ja, ok, če pa nisem, pa ne bom, mislm, ne bom jest teb se tlele neki usiljeval«, a ne. Sicer imava drugačen kontakt zdej, zdej je pa ubistvu že tok deleč pršlo, da ona mene k seb kliče, ne da jest k njej hodm, ne. In si kr, če mi ne paše, ne grem, ne. Če mi pa paše, pa rečem: »Lej, jest bom prišel, ne, ti pa nared en kosil al pa večerjo pa rabm pet evrou, ne. Pa pridem.« Enostavno tko sem začel, a veš. Je pa tut tko pr men, ane, jest bi za njo skrbel, ane, do smrti, samo bi mogl bit pa tut mal obratno, ne. Pričakujem garsonjero, da pripíše name, ne. Tega ji pa jest ne bom zdej šel, ne. Ne. Ne bom se, a veš, ubadov z njo, pa čakal, kdaj bo ona umrla. Jest rečem, Bog ji dej življenje, kukr če, a veš, hvala Bogu, da je zdrava pa to. Ker še gre tko zlo okol pa tko. Gre u mesto na tržnico, si prinese stvari, hod k maši pa tko. Enostavno, sam svoj tip, a veš. Jest sem pa tko, sem, ubistvu mal zaprt vase pa kr dokaj nedostopen. V mene je treba kr dobr začet lezt, da prideš nekak bolj zraven mene. Čustveno, ne. Ampak to zarad lajfa, ubistvu, ne, ker ubistvu tok let, kokr sem ubistvu že skoz neki uzuni pa kar sem vse doživu, bi mogu bit že tm ... dol ne ... na studentu, ne ... al pa že ene deset let v penziji, ne ... mislm. Sam sem se sam, a veš, nekak, »pa sej bo, ne«, skoz sem se neki bodril, ne. Sej kva je blo, ne, sej sem, tri leta sem delu, sem pršu u redno delovno razmerje, sem si vzel kredita milijon, ne, pa pol, pol so me pa oropal, ne. Pa sem bil spet na istem, ne. Sam s tem sem pridobil, ... sam tri leta delovne dobe. A veš. Tist milijon pa pol, s tistim sem se hotu pa pobrat, ne. Hotu sem si zobe uštimit, oči, pa take stvari, ne. Na operacijo za oči sem hotu it pa zobe, ne. In ubistvu bi zdele že bla ta tehnika, k ti jih popravjo in bi šel potem vozniško delat za B pa za kamijon, ne. Zdej pa ta dnar prišparat, ne, pa vsaj polovico, jest pa ne znam

šparat, a veš ... nisem jest za to. Jest ne smem met dnarja v denarnic, ne. Bi mogu met prou ... Sej mam zdej enga prjatla, tega Bojana s Kraljev, ane ... Pri njemu mam tko določene stvari, mam neki akustike pa par takih stvari, k je dobr, da jih mam tam, drgač bi mi vse pokradli. Vse kar mam, mam telefon pr seb, družga pa ne.

Kakšni se vam zdijo ljudje na ulici? Se razumete z njimi ali imate večkrat težave?

Razumem se z usemi, ne. Z usemi se razumem, ne. Sam, če je pa preveč, ubistvu tko, sem že navajen, ne. Sem se navadu pa ... gledam nekak, pozitiven dostop do njih, ker nikol ne veš, kje ti lahko nekdo prou pride, ne. Tko kot jest njemu tut on men, ane. V temu je point, ne. Ker ta družba, maš krog zadetih – pijanih, pa maš krog mal bolj mirnih pa sam pijanih. In zdej tko, ne ... jest se vrtim okrog obeh krogov, od đanksov do pijancev in brezdomcev, ne ... in je dobr, da si dober z njimi, ne. Pa se to tut pozna, ne. Se vidi to, a veš. Te ljudje sprejemajo, maš mer pred njimi. Zdej, če bi pa hotu neki posebnga izpadt, pa ne bi blo dobr, ne. Da bi, ane, te ljudi, ne vem, al kako poniževal. Ker ubistvu sem sam čist na istem ..., s to razliko, da ga jest dost manj pijem ... k oni. Zadevam se ga pa itak ne. Pride pa res, ja, včasih tko, da kakšen Apaurin pa vzamem, ne, enkrat na mesec, taka situacija pride, tko ... Ker večina, ne, večina, da bi bil čist brez usega, da niti enga piva ne bi spil, ga pa ni, ga ni, ne. Da je na cesti al pa da je đanks. No sej, đanksi ubistvu skor ne pijejo alkohola, ne, bolj pivo recimo, ne al pa kej tazga ne, al pa ... tko.

Se vam zdi, da ste se svobodno odločili za tak način življenja?

Am, ne... niti najmanj se nisem svobodno odloču, ker mi je tak, k mi je tak lajf čist mim. To, ampak po vseh letih, ne, kukr ga že skušam, ne, sem se ga že navadu, ne, tko da mi je že kar mal monoton, ne. Tko da ... vse kar morš vidt, vidš to, da je pol sam mejčkn drugačna situacija, ne. Zdej je dost laži, zdej je vsekakor dost laži, ne. Zdej se maš za poštimat, ne. Maš tut dost hrane, ne ... to je 50% v zadnjih letih napredoval, ne. Al pa še več, ne. To se ogromno pozna. Pol je pa sam od tebe odvisno, ne. Bazo si pa najdeš, ne. Mene lahko dons z baze policija napodi, jest si bom že čez noč drugje najdu, ne. Al pa bom dons tam prespal, jutr bom tam, tretjič bom tam, ne. Ampak nikol pa ne bom mel nevemkakšnih problemov zarad tega, da bi me mogla policija ne vem kolk ganjat, ne. Ker nisem nikol na takem območju, da ne bi smel bit, ne, pa bi komu bil v napoto, ne.

Si želite živeti drugačen način življenja? Kako se počutite kot brezdomec?

Ja, ja, ja, vsekakor. Sej to je pomojem želja vsakega normalnega človeka, ne, če sem normalen, ne.

Kdo je pravzaprav normalen?

To je spet vprašanje. (smeh)

V katerih institucijah ste že bivali (jih obiskovali), odkar ste na cesti, in kako ste se v njih počutili, kakšni so bili ljudje?

Recimo na Poljancu sem bil, ne, v kontejnerju, ne. Bil sem ene dva mesca pa se mi je zdel to tko nekak, preveč strogo, preveč vse, vse mi je deloval preveč otročje, preveč tist, a veš, k da bi otroke mel v vrtcu, ne. Ker tam morš pridet, ne vem ... do osmih morš pridet tja, ne, al pa kakšna vojska, a veš, ob osmih spat al pa k v zaporu, ne ... mislm, omejen si, ne, to ni vredu, da si omejen. Recimo, tisti kontejnerji bi mogl bit tko, mogu bi bit en vratar, ne, k bi odperu celo noč ne, do zjutri, ne. Tuki, ljudje smo odrasli, ne. Vsi k so v konterju, so že odrasli, ane in če se držijo vsaj mal svojih pravil, bi mogl bit uredu, ne. Mislm, jest sem šel od tam, mi ni blo ušeč. Plus tega morš bit v timu, k more bit ta prav, ne. Jest sicer sem bil en mesec s tapravim timom, pol so pa une, ne vem, sam dva sva ostala noter, so vse une ven zmetal in druge dal not, pa še dvakrat slabše, ne. Mislm, te so bli dokaj kul, ne, ampak te so bli pa slabi, no ... mislm ... slabi, mislm ..., v velikih stvareh bi lahk reku, da ni blo uredu, ne. Ne vem, jest mam navado pred spanjem, ne vem, se grem stušerat in grem spat, ane, tko da ... ne, pa tko, pa nogavice si opereš. Sej maš vodo, maš use, ne. Veš, to ljudje, eni tega, ne vem, al tega ne vejo al nočjo vedet, ne. To ne vem, al so pa, al pa radi sami seb dišijo al, ne vem, kako bi temu reku. Mal je lenoba, mal je zadet, mal je tist mal tret, pol se mu pa ne da, ne. Sam bolj se zapustiš, slabi je, a veš, slabi je. Jest tut, k sem šel narazen s punco, ne, s to k sem živel na Fužinah, ne, šest let, ne. Sej mene je to, me je dobr katapultiral, ne, mislm ... prizadel, ne. Nam, ne bi zdej o tem, ne kaj je blo pa to, ne, am ... uglavnem, ne bom niti jest reku, da sem bil nedolžen, ona pa tut ni bla, a veš. Sva si bla kar ena: ena, ne. Ne vem ... plus tega je bla še tok ljubosumna, da tut k sosedu nisem smel it, ne vem, na kavo recimo, al pa, mislm, take stvari ... No uglavnem, k sva šla narazen, sej ubistvu sem šel jest stran, ne ... am, mislm eno leto sem ga skoz pil, ne, u parku tko pa tko, pa kr, ne vem, če sem sploh ... aja u klinični center sem se šel, ne vem, u celem letu ene desetkrat

stušerat, če sem se šel, no, ne vem ... al pa mogoče petkrat vsega, ne. Ampak, k se zapustiš, k v tist vin not padeš, ne, in vidiš, da samo še sediš in piješ, ne, tist je konc, ne. Tist mi ful ni odgovarjal, ne. Pol sem en dan, en vikend je bil, sem pa sam še sedel pa sem sam še premišljeval, ne, al bom tko zaključu pa končal al pa bom ... še mal začel hodt, ne, normalno. Dons pa vidš, ne, od tistga trenutka takrat, jih recimo te, k sem bil jest z njimi tam, ne, jih že pol fali, ne. Ker so bli vsi tolk zapiti, da so pomrl, ne. Eni majo noge do tlele gor čist modre, rdeče, uničene, eni brez prstov ... od alkohola, ne, to ti alko nardi. Plus tega ti v glavi temo nardi, ne. Pol sem pa, veš kva sem začel, ne ... am ... po vsem tem, ne, takrat ko sem reku, zdej pa nam vina več pil, ne, sem pa na pivo prešaltal, ampak jest sem si tko naredu, da sem mel eno pivo pol dneva, ne. In sem pol tko ene dva mesca sem sam pivo pil, pol sem pa še tisto pivo odvrugu, ne, k se mi je zdel brezveze, k sem zlo mal jedu, ne, k pivo je blo nasitno, ne, pa zlo mal sem jedu pa lačen sem bil skoz. Pol sem pa še tist odvrugu, ne, ampak takrat sem mogu čist nehat pit, ne, ker me je še zmer hecala ta situacija v povezavi s punco pa to ... in sem začel pa v Šestico hodt pa toplo vodo pit, ne. To me je pa rešil, ne. Bil sem ..., a veš, ti dehidriraš po alkoholu, ne, in k sem bil žejen, ne, nisem mrzle vode pil, ampak toplo, ne, skor vročo vodo, ne. In to mi je tolk zadostoval, da nisem rabu nič družga, k samo še drugač razmišljat, ne. Bil sem na konju, ne. Sam, marsikdo ... so me vprašal: »Kako si pa lohk nehu, sej takrat si bil čist ...«, sej me poznajo od prej, ne. Nekateri še, še tlele k so, ne. So rekl, dobr si ven ... skoz pršel, ne. Ja, ker sem hotu, ne. Eno je blo že to, da prvo kot prvo sem hotu, ne. In če ti hočeš, boš pol že razmišlju o rezultatu, kako se boš tega vsega rešu, ne. Če pa ne boš hotu pa da ti bo to všeč, pol boš pa, ne vem, en let pa dve pa pet, ne, potem si pa itak ... tut čist u riti, ne.

Verjetno mora človek priti do popolnega dna, da se lahko pobere iz tega?

Ja, to se, to se, nardi, ne. To se hitr nardi, ne. To se že v mescu, dveh nardi, k si ti tko na cesti pa k ga skoz piješ, ne, si čist u bedu pa čist ... napsihiran pa vse te jebe pa, a veš, vse ti gre na kurac, vsaj men je šlo, no ... tko mislm, vse mi je blo, vse mi je blo narobe, no. Dobra, ampak še zmer sem mel tist v glavi, da morm pač miren ostajat pa met en tak normalen vedenje pa kontakt z ljudmi okol sebe, ne. Se je pa tut zgodil, da so se pa dostkrat v okolici mene pa kar stepl, ne, ampak zarad tolk alkohola, k se ga je prepil, ne. To k možgani več ne delajo, a veš, pa... so se kr stepl, ampak jest sem še zmeri tam ... sedel pa sem ponavad opazval, ne, borbo, ne. Brigal me je, ne. Nisem se sploh

umešaval ... sem pa dostkrat dobu tist, tist uprašanje, ne: »Pa kva si tok sam pa zakva si tok tih, zakva nč ne poveš, ne?« Tuhtu sem skoz, ne, skoz sem tuhtu, ne... jest sem bil... oni so preišljeval, kako bojo nasledn liter nažical, a veš, jest sem bil pa čist nek drugje, ne. Tega jim sploh nisem pravu, ne, ker se itak ne bi splačal, ne. Sem pa pol, ne, sčasoma, ko so pa vidl, da že delam pa to, ne. Pa kr, enkrat me je pa kr zmanjkal, a veš, to sem si pol v roku dveh mesecev sem si telefon nabavu ... socialno, k sem mel, ne. Sem pa reku: »Zdej pa telefon mam, dnarja mam tolk, da si telefon napolnim, če kej rabm, pokličem«, to sem bil že pripravljen. No, pol sem pa enkrat kar v Paper servis šel pol sem pa kr job dubu, ne. Sam sem prišel recimo tko ... urejen pa to, tko kot treba, ne ...

Kako se počutite v dnevnem centru, se vam zdi, da dobite tukaj kaj več od hrane, obleke, idr.?

Ja itak, ja. Pa kva nej ti rečem, z eno besedo bi lahk reku, da je to enkratno pa odlično, ne, da je to ubistvu zlo velik, ne, mislm ... sploh nimam, ni tistga, da bi reku človek, da neki pa ipak fali, ne. Mogoče, mogoče recimo, da mi včasih fali samo to, da si recimo neki zaželim pa de se mi reče: »Ja, to je pa v sredo, ne.« Sam to me moti, nč družga, ampak še to se da ... spregledat, ne. Tko kot sem dones zatežu Tilnu za pas, ne, k ga nimam, ne vem ... Itak mi je povedu, ane, da je pač sredo, ane, sam ... Mislm, nisem zatežu, vprašu sem ga, ne. Okej ne, sej, kaj ... sej znamo poslušat, ane, pa znamo tut ... ane ... mogoče edin to me mal mot, no. Dobr, če bi blo to ... recimo, pondelk pa petek, ne a veš, pa bi bil dons petek, ne, ko bi blo dons tist ..., bi loh to mal ... Tko k je pa enkrat na teden, je pa bl tko, ne ...

Priloga III: Pogovor z Rokom

Kdo ste, koliko ste stari, koliko časa ste že na cesti oz. živite v nestabilnih, negotovih pogojih?

Ime mi je Rok, star sem 39 let, sedem let sem pa na cesti.

Kakšen je bil vaš odnos z družino v mladosti (z mamo, z očetom, s sestrami/brati)?

U bistvu bi tko reku, bi mogu razčlent, ne. Z mamo je blo uredu, s sestro pa z očetom je blo pa zmerom na meji kreganja pa tega, ne. Pač se nismo razumel, al sem bil jest trmast, al je bil oče trmast, pa sestra pa isto. Z mamo mava pa še zmerom dobre odnose. Tko da, ubistvu me mama rešuje včasih. Pomaga mal finančno, mal to, sam ne more vsega, ne. Te še kej zanima zarad mame? Živce sem ji požrl ..., ja res, skrbi jo zame. Ko je vidla, v kakšnem šotoru žvim pa kako žvim, je jokala pol ure, preden sem sploh kavo lohk spil. To je blo pred kratkim.

Imate samo z njo še stike?

Ja, ubistvu mam z vsemi ... z očetom pa mamo mam stike, ne. Tut grem lohk na vikend, grem lohk ... pač neki nardim pa neki zaslužm pol zravn, sam ni tistga ... odnosa, k bi reku, ni tist sproščeno, ne. Mama gleda mene, da ne bom neki zinu, kar oče ne ve ..., oče pa ubistvu nč ne ve, ne. Niti ne ve, da sem u šotoru, niti ne ve, da ... Taka situacija je, ja. Čeprou me je on na cesto vrgu, ne. Z mamo skrivava pa na skrivaj se dobivava pa na kavice hodva na skrivaj ... Vse na skrivaj. Pr sestri pa ne vem zakaj, zakaj me ne mara, niti ne vem, kaj je bil razlog, da ne govoriva že 25 let. Pa je mlajša od mene, ne ... Ne vem. Rad bi jo dobu tkole za mizo, kot sva midva pa reku: »Dej pogovorva se, kva je narobe?«

Pa je ne dobite?

Ne. Ni pripravljena, ne.

Ali ste kdaj razmišljali o tem, da bi odšli od doma ali se je to zgodilo v trenutku?

Ne, ubistvu, ne. Sem begu od doma, to že od srednje šole, od prvega letnika. Vmes je blo, pol sem se nekak stabiliziru pa sem mel službo tako ... morm rečt dobra služba. Bi bil lohk gospod dones, ne. Pol pa to pa un pa se zmerom neki zalom pa sam sem

uglavnem kriv bil, ne. Alkohol pa družba pa punce pa un pa tret ... Pa žurke pa bla bla bla ... Nom na veliko razlagu, ker to je za eno knjigo zgodbe. Ne, res je, lih zaradi tega, ne. Meni nikoli niso rekli, da bi čez vikend, meni ni bilo potrebno. Pa sem bil 16 let star. Noben upraša, kje sem, kaj sem, sam pol se je to pa ... to se je sam nadaljeval. In pol, k ti začneš tko ... to so bla takrat osemdeseta leta, diskoteke pa un pa tret pa smo žural. Starši so bili ubistvu ... jih je skrbel, mame pa to, jih je skrbel, kje smo, kaj no, pa un pa tret ... Sam k se je pa začel s tem nadaljevat, pol je ...

Torej ste hodili ven zaradi žura?

Ubistvu ja, zaradi žura. Ne zaradi problemov doma, ker jih ubistvu nisem imel. Ni jih bilo prej, ni jih zdej, ni nič, ne, sam ... Jest sem mel svoj svet in po svoje sem živel.

Kakšno je bilo stanje doma, ko ste odšli od doma? Omenili ste že, da vas je oče vrgel na cesto ...

Jah, to je bilo prvo ... zaradi rubežnikov, ker so njemu rubli, ane ... Je oče popizdu pa me je pol ven vrgu. Ubistvu sem pa na cesti pristal, ko me je žena zapustila. K mi je ušla ubistvu, v Italijo. Ne zdej to jemati ko 'ušla', ne, ampak ... nisem bil ne nasilen do nje, ne nič, vse sem nudu, sam ... pobrala sina pa ... Dva mesca sem delu pri parketarju ... cele dneve ... pa je ni bilo več nazaj ... Pa je ni bilo. Zdej pa, stanovanje je bilo njen, sam jest sem neki not uložil, šest let sva bla skup ..., ona je pol stanovanje prodala, zdej se pred sodiščem pogovarjava. Ne smem pa kontaktov s sinom met, do čim moja mami ma lohk, ne. Onedva pa kontaktirata.

Zakaj ne smete imeti kontaktov?

Zato ker ne plačujem za otroka ... Jest sem ji pa reku: »Izplačite mi tisto polovico pa bom jest plaču za nazaj pa še za naprej, če bo treba.« In zaradi tega smo na sodišču. Je pa drugič poročena pa ma pač družga državljana, Italjana, ne, sam Evropska unija je itak zdej isti zakoni, isto vse, ne. Zdej hočem to doseči. Sam da mi tist izplača, kar je treba, bom jest sinu plaču pa vse. Pa da ga bom lohk kdaj slišu, ne. Šest let ga že nisem slišu ... Ne vem, raj ne razmišljam o tem, ker mam tut travme zaradi tega.

Ko vas je oče vrgel ven, takrat ste našli stanovanje?

Ne. Pa sej sem takrat na cesto padu. 14 dni sem bil v hotelu, tok sem mel dnarja, pol pa ...

Potem ste spoznali ženo?

Ne, ženo sem že prej spoznal, to je blo po temu, k me je že žena pustila. Pa sej, jest sem k staršem se vrnu, ne. Sestra ni pustila, da bom na ... tam k sta sestra pa mami pa hčera od sestre, moja nečakinja ... so rekl, boš šel pa k očetu gor na bajto, ne. Sej niso ločeni, ampak pač tko živijo. Pa tam ni šlo in zarad rubežnikov sem pa pol ... zgubu vse. Mel sem pa dobro službo tut takrat ... Alkohol svoje nardi, to je to. Jest sem bil en teden ubistvu mrtvo pijan, men se je fuzlal in za šiht in za vse in ... to je blo to.

Kaj je bil povod za to, da ste začeli piti?

Pit ...? A po pravic povem od kdaj pijem? Od osmega razreda osnovne šole. Ja. Zdej še mal pijem, kokr sem takrat. Ja žurke so ble ... Takrat je bil tak stil življenja pa kamor si šel, je bil alkohol. Je blo pivo, je bla vodka, je bil ... ni blo, da ni blo, no. Pa ne zato, da bi zarad staršev pa to, ane, sem pa čist avtomatično sam začel. Seprav lohk rečemo, od petnajstga, šestnajsga leta sem na alkoholu. Kadit sem začel pa pr štrnajstih. Še kej? Mamil nisem ... ja, kadil sem travo pa še jo kadim ... to priznam ...

Kakšen je vaš odnos z domačimi zdaj?

Ja, ubistvu se normalizira, ubistvu gremo na plus, ne. Čim mi oni rečejo, da jest lohk pridem čez vikend kadar čem, kadar je lep vreme, na hišo, pol ... Dobre odnose mamo. Sam spet jim lažem, ne. Oni še ne vejo, da sem še zmerom v šotoru. To ne vejo. Spet se lažem, da ne bi mami prizadel, ampak spet delam napako s tem, k lažem. K' mami je vidla šotor in je jokala takrat in men je hudo blo, jest pa pravm: »Ja, žvim tam pa tam pa tam ...« Da je ne skrbi. Drgač pa s starši smo se pa zlo ... V dveh letih se je zboljšal. Vsaj neki. Ne, tut oče pa tut ... ni mi problem it ke pomagat gor delat. Me pokliče: »Prid pa boš cel vikend gor.« Pa sem bil cele praznike prvomajske ...

Kakšni se vam zdijo ljudje na ulici? Se razumete z njimi ali imate večkrat težave?

Tko bom reku, ubistvu se uglavnem razumem, ne. Mamo pa tut težave, ne, sej smo ... Če nisem jest zoperen, je kakšen drug zoperen pa pride do konflikta pa bla bla bla bla ...,

da nom nakladou, ne. Drugač pa uglavnom se pa razumemo, no. Pa če je treba tut en drugmu pomagamo, to pa. Smo določene skupine, k se poznamo že od prej pa ... en drugmu pomagamo, ne. Če je treba to zrihtat, un zrihtat, gremo. Vsak ma itak svoj plac žicanja pa to, ne. Sam kadar se srečamo: »A rabš kej, a poznaš, un tret ...« Da se zment, no. Lohk pa tut med takim skupinam pride do konflikta, ne, pa tut do pretepa. To so pa živci pa pol že nakonc, k si ... Ne vem, kako bi drugač reku. Drugač je uredi, drugač smo ... Če pa se že glih dobr ne razumemo, se pa umikamo en drugmu, tko da ... Da ni glih tko, k tle učasih zgleda, k zjajo pa ... **(smeh)** Poznaš ... Jest tut ...

Se vam zdi, da ste se svobodno odločili za tak način življenja?

Ne. To je pa velik ne. Z veliko začetnico. Cilj imam, da pridem ven.

Si želite živeti drugačen način življenja? Kako se počutite kot brezdomec?

Ja, želim si drugačno življenje, ne. Rad bi šu normalno zaživet pa normalno službo pa pustmo moje kredite pa tist, kar imam na banki, ne, sam res bi rad normalno zaživu. To mi je edini cilj. Srečo imam, da mam tako punco, da me vsaj razume kukr tolk, no. Čeprav sem jo jest iz ceste pobral, ne ... Enmu pomagal, mogoče bo pa men tut ona pomagala.

V katerih institucijah ste že bivali (jih obiskovali), odkar ste na cesti, in kako ste se v njih počutili, kakšni so bili ljudje?

Ubistvu edin je blo to pri misijonarkah ljubezni pri teh sestrah matere Tereze. Tam sem bil osem mesecev. Men je blo uredi. Sem pomagu jim delat okrog in use, sam pač se je neki ... to pa ni za javnost, k ne smem dat. Sem obljubu, da ne.

Drugač v drugih ustanovah nisem bil, ne. Niti na zdravljenju alkoholizma pa tega, ne. Čeprav so me silili.

Kako se počutite v dnevnem centru, se vam zdi, da dobite tukaj kaj več od hrane, obleke, idr.?

Kaj nej zdej rečem? (smeh) Ne, uredi se počutim. Uredim ... Druzga nam reku, uredi se počutim. So koflikti, so, to dobr, to pride, tko k v družini, k se kregajo. Sam k sem že od začetka kle, vem kako gre to pa razumem tut vas prostovoljce ..., tko k je blo v petek pa

*tako k je še včasih ... Se raj umaknem, politično se umaknem čisto ... se nočem utikat. Ni
lahko delo prostovoljcev ... Poznam.*